

ŞERİAT KANUNU ve BATI AVRUPA'DA İSLAMÎ İDEOLOJİ REHBERİ 2007–2009

Dr İrfan El Alevi * Stephen Süleyman Schwartz *
Kemal Hasani * Veli Şirin * Davut Davuti * Dr Kanta Ahmed

Centre for Islamic Pluralism

Washington * Londra * Köln * Saraybosna

www.islamicpluralism.org

www.islamicpluralism.eu

www.islamicpluralism.de

BM 2394, Londra, WC1N 3XX, İngiltere
1718 MStreet NW #260
Washington, DC 20036 ABD

Şeriat Kanunu ve Batı Avrupa’da İslamî İdeoloji Rehberi 2007–2009

Yayın: İngiltere, 2009
Centre for Islamic Pluralism
BM 2394, Londra, WC1N 3XX, İngiltere
1718 M Street NW #260
Washington, DC 20036 ABD

www.islamicpluralism.org

www.islamicpluralism.eu

www.islamicpluralism.de

Birinci Baskı: Mayıs 2009

Tasarım: Asım Mesih

ISBN 978-0-9558779-2-6

Telif Hakkı © Centre for Islamic Pluralism
Tüm hakları saklıdır
Yazarların hakları saklıdır

*İşbu belge yazar ve orijinal baskı kabul edilmesi şartıyla herhangi bir kimse tarafından çoğaltılabilir ve yeniden yayınlanabilir
Almanca baskılar hazırlık aşamasındadır*

Batı Avrupa’da Şeriat Araştırmalarının Beş İlkesi

MEŞRUIYET: “[Bir Müslüman] [Müslüman olmayan bir devlete]– dolaylı yoldan olsa bile (göçmenlik belgelerinde olduğu gibi) o ülkenin kanunlarına uyma taahhüdünde bulunmuşsa, onun bu bağlılığını yerine getirmesi gerekir.”

– *A Code of Practice for Muslims in the West*, Iraklı Ayetullah Ali Sistani’nin yazılarına dayanan standart bir Şii Şeriat rehberi

MUTABAKAT: “İslam dini, müminlerin [yaşanılan ülkedeki] genel hukuka itaat etmek zorunda olduğunu söyler... Fransa’daki Müslümanlar da varlıklarını Müslümanlık dışı bağlamda düşünmelidir.” – Paris Grand Mosque İmamı Dr. Dalil Boubakeur, *Örnek Olay Çalışması: Fransa* bölümünden alıntı.

MEDENİLİK: “Demokratik bir toplumda vatandaşlar kendi yaşam tarzlarını sürdürme ve birbirleriyle ve devletle ilişkilerini nasıl sürdüreceklerine karar verme özgürlüğüne – belli limitler dahilinde olsa da – sahiptir. Fakat toplumdan çekilmeleri başkalarının temel hak ve özgürlüklerini tehlikeye atıyorsa, sınırı aştıkları ve demokratik hukuk düzenini tehlikeye soktukları anlamına gelir.

“Bu bilgiler ışığında, *hoşgörüsüz* yalnızlık politikasının bazı şekilleri belli tehditler sunmaktadır: kişinin kendi grubu için karşılıksızlık ve *paralellik*. Karşılıksızlık ayrımcılık, tahrik ve nefret tohumları ekme ile ifade edilir. Paralellik ise devletin otoritesini tanımaz, laik kanunlardan önce dinî kanunları dayatmaya çalışır ve devlet otoritesi yerine bu sistemin hüküm sürdüğü yerleşim bölgeleri yaratmak ister.” – Hollanda İstihbarat Servisi AIVD, *Örnek Olay Çalışması: Hollanda* bölümünden alıntı.

EĞİTİM: “Fransa Müslümanlarının neredeyse tamamı dinî eğitime erişememeleri nedeniyle dinlerini çok iyi bilmemektedir... İslam hukukunun herkesin erişimine açık olan versiyonu modası geçmiş bir versiyondur... bugün insan hakları, dinî özgürlük ve *laïcité* (laiklik) en çok kabul edilen ilkelerdir ve tüm insanlığı çoğulculuğuyla tek başına yönetebilme kapasitesine sahiptir.” – Şuheyb Bin Şeyh, Marsilya Müftüsü, *Örnek Olay Çalışması: Fransa* bölümünden alıntıdır.

ÇOĞULCULUK: “İslam dinini tek biçimli kılacak dinî bir aktörü yapay olarak yaratmaya zorlamak Devlet için muhtemelen daha kolay, amaç din politikalarının yönetimini yeniden merkezileştirmekse daha da kolaydır. Ancak, Katolik Kilisesi’ne hizmet eden iki taraflı düzeni kopyalamak, İslam’ın çoğul ve heterojen gerçekliğini hesaba katmamaktadır.” – Àlex Seglers Gómez-Quintero, *Örnek Olay Çalışması: İspanya* bölümünden alıntıdır.

CIP ve Batı'da Şeriat

Araştırmalarındaki Rolü

Centre for Islamic Pluralism (CIP) ılımlı Müslüman din uzmanları, gazeteciler ve yazar ile topluluk liderlerinden oluşan uluslararası bir ağıdır. İslam'ın hem Sünni hem de Şii yorumuna inananları ve Tasavvuf geleneğinin katılımcılarını içerir. 1997 yılında Müslümanlığı seçen *The Two Faces of Islam: Saudi Fundamentalism and Its Role in Terrorism* (İslam'ın İki Yüzü: Suudi Köktencilik ve Terörizmdeki Rolü) adlı kökten İslamcılık (Vahabilik) konulu çalışması en iyi satanlar arasına girmiş Amerikan yazar Stephen Süleyman Schwartz tarafından 2004'te kurulmuştur. El Kaide'nin kökündeki Suudi rolünü konu alması bakımından Batı'da yayınlanan ilk çalışma olan bu kitap, yaygın bir okuyucu kitlesine ulaşmış ve İslam dünyasında tercüme yapılmıştır. Schwartz'ın ayrıca *The Other Islam: Sufism and the Road to Global Harmony* (Diğer İslam: Tasavvuf ve Küresel Uyuma Giden Yol) adlı çalışması da yayınlanmıştır.

2009 itibarıyla ABD, İngiltere, Almanya ve Balkanlarda tam zamanlı web sitesi ve faaliyetlerini sürdüren CIP'in 25'ten fazla ülkede muhabirleri bulunmaktadır. CIP İngiltere şubesi İngiltere'deki İslam'ın yanı sıra Suudi Arabistan ve genel olarak Arap ülkelerinden, Pakistan, Hindistan ve Bangladeş'ten sorumluyken, Almanya şubesi Almanya, Türkiye ve Kürt topraklarını izlemekte, Balkan şubesi ise o bölgede faaliyet göstermektedir.

CIP'in Kanada, Hollanda, Fransa, İsveç, Rusya, İsrail (İsraili Arap topluluğu dahil), Irak, Pakistan, Hindistan, Kazakistan, Özbekistan, Çin, Singapur, Malezya ve Endonezya'da muhabirleri ve diğer gruplarla temasları mevcuttur.

2007 yılında CIP, *Şeriatın* İngiltere, İrlanda, Almanya, Hollanda, Fransa ve İspanya'yı kapsayan Batı Avrupa'ya nüfuz etmesi ya da İslam hukukunun benimsenmesi için yapılan kışkırtmaları konu alan çalışması için hibe aldı. Aşağıdaki monograf da bu hibenin ürünüdür. Çalışma, CIP Direktörü Schwartz tarafından yazılıp düzenlenirken, araştırma ağırlıklı olarak dünya Sünnileri arasında önde gelen bir kişi olan CIP Uluslararası Direktörü İrfan El-Alevi, CIP Almanya Direktörü Veli Şirin, CIP Genel Araştırmalar Direktörü Kemal Hasani ve CIP İngiltere Araştırma Direktörü Davut Davuti tarafından koordine edilmiştir. New York'ta görev yapan Dr. Kanta Ahmed ise İngiltere'deki tıp eğitiminde İslamî ideoloji konusunda *Örnek Olay Çalışması: İngiltere* bölümüne katkıda bulunmuştur. CIP ekibi *Şeriat* konusunda tam vasıflı Sünni ve Şii uzmanlara ve heterodoks Mutasavvıf, heterodoks Şii ve laik Müslüman uzmanlara sahiptir. Bu özelliğiyle ılımlı Müslüman görüşün çeşitliliğini güvenilir bir şekilde temsil etmektedir.

Metodoloji

Bu araştırmanın başında *Şeriatın* temel tanımları ve Batı Avrupa’da yapılan *Şeriat* konulu metin kaynaklarının eleştirisiyle birlikte Batı Avrupa’daki *Şeriat* tartışmaları verilmektedir. İslam’da *Şeriat* geçmişten beri *mezhep* adı verilen İslam hukuku ekollerinde kullanılmıştır. Geleneksel *Şeriat* bazı unsurları İngilizceye tercüme edilmiş ya da İngilizce olarak yayınlanmış, bilinen bir kutsal kitaba dayanır.

Fakat İslam dünyasında ve Batı’da geleneksel *Şeriatın* radikal *Şeriat* şeklinde bir zıttı mevcuttur. Radikal *Şeriat* külliyyatının büyük bölümü artık bazıları web sitelerinde de yayınlanan yakın zamanlı *fetvalardan* alınmaktadır.

Bu çalışmada bu iki zıt değişken arasındaki fark anlatılmaktadır. Fakat bunun yanında, Batı’daki Müslümanlar arasında başka yeni olgular da ortaya çıkmıştır. Bunlar Müslüman göçmenler ve onların torunları arasında gizli kapaklı, yasadışı ya da gayri resmîresmî biçimde ortaya çıkan “gölge *Şeriat*” ve bizim “paralel *Şeriat*” adını verdiğimiz, Batılı Müslüman olmayan ülkelerin hukukîhukukî yapıları dahilinde Müslümanların ilişkilerini düzenleyen ayrı bir adli düzen olarak geliştirilmiş yeniliktir.

Yazıda *Şeriat* kışkırtmasının beş ülkedeki ayrı ayrı etkilerini değerlendiren örnek olay çalışmaları bulunmaktadır. *Şeriat* katı bir kişisel din ritüeli yönüne sahiptir. Namaz, abdest, diyet, oruç, sadaka, erkeklerin sünneti ve gömülme gibi ritüellerle ilgili bu katı kuralları Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında hiçbir zaman bir çatışmaya ya da başka hak tecavüzüne neden olmaması nedeniyle bu analizin dışında bırakıyoruz.

Örnek olay çalışmalarının her biri dört başlıca konu üzerine kurulmuştur.

(1) Aile/egitim

Evlenme ve boşanma ve okulu seçimine ilişkin din kuralları geçmişten beri Batı toplumları için tehdit edici bulunmadığından, bu konular *Şeriat* taraftarlarının ideolojik nüfuz ve manipülasyon için açık hedefleridir. Radikal *Şeriat* provokatörleri evlilik ve onunla ilgili konuların dinle yargılanmasını ve Müslüman çocukların yalnızca İslamî okullarda eğitilmesini istemektedir.

Şeriat provokasyonunun din adamları, topluluk liderleri ve diğer ılımlı Müslüman temsilcilerin yanı sıra Müslüman ve Müslüman olmayan medya tarafından tanımlanan şekliyle aile davranışları ve eğitime katılım üzerindeki etkisini analiz ettik.

Görüştüğümüz kişilerle aşağıdaki konuları tartışarak deneysel gözlemler elde ettik: Özel *Şeriat* odaklı ilk ve orta okulların sayısı artıyor mu? Devlet okullarında İngiltere Müslüman Konseyinin önerisi ve Almanya ve diğer ülkelerde tartışıldığı gibi İslamî müfredatın konulmasına yönelik talepler ebeveynlerden ve öğrencilerden destek gördü mü? Gençler yanlarında bir büyükleri olmadan flört etmekten ya da karşı cinsle diğer temaslardan uzak duruyor mu? Ebeveynler devlet okullarında karma düzenlemelerden hoşnut olmadıklarını ifade ediyor mu? Müslüman olmayanlarla sosyal temas ve arkadaşlık kurma karşıtlığı Müslüman gençler ve genel olarak Müslümanlar arasında arttı mı? Daha da önemlisi, İngiltere’de ve başka yerlerde *Şeriat* destek verenlerin *Şeriatı* gerçekte ne kadar iyi bildiğini ya da bu desteğin sadece siyasi hoşnutsuzluğu ya da gençlerin asiliğini ifade eden bir kinaye mi olduğunu sorguladık.

(2) Müslüman olmayan devletlerde Şeriatın kurumsallaştırılması (“Paralel Şeriat”)

Batı’da taarruza geçen radikal Şeriatın en büyük amacı, “paralel Şeriatın” resmîleşmesi hukukî hukukî duruşa uydurulması, böylece Batı’nın teamül hukukuyla birlikte Müslümanlar üzerinde genel yargı yetkisi elde etmesidir. Bu fikrin yanı sıra radikal Şeriat gruplarının ve Müslüman olmayanların Batı ülkelerindeki Müslümanların Şeriat ile yargılanmasına yönelik görüşlerinin geliştirilmesinde faydalanan İslamî kaynak materyallerini inceleyip çözümledik. Her bir ülkenin “paralel” ve “gölge” Şeriat kurumlarının açıkça ya da gizlice faaliyet göstermesine ne ölçüde izin verdiğini araştırdık ve bunu esas alarak Batı Avrupa’nın hukuk sistemlerinde “paralel” Şeriat savunuculuğunun başarısını değerlendirdik. “Paralel Şeriat” bahane olarak “Şeriat esaslı topluluk aracılık hizmetlerine” karşı tutumları inceledik.

Ayrıca, Batı Avrupa’daki Müslüman din adamları çoğunlukla yabancı olduğundan ve bazıları radikal Şeriat görüşleriyle eğitildiğinden, cami ve topluluk kurumlarının yönetiminde Suudi, Türk, Fas ve devlet sponsorluğundaki diğer dinî yapıların etkisini de so

rguladık. Şeriat provokasyonunun yerleşik Batı hukuk teorisi üzerindeki etkilerini, Müslüman olmayan hukuk sistemlerinde Şeriatın yürürlüğe konmasının Şeriat yanlılarınca istenip istenmediğine ve bunun elde edilip edilmediğine bakarak analiz ettik.

(3) Cezai yönler

Radikal Şeriat taraftarları Müslümanlara Batı hukukunu yok saymalarını söylediği için, İslamî ideolojinin bu tutumu kışkırtma ve haklı göstermedeki rolünü ve radikal İslam’ın Batı Avrupa hapishanelerindeki rolünü araştırdık.

(4) Kadınlara Yaklaşım

Batı Avrupa’da Müslüman kadınların Şeriat bahanesiyle kurban edilmesine ve normal boşanma davalarında, aile içi şiddet şikayetlerinde, sözde “namus” cinayetlerinde

ve kadınların sünnet edilmesinde (female genital mutilation – FGM) Şeriat makamlarına yapılan başvuruların artıp artmadığını araştırdık. Belli olayları belgelerken Müslüman ve Müslüman olmayan halkın bunlara tepkisini gösterdik. Bu araştırmaları tamamlaması amacıyla, Müslüman olmayan mahkemelerin, hukukî hukukî yaptırımların, koruyucu kurumların, kadın gruplarının, danışmanlık hizmetlerinin ve ilgili organların rolünü de inceledik.

Ek bölümlerde Batılı tıp eğitime radikal Şeriat kavramlarının sızmasını haklı çıkarmaya çalışan dinî gerekçeler ve gelişimi araştırmanın çeşitli yerlerinde anlatılan Batı’daki “İslamî finans” konusu ele alınmaktadır.

Dört genel araştırma konusunda da Batı’daki radikal Şeriat çabalarının ne ölçüde provokasyondan ibaret olduğunu ve etkisinin uygulamalardan çok tutumlara yansıyor yansımadığını inceledik. Bazı akademisyenlerin ve önce gelen hükümet yetkililerinin radikal Şeriat kışkırtıcılığı karşısındaki geçmiş tepkileri yansıtan açıklamalarını ve gelecek tepkilere ilişkin görüşlerini analiz ettik.

Batı Avrupa’daki Şeriat tartışmalarından çıkarılacak başlıca özet sorular şunlardır:

- Şeriat yanlıları radikal ideolojiyi nasıl ilerletiyor ve/ya da terörist komplolara kamuflej görevi yapıyor?
- Radikal ya da “paralel Şeriat” yanlıları faaliyetlerine kadınların, laik Müslümanların, ılımlıların ve gelenekçilerin karşı çıkmasıyla ya da bunların faaliyetleriyle nasıl mücadele ediyor?
- Ailelerin karar almadan önce dinî liderlere danışması ya da Şeriat sitelerine soru göndermesi sıklaştı mı?
- İslam hukukunu esas alan gönüllü topluluk aracılığı adil muamelenin garanti edilebildiği uygulanabilir bir kavram mıdır?
- Batı’da eğitim görmüş ve Batı’da yaşayan Müslüman ve Şeriat karşıtı hukukçuların

mesleki bir lobi oluşturmaları nasıl desteklenebilir?

- Şeriat Batı hukukuyla daha uyumlu çalışacak şekilde modernleştirilebilir mi?
- Şeriatın katı kişisel din konuları dışındaki herhangi bir şekli Batılı Müslüman yaşamında bir yere sahip midir?
- Devlet ya da diğer resmî resmî makamların verdiği karşılıklar ne kadar başarılı ya da başarısız oldu? Neden? *CIP yılda bir ya da iki kez bu cildin*

düzenli olarak güncellenen baskılarını çıkarmayı ummaktadır.

Son zamanlarda Batı Avrupa'ya göç eden Müslümanların sosyolojisi hakkında giriş niteliğinde bir konu anlaşılmalıdır. İngiltere, Hollanda, Fransa ve İspanya göç eğilimlerinin

kuvvetli bir biçimde Müslüman dünyadaki koloni geçmişinden etkilendiği ülkelerdir; son iki ülkenin Akdeniz'deki Müslüman topraklarına göre coğrafi konumu da etkilidir. İngiltere ve Fransa'da Müslümanlar arasında yaşanan çekişmeler çoğunlukla koloni mirası ve ev sahibi ülkelerin Müslüman ülkelere yönelik geçmiş ya da mevcut politikalarıyla ilgili tutumları ya da en azından söylemleri yansıtmaktadır. Bu sorunlar Hollanda ve İspanya'da da mevcut olsa da daha az belirgindir. Yakın tarihte Müslüman dünyada kolonicilik geçmişi olmayan Almanya'nın Müslümanlar arasında toplu bir hatırası yok denecek kadar azdır.

Şeriatın Tanımı

Şeriat tipik olarak İslam hukuku olarak tanımlanır. Fakat bir kavram olarak Şeriat, iki anlama sahiptir: genel ve özel. Genel anlamda Şeriat İslamî (Arapça) *din* kelimesinin eşanlamlılarından biridir. Bu bağlamda, zaman zaman “din” kelimesinin yerine kullanılmakta, İslamî kaynaklarda Şeriat-ül İslam (İslam dini) ya da Şeriat-ül Musa (Yahudilik dini) gibi referanslara yer verilmektedir. Bu tanımda Şeriat, insanların kutsal peygamberler tarafından davet edildiği üstün kökenlere inancı gösterir ve peygamberler arasında hiçbir farklılık ya da anlaşmazlık kabul edilmez. Bu şekilde düşünüldüğünde sadece bir tane tek tanrılı din vardır. Tek tanrılı din tarihi boyunca Yaradan farklı “Şeriatlar” bildirmiştir. Kuran ve İslam inancının esası olan *Sünnete* göre bilinen beş “Şeriat” vardır: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve İslam dininin Peygamberi Muhammed’in Şeriatı.

İslam, Şeriatı Müslümanların namaz ve abdest, diyet ve oruç, zekat verme gibi temel yükümlülüklerini ve erkeklerin sünnet edilmesi ve cenaze gibi diğer kutsal ibadet konularını kapsayan dinî geleneklere ve hayatla ilgili konulara yönelik bir hukuk olarak uygular. Bunun yanında, İslam bazı mali ve ticari işlemleri (faiz amaçlı borç vererek para kazanmayı, yani *ribayı* yasaklaması gibi) ve miras, evlilik ve boşanma, diğer ahlaki konular, temizlik ve kişisel hijyen (özellikle Şii Müslümanları arasında), cezai yargı ve savaş konularını da düzenler.

Şeriat prensipte Müslüman olmayanların haklarına müdahale etmeyecek şekilde zorunlu ibadet konularında da faaliyet gösterebilir. Ancak, İslam ülkelerinde Şeriat iki yönde gelişmiştir:

a) geleneksel ve b) İslamî ideolojik. Aşırı İslam ideolojisi ne geleneksel ne de muhafazakar olup, radikal ve hatta devrimcidir. Ayrıca, yeni “paralel Şeriat” kavramının görünürde en az zorlayıcı olan unsurları bile Batı toplumunda yıkıcı hale gelebilir.

Geleneksel Şeriat

İslam tarihinin ilk yedi yüzyılında Şeriat “evrensel” bir hukuk standardı olarak görülmüş ve hayatın mümkün olan her yönüne uygulanmıştır. Bugünse geleneksel Şeriat “kişisel” nitelikte olup, Müslümanların dinî ibadetleri ve aile hukukunun unsurlarıyla sınırlandırılmış durumdadır.

Geleneksel Şeriat beş başlıca ekol tarafından yorumlanmaktadır. Bunlar:

En eskisi olan Sünni içtihadının *Hanefi* ekolü Ebu Hanefi (M.S. 699–765) tarafından kurulmuş olup farklı görüşlere karşı en hoşgörülü olandır. Bu ekol aynı zamanda bugün Müslüman dünyasındaki birçok hukuk ekolü arasında en etkilisidir ve Türkiye, Balkanlar, Orta Asya ve Çin Türkistan’ı, Afganistan, Pakistan ve Hindistan’da hakimdir. Ebu Hanefi insanların beş eylemiyle ilgili kararların ilahi hukuka göre alınmasını ve sistemleştirilmesini savunmuştur. Bu beş eylem yasaklanan, onaylanmayan ya da sevilmeyen, izin verilen, *Sünnet* ya da gönüllü erdemli ve zorunlu eylemlerdir. Bir yargıcın (*kadı*) önünde ya da *fetva* alırken neye izin verildiği ve neyin yasak olduğu konusunda uzmanlar arasındaki hukukîhukukî tartışmalar, İslam’ın asli metinlerine dayandırılmıştır: *Kuran*, *hadis* ve Peygamberin ve Yoldaşlarının hayatları. Bunlar *Kuran* ya da *hadisteki* benzer ya da paralel bir örneğin benzetilmesine (*kıyas*) dayanan yeni kurallarla desteklenmiştir. Hukukçular uzmanlar arasındaki mutabakattan da faydalanmıştır.

Ebu Hanefi’den sonraki nesillerde ortaya çıkan diğer üç ekol de Sünni Müslümanlığında standart haline gelmiştir ve onunla aynı geçerlilikte kabul edilmektedir. Bunların her birinin kendi metodolojik vurgusu vardır.

Malikiler Muhammed Peygamberin düzenlediği ideal şehir Medine’de yaşanan Malik ibn Anas’ın adını almış ve Medinelilerin orijinal geleneklerine ve hukuk uygulamalarına odaklanmıştır. Bu gelenek halen en önemli İslam hukuku ekolü olmayı sürdürdüğü Müslüman İspanya’da ve Kuzey ve Batı Afrika’da kök salmıştır.

Muhammed ibn el-Şafi’nin takipçileri **Şafililer** ise yargılarında *hadis* ve kıyası esas alır. Bu geleneğin kurucusu Malik ibn Abbas’ın öğrencisidir. Halihazırdaki etki alanı Mısır, Ortadoğu’nun Arap ülkeleri (Arap Yarımadası ve Basra Körfezi hariç), Sünni Kürtler ve Hint Okyanusu ve Güneydoğu Asya Müslümanlarını kapsamaktadır.

Hanbeliler ise aşırı tutucu İslam teolojisinin öncülerinden biri olan Ahmed ibn Hanbel’den etkilenmektedir. Hanbeli ekolü kıyas yerine gerçek *hadisin* kullanılmasını vurgular. Şu anda Arap Yarımadasına ve Körfez ülkelerine hakimdir.

Çoğu Şii başka bir ekolü takip etmektedir: **Caferilik**. Bu hukuk sistemi, tanınan otoritelerin teolojik muhakemesine ilham veren *icthada* ya da bireye dayanan bir karar alma yöntemi içerir. Batılılar genellikle *icthadın* ne olduğunu anlayamaz ve çoğu zaman bunu genel olarak bireyin akıl yürütmesiyle eşit görür.

Evrensel Şeriattan Kişisel Şeriata

13. yüzyılda Müslüman Türk ve Moğol imparatorluklarının yükselişiyle, *Şeriatın* İslam dinindeki yeri değişmiştir. *Şeriat* bu dönemde “evrensel” olmaktan çıkmıştır. Türkler ve Moğollar İslam dinini ve namaz, abdest, diyet, oruç, sadaka verme, erkeklerin sünnet edilmesi ve cenaze gibi ibadet konularında *Şeriatın* otoritesini kabul etmiştir. Buna karşın, bin yıldır Orta Asya’da gelişmiş kendi örfiörfi hukuk sistemlerini bırakmayı reddetmiştir. Osmanlı hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman (1494–1566) *Şeriattan* ayrı olarak Türk örf hukukuna dayanan ve ceza konularını ve devlet idaresiyle

ilgili diğer işleri dinî yargının elinden alan bir kanun ilan etmiştir. Müslümanlar arasında Kanuni olarak bilinmesinin nedeni budur.

Osmanlı’nın bu “laik hukuk sistemi” Osmanlı din adamlarının laik kanunların da *Şeriatın* bir parçası olduğu yönünde savları olmasına rağmen, *Şeriat* ile bir arada yaşamıştır. 1258’de Bağdat halifesinin ortadan kaybolmasının ardından gelişen İslamî söylemde İslam dışı olanlar da dahil tüm kanunlar *Şeriat* olarak kabul edilmiş, bu görüşle bu bölümün başında belirtilen birden fazla “*Şeriat*” olduğu ve bunlar içinde İslamî *Şeriatın* tek kutsal ifade olduğu fikrinin farklı bir biçimi yansıtılmıştır. Osmanlı devleti tarihteki en güçlü Müslüman devlet olduğu için, geleneksel *Şeriat* bu tür bir “kanun çeşitliliği” ile tanımlanmaya başlamıştır. Bugünkü geleneksel *Şeriatın* temeli de budur: dinî ibadet, aile konuları ve para konularında bireysel uygulamalar için geçerli olup, ceza ya da devlet yönetiminde geçerli olmayan bir *Şeriat*. Avrupa’da *Şeriatı* konu alan yazısında Alman akademisyen Mathias Rohe (Nürnberg Üniversitesi) bu ilişkiyi şu şekilde özetlemiştir: “Teknik olarak, birbirinden belirgin biçimde farklı olan ve kamuoyu tartışmalarında çoğu zaman yanlış anlamalara neden olan iki tanım mevcut. Daha geniş bir anlamda *şeriat*, İslam’ın emrettiği her türlü din ve hukuk kuralını ifade eder. Bu kurallara ibadet ya da zekat yükümlülüğünün yanı sıra akit, aile ya da ceza hukukunu düzenleyen kurallar dahildir. Müslüman olmayan Avrupalıların yanı sıra Müslüman Avrupalılar[,] özellikle de Türk köken[li] olanlar *şeriatı* daha dar bir anlamda algılayarak kişisel statüyü, aile, miras ve dayak konularını düzenleyen hukuk kurallarıyla sınırlandırır. Namaz, oruç vs. ile ilgili kurallara uyulması genellikle hiçbir soruna yol açmazken, ikinci türün uygulanması Avrupa’da ciddi çatışmalara neden olur.”

Bu nedenle ve Avrupa’nın, Sovyetlerin ve hatta Filipinlerde Amerikan koloni yönetiminin tarihsel etkisiyle, bugün Suudi Arabistan, İran ve Sudan hariç dünyadaki tüm Müslüman toplumlar *Şeriatı* dinî ibadet ve aile konularıyla sınırlandırırken,

ticari, medeni ve cezai hukuk sistemlerini İslam dışı kanunlara dayanarak sürdürmektedir. (Şaşırtıcı bir şekilde İran da Avrupa hukukunun bazı yönlerini korumuştur.) Türkiye sadece laik hukuku tanıırken, çoğu eski Komünist Müslüman ülkenin durumu belirsizdir ve daha derinlemesine araştırılmalıdır.

Kişisel Şeriat

Salt kişisel Şeriatın bir örneği, Müslümanların alkol kullanmasının ya da domuz ve jelatin ya da domuz derisi gibi domuz ürünleri içeren şeyler kullanmasının yasak olmasıdır. Şii Müslümanlarının çoğu kabuklu deniz ürününü ve bazı balıkları yemesi de yasaktır ve kişisel temizlik ya da “kirlenme” konularında Sünnilerden daha katı kurallara uymaları emredilir. Din adamları arasında gerçekleştirilen Şeriat istişareleri iyi bir Müslüman’ın satın alabileceği, bir diğer Müslüman’a ikram edebileceği, tüketebileceği ya da içebileceği ve giyebileceği (örneğin, domuz derisinden kemer yasaktır) şeylere karar verir. Bunlar dünyadaki tüm toplumlar da tamamen kişisel konulardır. Müslümanların Batı toplumuna katılması çoğu zaman bu konulara bağlılıklarını tehlikeye atmaz – fakat olumsuz bir örnek, Müslüman olmayan ordularda ya da hapisanelerde Müslüman askerlere ya da mahkumlara domuz eti içeren yemekler verilmektedir.

Müslüman ibadetlerine yönelik Şeriat kuralları en yaygın olarak kabul edilen ve daha çok coğrafi olan hukukî hukukî yorumlarla belirlenmiş yerel standartlara göre farklılık gösterir, fakat cami ve evlerdeki ibadet alanının dışına taşmaz. Şeriat Batı’da normalde kamu hukukunun konusu olmayan başka dinî gelenekleri yönetir – abdest, diyet, oruç, zekat, erkeklerin sünnet edilmesi ve cenaze. Müslüman olmayanların çoğu durumda etin kesilmesini din adamlarının izlemesi konusunda bir kaygısı yoktur. Bu sınırlı anlamda, kişisel Şeriat Müslümanların Batı’da yaşadığı her yerde gönüllü olarak zaten faaliyet göstermek ve Batı’nın hukuk sistemlerine herhangi bir tehdit sunmamaktadır.

Yine de Batı’nın özellikle okullar ve idari binalar olmak üzere kamu dairelerinde Müslümanlara ibadet yeri sağlamaya yönelik

artan eğilimi ibadet sırasında Şeriat esaslı cinsiyet ayrımı ve Fransa’da (tüm kızlar ve kadınlar için) ve Almanya’da (sadece öğretmenler için) devlet eğitiminde dine müdahale etmeme standartlarını ihlal eden baş örtüsü konularına da yayılabilir. Şeriat uygun cenaze hizmetleri bedenin yıkanmasını, ölümden sonraki 48 saat içinde gömülmeyi ve bunun gibi başka ayrıntıları emretmektedir. Bu son konular Müslüman olmayanlarla haddi zatında ilgisizdir; fakat öğrendiğimize göre, İngiltere’de ölüyu muayene eden gayri-Müslim doktorların hafta sonları kadavrayı vermeyi reddetmesi ve emredilen 48 saatlik sürenin aşılmasına neden olması şikayetlere neden olmuş.

Müslümanların faiz (riba) kazanma amacıyla borç vermesi ya da yatırım yapması yasaktır ve Batı’nın birçok önde gelen bankası ve yatırım kurumları uzun zamandır Müslüman müşterilerine bu yasağa uygun hizmet verecek Şeriat danışma kurullarını desteklemektedir. Şeriat esaslı yatırım hizmetler—Müslüman olmayan kişilerin hayatını etkilemez. Buna karşın, faizden elde edilen gelirin yasak olması Müslümanların gayri-Müslim komşularından kurumsal ve hukukî hukukî bakımdan ayrılmasına neden olmuştur; dolayısıyla, faiz konusundaki tartışma ve Batı’daki sözde “İslamî finansın” ideolojik kökeni bu çalışmanın kapsamında ele alınmaktadır.

Geleneksel Şeriatın En Tartışmalı Konusu: Aile Hukuku

Geleneksel Şeriat kişisel nitelikte olmasına rağmen “kişisel” kavramı ailesel olanı da içerdiği için bazı ihtilaflı ve gerilimli konulara sahiptir.

Geleneksel Şeriat aile konularında belirsizdir; evlilik, cinsel ilişkiler, boşanma ve yeniden evlenme Şeriat gelenekçileri tarafından genellikle medeni ya da örfförfi hukukun değil, din hukukunun konusu olarak görülmektedir. İslam’da izin verilen çokeşliliğe karşı çıkan kanunlara Müslüman olmayan ülkelerde yaşayan gelenekçi Müslümanlar genellikle riayet ederken, Müslüman toplumlar da çokeşlilik giderek azalmaktadır. Ancak, Batı’daki çoğu Müslüman Batı tarzı

evlenmeyi reddedebilir ya da boşanma ve miras için Batı mahkemelerine başvurmaları, örnek olay çalışmalarında da anlatıldığı gibi, Batı hukuku tarafından engellenebilir. Geleneksel Şeriat kadınların evlilik, boşanma, miras ve ilgili konulardaki haklarını *hukukîhukukî* olarak desteklerken, Müslüman ülkelerde ve Batı’da farklı hukukîhukukî ve hem dindar hem de laik başka açık forumlara başvurularak kadınlara karşı haksızlıklar ideal olarak iyileştirilebilir.

Ancak, hepsinde olmasa da çoğu Müslüman kültürde kadınlara karşı bazı kötü davranışlar hala önemli bir sorundur. Örneğin, sözde “namus” cinayetleri, zorla ya da görücü usulü evlendirme, “uygunsuz toplulukların” üyelerinden zorla boşanma ve kadınların sünnet edilmesi, daha Avrupalı olan Bosnalı Müslümanlar arasında bilinmemektedir ve kadınların sünneti Kürdistan istisnası haricinde Arap ve Afrika ülkeleriyle sınırlıdır. Bununla beraber, Müslüman dünyasının genelinde geleneksel Şeriat görücü usulü ya da rızasız evlilikler konusunda gelinin rızası olmadan evlilik yapılmamasını öneren, fakat kadının kendi seçimini yapması için net garantiler veremeyen çelişkili bir durumdadır.

Modern Şeriat metinleri sözde “namus” cinayetleri ve kadınların sünnet edilmesi konularında daha da sorunludur. Sözde “namus” cinayetlerinden ve kadınların sünnet edilmesinden dertli ülkelerde Şeriat gelenekçileri bunları din hukukuyla ilgisi olmayan ya da uygunsuz kabile gelenekleri olarak görmektedir. Avrupa Parlamentosu 2007 yılında yayınladığı sözde “namus” cinayetleriyle ilgili raporunda şunlara dikkat çekmiştir: “Namus cinayetleri çoğunlukla Müslüman çoğunluklu toplumlarda meydana geldiğinden çoğu zaman bir İslam uygulaması ya da İslam’ın göz yumduğu bir uygulama olarak yanlış tanınmaktadır. Gerçekte İslam, namus cinayetini yasaklamaktadır ve Kuran ya da Hadis bu uygulamadan hiçbir şekilde bahsetmemektedir. Uygulamanın Endonezya ya da Malezya gibi Müslüman çoğunluklu ülkelerdeki izleri yok denecek kadar azdır”. Kadınların sünnet edilmesi İslamiyet öncesine ait bir uygulamadır. Kadınlara ve çocuklara Şeriat kisvesi altında yapılan kötü muamelenin *tek başına*

İslam dinine atfedilemeyeceğini kabul etsek de, kendini Müslüman dünyanın lideri olarak gören ve sözde “namus” suçlarının, kadın sünnetinin, zorla evlendirme ve boşandırmanın ve benzer geleneklerin kurumsallaştığı Suudi Arabistan örneğinin bu uygulamaların İslamî kültürlerde benimsendiğini gösterdiğine ve Müslüman din liderlerinin bu suçlara karşı çıkma ya da kurbanlara yardımcı olma konusundaki başarısızlığıyla aslında suç ortaklığı yaptığının kabul edilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Zorunlu evlilikler Batı Avrupa göçmenlerinin en çok geldiği ülkeler olan Pakistan, Türkiye ve Kuzey Afrika’nın büyük şehirlerindeki İslami elitler arasında büyük ölçüde ortadan kalkmıştır ve fakir ülkelerde ve Güney Asya’nın, Türkiye’nin, Fas’ın, Cezayir’in ve aşağı Sahra’nın küçük yerlerinde yaygın olan kırsal bir uygulama olarak görülmektedir. Ancak, az gelişmiş bölgeler kesin bir şekilde Batı’ya en çok göçmen gönderen bölgelerdir. Ultramodern şehirlerin ve göçebe adetlerin yan yana yaşadığı ve insandan çok ideoloji ve para ihraç eden kendi tarzıyla Vahabi Suudi Arabistan, kırsal değerlere sahip kentsel bir ortamdır; kadınlara zarar veren uygulamaların burada yerleşmesinin nedenlerinden biri de budur.

Kadınların sünnet edilmesi çoğu Arap ve Sünni Kürt de dahil olmak üzere Şafi Şeriat taraftarlarına göre zorunluyken, Hint Okyanusunun Şafi bölgelerinde yoktur ve Güneydoğu Asya’da nadir ya da yasaktır (örneğin, Endonezya’da yasaklanmıştır). Hanbeliler bu uygulamayı faydalı bulmakla birlikte zorunlu tutmamakta, Hanefiler ise kocanın arzusuna göre kabul edilebilir bir âdet olarak görmektedir. Maliki Şeriatında ise açıkça belirtilmemesine rağmen zımni bir uygulamadır. Kadınların sünnet edilmesi Şii Müslümanlığında genel olarak yasaktır. Artık bazı ülkelerde kadın sünnetini geri alma işlemi yapan cerrahlar da bulunmaktadır.

Geleneksel Şeriat hem erkeklere hem de kadınlara aynı derecede iffetli olmayı öğütler, fakat vücudun aşırı örtülmesini ya da kadınlar üzerindeki diğer radikal uygulamaları istemez.

Tüm aile Şeriatı biçimlerinin durumu şimdilerde hem Müslüman hem de gayri-Müslim toplumlarda tartışma konusudur. Şeriat değişmez

bir hukuk standardı değildir. İlmî ve gelenekçi Müslümanların Müslüman kadınların hukukîhukukî savunmasızlıklarını nasıl gidereceği öngörülemezdir.

Vurgulamak gerekir ki geleneksel *Şeriat*, uzmanlar arasındaki çoğulcu tartışmalar esas alınarak,

otoritelerin ve emsallerin derinlemesine araştırılmalarına ve “bütün hukuk *Şeriat* kapsamındadır”, *Şeriat* ve laik hukukun Müslüman ülkelerde yüzyıllardır birlikte var olduğu ve bazı durumların din hukukunun dışında kaldığı yönündeki görüşlere dayandırılmaktadır. Geleneksel *Şeriatın* kadın haklarının güçlendirilmesi için reformdan geçirilmesi göz ardı edilemez; fakat, bilhassa reformdan geçmiş bir geleneksel *Şeriatın* Batı ülkelerinde “paralel *Şeriatın*” getirilmesine yönelik büyük strateji içerisinde zararsız ve hatta gelişen bir faktör olarak sunulması durumunda, bu reformun kesin olarak bir çözüm getireceği anlamı çıkarılmamalıdır. *Şeriatın* açıkça belirtilen bireysel din yükümlülükleri ve kişisel hijyen dışındaki geleceğini kestirmek Müslüman kadınların durumundaki değişimi öngörmekten de zordur.

Şeriat ile örfîörfî hukukun kesişmesi de tartışmalı bir konudur. Osmanlı’nın örfîörfî hukuka dayanan laik kanunları dar *Şeriatın* bir adım ötesi olarak görülmektedir. Fakat Sünni Kürt toplulukların yanı sıra Suudi Arabistan, Somali Yarımadası ve buna coğrafi bakımdan yakın olan bölgeler (özellikle Mısır) örfîörfî hukukun diğer türlerinden etkilenmekte ve sözde “namus” cinayetine ve kadınların sünnet edilmesine izin vermektedir.

Geleneksel *Şeriat* ile Batı hukuku arasındaki ilişki de benzer karmaşıklığa sahiptir, fakat radikal *Şeriat* ile Batı hukuku arasındaki durumun aksine şiddetli bir düşmanlık değildir. Geleneksel İslam’da Müslüman olmayan ülkelere göç eden Müslümanlara, göç ettikleri ülkenin kanun ve geleneklerine itaat etmeleri ve Müslüman olmayan komşularına iyi bir örnek oluşturmaları emredilmektedir. Bu yerleşik kuralın amacı Müslüman bireylerin, ailelerinin ve topluluklarının güvenliğini sağlamaktır; buna karşın, “paralel *Şeriat*” teorisyenleri artık “iyi bir örnek oluşturmayı” öncelikli olarak İslam *davası* ya da misyonculuğu bakımından tanımlamaktadır. Müslümanların Batı ülkelerindeki teamül hukukuna aykırı

davranması ve karşı çıkması 20. yüzyılın sonunda radikal *Şeriat* ideolojisinin yükselmesine kadar nadir görülen bir durumdu.

Müslüman olmayan toplumlarda Müslümanların siyasete katılmalarına yönelik tutum, geleneksel – radikal *Şeriat* karşılaşmasının önemli bir işaretidir. Geleneksel *Şeriatçılar* tipik olarak Batı ülkelerinde vatandaşlık istemiş, Batılı siyasi partilere katılmış ve yerel seçimlerde oy kullanmıştır (ve adaylıklarını koyup seçilmişlerdir). Ayrıca, geleneksel *Şeriat* intihar terörizmine ya da sivillere karşı başka şiddet biçimlerine izin vermemektedir. Geleneksel *Şeriat*ta, *cihat* ya da dinle komuta edilen silahlı mücadele ancak kabul edilmiş, küresel bir *emir* ya da bugün Müslüman dünyasında var olmayan “müminlerin komutanı” tarafından toplanabilir. Ne Uşame Bin Ladin gibi bir demagog, ne Filistinli İslamcı hareket Hamas’ın liderleri, ne Taliban ne de Pakistan’daki *cihatçı* hücre *emir* olabilir ve *cihat* ilan etme yetkisine sahiptir.

Batı hukukunun geleneksel Müslüman göçmenler tarafından kabul edilmesi ilkesinin çarpıcı bir ifadesinde, standart bir Şii *Şeriat* rehberi olarak Iraklı Şiiler arasında *molla* olarak takip edilmesi gereken yetkili bir kişi olan Ayetullah Ali Sistani’nin yazılarına dayanarak oluşturulmuş *A Code of Practice for Muslims in the West* şunları ifade etmektedir: “[Bir Müslüman] [Müslüman olmayan bir devlete]–dolaylı yoldan olsa bile (göçmenlik belgelerinde olduğu gibi) o ülkenin kanunlarına uyma taahhüdünde bulunmuşsa, onun bu bağlılığını yerine getirmesi gerekir”. Bu kavram Rohe tarafından şöyle açıklanmıştır: “Orta Çağ’dan beri *şeriat* kurallarının ‘İslam’ toprakları dışında uygulanamayacağı ve Müslümanların ya yaşadığı toprakların kanunlarına uyacağı ya da ülkeyi terk ederek Müslümanlarca yönetilen ülkelere döneceği yaygın kabul görmüştür... [bu durum] Müslümanları ikamet ettikleri devletin verdiği kişisel güvenlik ve korumaya karşılık ülkenin kurallarını ihlal etmemeye zorlamaktadır”. Ayrıca belirtmek gerekir ki, geleneksel İslam’da *Şeriat* gayri-Müslimlere uygulanamaz. Örneğin, Osmanlı imparatorluğu yönetiminde *millet* adı verilen din-topluluk esaslı temsil sistemi Yahudiler ve Ortodoks Hristiyanları için ayrı yargı sistemleri sağlamıştır. Bunun yanında, İslam’ın alkol satışı ve tüketimi konusunda koyduğu yasak hiçbir zaman gayri-Müslimlere uygulanmamıştır.

Bugün Müslüman ülkeler arasında sadece Suudi Arabistan kendi *Şeriat*

yorumunu ülkede yaşayan herkese dayatarak İslam dışındaki inançların yaşanmasını yasaklamakta ve alkol kullanan gayri-Müslimlere ağır cezalar uygulamaktadır.

Şeriatın gayri-Müslimlere dayatılan görüntüsü bazı Batılı medya kuruluşlarında, özellikle de İslam fobisi taşıyanlar arasında yayılmıştır. Fakat Müslümanları ve gayri-Müslimleri bekleyen gerçek sorun gayri-Müslimlerin isteği dışında dayatılan *Şeriat* değil, Batı’daki Müslümanların ihtiyaç ve arzularına bakılmaksızın itaat edeceği ayrı ve ayrımcı bir sistemdir; bunun nedeni ya algılanan (fakat yanlış) Müslüman duyguları yatıştırmaya yönelik yanlış girişimler ya da radikallerin kışkırtıcılığıdır.

Radikal Şeriat

Radikal *Şeriat* az sayıda Müslüman ülkede kurumsallaşmış durumdadır: bunlardan başlıcaları Suudi Arabistan, İran, Sudan (büyük bir başarı elde edememiştir) ve Pakistan, Malezya, Endonezya ve Nijerya’nın bazı bölgeleridir. Radikal *Şeriat* Batı’nın bir imansızlık bölgesi olduğunu ve Batı topraklarında yaşayan Müslümanların Batı hukukuna itaat etmemesini, bunun yerine kendi İslami hukuk standartlarını oluşturmasını savunur. Batı’daki radikal *Şeriat* sorunu kadınlara baskı uygulanmasına izin verdiği durumlar hariç *uygulama* ile ilgili olmayıp, ikili bir ideolojik söylem içermesidir. Köktenciler Müslüman ülkelerde ve Batı’da Müslüman kimliğinin bir göstergesi ve genç Müslümanların beyninin yıkanacağı kökten dincilik için bir sembol olarak belli belirsiz şekilde radikal *Şeriatın* kurumsallaşmasını istemektedir. Aynı zamanda, bir sonraki bölümde de açıklandığı gibi, Müslümanların ve Müslüman olmayanların ana görüşüne biraz daha yaklaşılarak Batı hukukuyla birlikte var olacak “paralel *Şeriat*” ile ilgili yeni talepler de ortaya çıkmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi, geleneksel *Şeriat* Müslümanlarca yönetilen, halkın çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ve İslam’ın devlet dini olduğu ülkelerde vardır, fakat hukuk düzenleri örfîörfî ya da laik hukuku

da din hukukunun yanına koyacak şekilde farklılık gösterebilmektedir. (Eski Türk-Moğol örfîörfî hukuku artık hiçbir yerde kabul görmemektedir.)

Radikal *Şeriat* geriye doğru bir dönüşüm ister: “Müslümanlarca yönetilen devlet” yetersizdir ve yerine *Şeriatın* tek hukuk sistemi olduğu teokratik bir “İslam devleti” konmalıdır. Radikal İslamcıların “*hilafet*” isteyen söylemi sadece 13. yüzyılda Bağdat halifeliğinin sona ermesinden önceki *Şeriat*a dayanan yönetimin bir benzerinin yeniden kurulmasına yönelik tipik bir mecazdır.

Geleneksel ve radikal *Şeriat* taraftarları ahlak kuralları ve aile hukuku konusunda farklı düşmektedir. Geleneksel *Şeriat*ta kadınlar kötü muameleye karşı savunmasızken, radikal *Şeriat* taraftarları kadınlara karşı daha büyük üstünlük kurulmasını ve kötü muamele yapılmasını dinin desteklediğini iddia eder. Örneği, en köktenci *Şeriat* devleti olan Suudi Arabistan *Şeriat*a göre kadının araba kullanmasının, vücudu tamamen kapatacak bol giysiler olmadan topluma çıkmasının, akraba olmayan erkeklerle bir aile büyüğü olmadan görüşmesinin ve çoğu Müslüman toplumda bireysel seçim olarak görülen diğer uygulamalarda bulunmasının yasak olduğunu iddia etmektedir. 2007 yılında Suudi Arabistan’a gidenler, 1400 yıllık İslam ibadeti şaşırtıcı bir şekilde bırakılarak kadınların Mekke’deki Büyük Cami’de ve Medine’deki Peygamber Camiinde namazdan uzaklaştırıldığını bildirmiştir.

Radikal *Şeriat* taraftarları gayri-Müslimler için önemli olmayacak konuları köktenci provokasyonla yeniden biçimlendirerek yönetmektedir. Müslümanlarca kullanımı serbest olan tüketim mallarının onaylanmasında, Müslümanların komşularının dilediklerini tüketme ya da satın alma haklarına engel olma çabasına girişilmediği sürece *Şeriatın* gayri-Müslim hayatının herhangi bir yönüyle ilgisi olmamalıdır. Fakat bazı Batı ve Asya topluluklarında radikal *Şeriat* taraftarlarının, komşularının domuz eti ya da alkol satması, alması ve hatta domuz beslemesine engel olma çabalarının olduğu görülmektedir. Benzer yasakların şimdilerde İngiltere’de olduğu gibi Hristiyan din eserlerinin dağıtımına karşı konduğu da iddia edilmekt

Köktencilerin Batı Siyasetinden Kaçınma ve Cezai ve Terör Karşıtı Kanunlardan Muaf Tutulma Telkinleri

Batı'daki Müslümanların hayatlarına uygulanan haliyle radikal *Şeriat*, oy hakkı ya da başka türlü siyasi katılım gibi batılı kamu kurumlarından uzak durmayı ve Batılıların intihar terörizmine ve sivillere yönelik diğer şiddet eylemlerine karşı kanunlarından muaf tutulmayı talep etmektedir. Mısır'da doğmuş ve İrlanda, Katar ve Belçika'da görev yapmış önemli aşırı dinci din adamlarından Yusuf El Karadavi ve onun gibiler kadına ve cinselliğe karşı tutumlarıyla ve aynı zamanda İsrail, Irak, Afganistan ve diğer ülkelerdeki terörist faaliyetleri haklı çıkarmaya çalışan büyük polemikleriyle tanınmaktadır. El Karadavi'nin en çok Mısır'da etkin olup birçok Müslüman ülkede de varlığını sürdüren Müslüman Kardeşlerin dinî akıl hocası olduğu sık sık iddia edilmektedir.

Aynı öneme sahip bir diğer husus da, yakın zamanda İngiltere televizyonu tarafından ortaya çıkarıldığı fakat Suudi Arabistan ve ABD'de uzun zamandır bilindiği gibi radikal *Şeriat* taraftarlarının Müslümanlara İslam hukukuna bağlılığın Müslüman göçmenleri ya da onların zürriyetini Batılı ülkelerin genel ve ceza hukuklarından muaf tuttuğunu ve gayri-Müslimlerin yanı sıra tutucu olmayan Müslümanlara verilen toplumsal ve kişisel taahhütlere uymama hakkını verdiğini aşılacaktır. İlmî Müslümanlar radikal *Şeriat* yanlılarının Batı'daki Müslüman gençlere (Müslüman ve gayri-Müslim) kadınların aklını çelebileceklerini ya da onlarla evlenip sonradan terk edebileceklerini ve çocuklarını velayet veren mahkeme kararı olmaksızın ya da olan mahkeme kararını ihlal ederek annelerinden kaçırabileceklerini uzun zamandır dehşetle izlemektedir. Bu tip tutumlar Batı'ya giden Suudiler arasında o kadar yaygındır ki, 2007 sonlarında günlük Suudi gazetesi *Al-Watan* (*Vatan*) Suudilerin "turist evliliklerine" son üç yılda 25 milyon dolara karşılık gelen bir harcama yaptığını iddia ederek bu evlilikleri eleştirmiştir. Suudi bireyler tatile çıkıp yaz boyu yerli bir kadınla evlenebilmekte, daha sonra da krallığa dönmelerinden önce bunlardan boşanmaktadır.

Radikal *Şeriat* taraftarları ayrıca

kadınların, çocukların ve çalışanların fiziksel olarak ezilmesini, gayri-Müslimlerden borç alıp geri ödememeyi, öğrencilere kredi verip faiz işletmeyi, kira ve diğer yükümlülükleri karşılamadan mülk kiralamayı, kimlikte sahtecilik yapmayı ve başka türlü mülk hırsızlığını savunmakta ve genel olarak komşularının uyduğu trafik cezaları gibi basit konularda bile kanunlara karşı gelmektedir. Bu uygulamalardan bazılarının spesifik örnekleri anekdot ya da gazete haberi niteliğinde olabilir. Fakat *Şeriat* web sitelerinde bir Müslüman'ın Batı hukukunu reddetmesinin caiz olup olmadığı yönündeki sorguların belirgin bir şekilde devam ettiği görülmektedir; bu durum Batı'da bu tip davranışların ciddi ve giderek artan bir şekilde azmettirildiğini göstermektedir. Kötü uygulamalar, özellikle de kadınlara ve cinsel azınlıklara yönelik olanlar Batı Avrupa'da nefret uyandırmasına ve ev içi şiddet ve nefret söylemi suçu kapsamına alınmasına rağmen radikal *Şeriat* söyleminde açıkça savunulmaktadır.

Radikal *Şeriat*'ın temel argümanı basit ve sıradandır: Müslümanlara Batılı hukuk sistemlerinin temsil ettiği beşeri hukukun *Şeriat*'ta vücut bulduğu farz olunan kutsal hukuktan üstün olamayacağı söylenmektedir; fakat din eğitimi almış Müslümanlar bile *Şeriat*'ın kutsal bir kökene sahip olduğuna inanmamaktadır. Bunun yerine, *Şeriat* kutsal bir biçimde denetlenen din kurallarının insanlar tarafından uygulanmasını temsil etmektedir. Özetlemek gerekirse, radikal görüşte laik hukuk yok sayılabilir ya da ihlal edilebilir.

Eşcinsellik, Kadına Karşı Şiddet ve Kadınların Sünnet Edilmesi ile Kadınların Topluma Katılımı Konularında Radikal *Şeriat*çılar

Batı'da suç olarak görülen hareketlerin en dikkate değer üç örneği El Karadavi, İngiltere'de etkin olan İslam hukuku uzmanı Cemal Bedevi ve İspanya Müslüman'ı din adamı Şeyh Muhammed Kemal Mustafa'dır. Bunların hepsi Mısır doğumludur ve El-Karadavi ile Bedevi bugün Avrupa'daki en etkili Müslüman kişilikler arasındadır. Yazdığı *Şeriat* rehberi *The Lawful and the Prohibited in Islam* (İslam'da Helal ve Haram) ile Batılı Müslümanlar arasında belki de en yaygın okur kitlesine ulaşan El Karadavi,

eşcinseller hakkında şunları söylemiştir: “Bu iğrenç uygulama için İslam hukukçuları farklı görüşler ortaya koymuştur... hem aktif hem de pasif katılımcılar ölüme mahkum edilmeli midir? Bu tip cezalar acımasızca görünebilse de, İslam toplumunun saflığını korumak için öne sürülmüştür.” *The Lawful and the Prohibited in Islam* 1996 yılında Fransa İçişleri Bakanlığı tarafından yasaklandı.

El Karadavi kadına karşı şiddet konusundaysa bir koca “eşinde kendisine karşı itaatsizlik ve başkaldırının yükseldiğini hissederse,” ilk olarak onu ikna etmeye çalışır ve bu başarısız olursa, onunla cinsel ilişkiye girmeyi reddeder, demiştir. Diğer yandan, “Bu yaklaşım da başarısız olursa, kadına yüzüne ve diğer hassas bölgelere vurmamak şartıyla eliyle hafifçe vurması caizdir” görüşünü savunmaktadır.

El Karadavi kadınların sünnet edilmesi konusunda şu yorumu yapmıştır: “Aslında hukukçular ve hatta doktorlar bu konuda bir mutabakata varamamıştır. Mısır’da uzmanları ve doktorları kendi aralarında taraftarlar ve karşıtlar olarak ayıran şiddetli bir tartışmaya neden olmuştur.

“Ancak, en ılımlı ve doğru olması en muhtemel görüş, Peygamberin – gerçek olduğu kanıtlanmamış olsa bile – bazı *hadislerinde* belirtilen şekilde ılımlı İslamî yollardan sünneti yapma lehinedir. Peygamberin (salat ve selam olsun) bir ebeye şöyle dediği söylenir: ‘Klitorisin boyutunu küçültün, fakat sınırı aşmayın. Bunu yapmak onun sağlığı için iyidir ve eşi tarafından tercih edilir.’

“*Hadis* sünnetin bir kadının sağlığı için daha iyi olduğunu ve kocasıyla cinsel ilişkisini iyileştirdiğini belirtmektedir. Peygamberin ‘sınır aşmayın’ şeklindeki çarpıcı sözü ‘klitorisi tamamen almayın’ anlamına gelir...

“Esasında Müslüman ülkeler kadınların sünnet edilmesi konusunda birbirinden farklı hareket etmektedir; bazıları bunu zorunlu kılarken, bazıları kılmaz. Hal böyleyken, her kim bunu kızının faydasına görürse yapmalıdır. Benim kişisel görüşüm de modern dünyadaki mevcut şartlarda sünnetin yapılmasından

yanadır. Fakat yapmak istemeyenler de günah işlemiş sayılmaz; çünkü uzmanlara göre bu uygulama kadınları onurlandırmak anlamına gelmektedir.”

El Karadavi’nin Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi’nde (ECFR) birlikte çalıştığı Cemal Bedevi ise İslam’da evlilik ve kadın hakkında ciltlerce yayın yapmıştır. İnternette yayınlanan çok sayıdaki yazılarından birinde Bedevi, Muhammed Peygamber’in bu uygulamada hiçbir zaman bulunmadığı yönündeki yaygın ılımlı Müslüman argümanı ile birlikte, kadını dövme yasaklayan İslamî kaynaklardan alıntı yapmıştır. Aynı zamanda Kuran’da kadına karşı şiddetle ilgili yazanları kendi eklentileriyle şöyle tercüme etmiştir: “(ve en sonunda) onları (hafifçe) dövün (dörtün).” (*Kuran* 4:34). Niyeti açıkça kadına karşı şiddeti iyileştirilebilir bir düzenlemeyle desteklemektir. Bedevi aynı zamanda çokeşliliği savunmasıyla da ünlüdür. “Çokeşlilik ne zorunludur, ne desteklenir, sadece caizdir” görüşünü savunmuştur.

1980 tarihli *The Status of Women in Islam* (İslam’da Kadının Yeri) adlı kitabında Bedevi kadınların siyasete katılımına karşı şunları yazmıştır: “İslam dinine göre devletin başı bostan korkuluğu değildir. İnsanları ibadette, özellikle Cuma ve bayram namazlarında yönetir; halkının güvenlik ve refahını ilgilendiren konularda sürekli olarak karar alma sürecinde yer alır. Bu zahmetli iş ya da Ordu Kumandanlığı gibi ona benzer herhangi bir iş genellikle kadınlarında fizyolojik ve psikolojik yaradılışına uygun değildir. Aylık dönemlerinde ve hamilelikte kadınların çeşitli fizyolojik ve psikolojik değişimler geçirdiği tıbbi bir gerçekliktir. Bu tip değişimler acil bir durum sırasında meydana gelip alınacak kararları oluşturacağı aşırı zorluklar düşünülmeden etkileyebilir. Ayrıca, bazı kararlar maksimum mantıklılık ve minimum duygusallık gerektirir – bu gereksinim de kadınların içgüdüsel doğasına uygun değildir.” Bu argüman Türkiye, Pakistan, Bangladeş ve Endonezya gibi tüm önde gelen Müslüman ülkelerdeki deneyimle çatışmaktadır.

Cemal Bedevi bir radikal Şeriat savunucusunun Batılı devlet konseylerine girişinin örneklerinden biridir. Bedevi 2006 yılından beri İngiltere'deki Müslüman toplulukları bilgilendirici bir tur olan "Radikal Orta Yol" projesinde önemli bir yere sahiptir. İlmli Müslümanlar ve gayri-Müslim medya tarafından "tanıtım gezisi" olarak alaya alınan tut, İngiliz hükümeti tarafından tutuculuğa karşı çözüm önerisi olarak finanse edilmektedir.

İspanyol Şeyh Muhammed Kemal Mustafa 2004 yılında *The Woman in Islam* adlı kitabında yazdıkları nedeniyle Katalonya'daki bir mahkeme tarafından 15 ay ertelemeli hapis ve 2.160€ para cezasına çarptırıldı. Mustafa kadına karşı şiddetle ilgili olarak "[Kadın] sinirden kör olmuş bir durumda asla dövülmemelidir" ve "vücudunun yüz, göğüs, karın ve baş gibi hassas yerlerine vurulmamalıdır" demişti. "Bunun yerine ayak ve ellerine sert olmayan fakat ince ve hafif bir sopayla ciddi yaralanma ve yara ya da kanamaya neden olmayacak şekilde vurulmalıdır." Keza, "amaç aşağılama ya da fiziksel kötü muamele değil psikolojik zarar vermek olduğundan [darbeler] güçlü ya da sert olmamalıdır." Kitap aile içi şiddeti teşvik etmekle eleştirilmiştir.

1998 yılında, Batı'da yaşayan Müslüman kadınların çözülemez aile tartışmalarında "aile mahkemelerine" yönlendirilmesi hususunda ECFR bir *fetva* yayınlamıştır. Bu *fetva* Batı'da aile sorunlarına özel kamu kurumlarından kadınların da hizmet alabilme hakkının verilmesiyle çatışmaktadır.

Geleneksel ve radikal Şeriat arasındaki bir başka fark ise hukukîhukukî görüşler için yetkinin kaynağıyla ilgilidir. Bir çeyrek asırdan daha kısa bir süre önce Batı'da belirgin bir şekilde ortaya çıkan radikal Şeriat, geleneksel İslam'ın emsallerini ve dinî ve örfî ya da laik hukukun bir arada oluşunu ortadan kaldırmakta ve bunların yerine köktenci din adamlarının kendi görüşlerine göre keyfi olarak verdiği kararları koymaktadır. Bu yolla, radikaller Şeriatın daha önce belirtilen esnekliğini kötüye kullanmaktadır. Radikal Şeriat tüm sorulara

basit yanıtlar vermeyi tercih ederken geleneksel Şeriat açıklama ve araştırmayı vurgular.

Yukarıda adı geçen El Karadavi ve Bedevi teologdan çok ideolog olan, Müslümanların Şeriat konularındaki sorularına televizyon yayınları, videolar ve web siteleriyle yanıt veren kişilerin göze çarpan örnekleridir. Müslümanların konuştuğu her dilde düzinelercesi bulunan radikal Şeriat web sitelerinde yorumlar neredeyse hep İslam tarihine eksik ya da sapıtılmış alıntılar haricinde minimum referansla sunulmakta, Batılı ülkelerin genel hukukuna ya da Müslüman göçmenlerin ve toplulukların gayri-Müslim ülkelerin kanunlarına itaat etmesinin geleneksel bir yükümlülük olduğuna hiç değinilmemektedir. El Karadavi'nin *The Lawful and the Prohibited in Islam* ve Bedevi'nin *The Status of Women in Islam* kitabı gibi radikal Şeriat metinleri Batı hukuku tamamen geçersizmiş ve hatta yokmuş gibi yazılmıştır. Örneğin, El Karadavi'nin *The Lawful and the Prohibited in Islam* kitabında "Bir İslam Ülkesinde Yaşayan Gayri-Müslimler" hakkında bir bölüm varken, Şii Sistani'nin rehberinin aksine gayri-Müslim bir ülkenin Müslüman vatandaşları hakkında hiçbir şey söylenmemektedir.

Geleneksel Şeriat emsallerinin yerine keyfi ve eğreti hükümlerle radikal Şeriatın geçtiği tarihsel sonuç, gelenekçi Müslümanların "la-mezhep" ya da İslam hukukunun yerleşik ekollerine başvurmamanın İslam olarak bildiği Suudi Vahabiliğinin yükselişini yansıtmaktadır. Değişmez bir Şeriatın olmaması olumlu bir değer olsa da, emsalleri hiçe sayan eğreti hukuk kararlarının artması olumsuzdur.

Din eğitimi almış Müslümanlar geçmişten beri tutucu din adamları ve onların takipçilerinin genellikle cahil olduğunu ve hatta İslam inancının mirasını, emirlerini, emsallerini, geleneklerini ve standartlarını küçümsediklerini düşünmektedir. Bunlar kendilerini yetkili şeyh (sofu kişilikler), imam (namaz liderleri) ya da müftü (dinî mahkeme başkanı) ilan

ederler. Örneğin Cemal Bedevi resmîresmî bir İslam teolojisi eğitimi almamıştır. Çoğu Müslüman toplumda laik hukukun işgal ettiği boşlukları doldurmak için radikal *Şeriat* “uzmanları” *Şeriat* versiyonlarını sürekli olarak genişletmek zorundadır. *Şeriat* web sitelerinin artmasının bir başka nedeni de budur.

Ne yazık ki, emsalleri reddeden bu radikal uydurma tarzı din eğitimi almamış, geleneksel İslam’ı “demode” ya da “köylü” yaşlılarla ilişkilendiren ve dinlerini araştırmak için gereken zaman ve çabayı harcamak istemeyen genç Müslümanlar arasında giderek daha popüler hale geliyor.

Suudi Arabistan’dan adı çıkmış birkaç örnek vermek gerekirse, *Kuran* kırbaç cezasını sadece iki suç için ceza olarak buyurmaktadır: zina – dört güvenilir gözün şahitliğini gerektiren kanıtlarla birlikte – ve bir kadının namusunu lekelemek. Zina için en fazla 100 kamçı, iftira için de sadece 80 kamçı buyrulmaktadır. (*Kuran*’da zina yüzünden taşlamaya bulunmamaktadır.)

Bunun yanında *Kuran*’a göre geliştirilen İslam hukuku alkol kullanmanın cezasını 40 ila 80 kırbaç olarak buyurmaktadır. Fakat geleneksel İslam’da, sadece bu üç kanun ihlali için ve en fazla 100 kırbaç vurulabilir. Ayrıca, kırbaç cezası acı ya da yaralama yerine rencide etme amacıyla yumuşak bir kemer, bez ya da küçük dallarla verilmelidir. Ek olarak, cezayı veren kişinin kolunu belinden yukarı kaldırması ve kolunun tüm gücüyle vurması yasaktır.

Buna karşın Suudi *Şeriat* mahkemeleri rutin olarak toplamı binleri bulan kırbaç cezaları vermektedir; 2002 yılının başında Cidde’de bir adam üvey kız kardeşiyle cinsel ilişkiye girdiği için 4.750 kez kırbaçlandı. Bu tür cezalar, cezalandırılan kişinin ölmemesi için uzun bir süreye yayılarak verilebilir, fakat krallıkta kırbaç cezası odun ve metal kablolarla uygulanmakta, olağanüstü acıya neden olmaktadır. Riyad Valisi ve Suudi Prensi Selman, *Şeriat* mahkemelerine danışma gereği bile duymadan aklına estikçe kırbaç cezası vermesiyle tanınır. Medine Prensi Mukrin,

Tutucu Sünni öğretmenlerinin mezheplerine hakaret etmesine sinirlenen on iki Suudi Şii gencin her birine 300’er kırbaç cezası verdi.

Ağustos 2007’nin sonunda Suudi gazetesi *El Yaum (Gün)* bir Riyad mahkemesinin ahlaka aykırı hareket eden bir Suudi gencine 1.000 kırbaç cezası verdiğini bildirdi. 2008 Temmuz’unda Halid El Zehrani adlı bir Suudi biyokimyagerin öğrencisiyle sadece telefonda da olsa duygusal bir ilişki kurduğu “belirlendiği” için El Zehrani 600, kadın öğrencisi ise 350 kırbaç ile cezalandırıldı. “HukukîHukukî” karar tamamen kadının kocasının eşinden boşanmasının tek nedenini profesörün sürekli onunla iletişim kurması olarak açıklamasına dayandırılmıştır.

Radikal *Şeriatın* Suudi krallığında uygulanan bazı yönleri, durum trajik olmasa gülünç olarak nitelendirilebilirdi. Ağustos 2007’de de *Okaz* ve *Al-Riyadh* adlı günlük gazeteler güneydeki Cizan kentinde yetkililerin çoğunlukla “din polisi” olarak yanlış bilinen *mutavin* ya da dinî milis kuvvetlerinin iki genç erkek üyesine karşı bir Suudi vatandaşın açtığı davayı soruşturmakta olduğunu bildirdi.” Şikayetçi, karısının olayda “ruhsal işkence” gördüğünü söyledi. Gazeteler çiftin arabalarında giderken “evli ya da akraba olmadıkları şüphesiyle” durdurulduğunu belirtti. İlimli Müslümanlar bunun *Şeriat* tutucularının tüm Müslüman dünyasına ve Batı’daki Müslüman topluluklara yaymak istediği ruh olduğu konusunda uyarılmaktadır.

“Paralel Şeriat”

Batı’ya göç eden Müslümanların sayısındaki artış ve 20. yüzyılda ikinci ve üçüncü bir Avrupa Müslümanları neslinin doğmasıyla, *Şeriatın* geleneksel ve radikal şekilleri arasında bir orta yol olarak görülen yeni bir *Şeriat* teorisi ortaya çıktı. Biz bu olguya “paralel *Şeriat*” adını veriyoruz. Paralel *Şeriat* yürürlükteki Müslüman olmayan hukuktan ayrı bir hukuk sistemi önerirken, bu sistemin de Müslümanların bu zamana kadar altında yaşaması buyrulan Batılı

Makamlarca uygulanmasını savunur. Ancak, “paralel Şeriat” genel olarak belirgin radikal ilkelere sahip değildir; zira, kişi ve aile hukuku ve son yıllarda mali işlemler ile sınırlıdır. Bu sistem aynı zamanda Türk ve Müslüman Moğol imparatorluklarında mevcut olan çeşitliliğin karşı uygulaması olarak da görülebilir. “Paralel Şeriat” “Müslüman diaspora” için bir taviz ya da uzlaşma kurumu olarak görünmekte ya da sunulmaktadır. Fakat Müslüman olmayan birçok yorumcu “paralel Şeriatı” Batı’daki kamu hukuku boşluğunun “sızarak doldurulması” ya da “gaspı”, “tırmanan Şeriat”, bir “Şeriat işgali” ve geniş anlamda, Müslüman olmayan topraklara fetih ya da başka türlü boyun eğdirme amacıyla mutlaka radikal Şeriatı getirme yolu olarak yorumlamıştır.

“Paralel Şeriat” kişisel, ailesel ve mali konularla sınırlı olsa da, devlet makamlarının desteğiyle, sınırlı kapsamına rağmen, radikal ideolojiyi yansıtmaya bile sorunlu unsurlara sahip olduğunu düşünüyoruz. “Paralel Şeriat” Batı’da yaşayan Müslümanların Müslüman olmayan komşularından ayrılması anlamına gelmektedir. Bu kendi içinde radikal bir tutumdur. Ancak, sadece Müslümanlardan oluşan bir hukukî yapıda farklı yönelimlerin Müslüman temsilcileri otorite kazanabileceği için, bir “paralel Şeriatın” oluşturulması radikal Şeriat ilkelerinin getirilmesi için de yer açabilir. Örneğin, minimum derecedeki bir “paralel Şeriat” bile onu kendi görüşlerini empoze etmek için kullanacak radikallerin kontrol ve yönetimine girebilir. Aşağıdaki Örnek Olay Çalışması: İngiltere bölümündeki tartışmamızda da görüleceği üzere, Şeriat esaslı boşanma davaları şu anda radikal din adamlarının hakimiyetindedir.

“Paralel Şeriat” olgusu, El Karadavi ve onun çoğu ABD’de yaşayan benzerlerinden biri olan Irak doğumlu Taha Cabir El Elvani gibi radikal İslam alimleriyle ortaya çıkmıştır. El Elvani’nin çalışmasında “paralel Şeriat” “azınlıklar için fıkıh [İslam hukuku yorumu] [fıkıh el-ekalliyet]”,

diğer bir deyişle, Müslüman olmayan topraklarda Müslüman azınlıkların yaşamlarını yönetmek için Şeriat öğretisinden türetilen birtakım görüşler olarak betimlenmiştir. El Elvani, Kahire’de bulunan ve dünyanın en iyi Sünni din eğitim kurumu olan El Azhar Üniversitesi’nden mezundur. Çalışmalarının büyük bölümü ABD’de gerçekleştirilmiş olsa da, Fransız alim Alexandre Caeiro El Elvani’nin “azınlıklar için fıkıh” görüşünü geliştirirken kullandığı metodolojiyi yeni “paralel Şeriat” (Caeiro’nun değil de kendi tipolojimizle) 1990’ların sonunda ortaya çıktığında genele uygulamak üzere benimsediğini belirtmiştir. “Azınlıklar için fıkıh [fıkıh el-ekalliyet]” “ilk olarak el-Elvani tarafından geliştirilen ve yine o, Karadavi ve başkaları tarafından ayrıntılı ve popüler hale getirilen özel bir hukuk kuramı” olarak da tanımlanmaktadır. El Karadavi fıkıh el-ekalliyet kavramını merkezi eskiden Dublin’de şimdiyse Brüksel’de bulunup El Karadavi önderliğinde 33 üyesi bulunan kökten dinci Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi (ECFR) için hazırladığı ilk fetva koleksiyonunu yayınlarken kullanmıştır. Ekim 1998’de Dublin’de gerçekleştirilen ikinci danışma oturumunda ECFR fetva yayınlaması için biri İngiltere’de, diğeri ise Fransa’da olmak üzere iki bölgesel otorite oluşturma kararı almıştır. ECFR “azınlıklar için fıkıh [fıkıh el-ekalliyet]” görüşünün yayılmasında önemli rol oynamıştır. “Paralel Şeriat” ya da “azınlıklar için fıkıh/fıkıh el-ekalliyet” aynı zamanda “yasal İslamcılık” “gerçeklik fıkıhı”, “denge fıkıhı” “iyileştirilmiş fıkıh” ve “Avrupa fıkıhı” isimlerini de almıştır. El-Elvani’nin “azınlıklar için fıkıh” sunumu öncelikle İslam tarihine ilişkin varsayımlarında radikal nitelik taşıyan bir söz dağarcığıyla geliştirilmiştir. El-Elvani şu hayali argümanlarda bulunmuştur: geçmişte “Müslümanlar tüm milletlerin korktuğu ve saygı duyduğu egemen dünya gücüydü. Başka hiçbir güç Müslüman bir kişiye saldırmaya ve İslam’ın bütünlüğünü bozmaya cesaret edemezdi... Tüm dünya Müslümanların yaşamasına ve ibadet etmesine açık bir yerdi... Rahat ve bağımsız yöntemlere sahip güçlü ve hırslı göçmenler kendi Müslüman olmayan topraklara bile giderek,

gayri-Müslim okyanuslarının ortasında Müslüman vahalar ya da adalar şeklinde varlığı sürdüren kendi emirliklerini kurabiliyorlardı. Güney Fransa, kuzey İtalya ve diğer yerlerdeki bazı topluluklar uzun bir süre varlığını sürdürmüştür”. Bu İslam mirası görüşü, Müslüman olmayan toprakları şu anda birçok gayri-Müslim yorumcunun Batı’ya Müslüman göçünde algıladığı İslamî yerleşim bölgeleri kurarak yıkma amacını akla getirmektedir. Gerçekten de, bu görüş geçmişin hatırlanmasından çok geleceğin öngörülmesi gibi görünse de absürt bir kurgusallık ve gülünçlükten ibarettir. Ne Japonya, Tibet ve Moğolistan ne de İngiltere, Almanya, İskandinavya ya da Afrika’nın önemli bir bölümü herhangi bir dönemde “İslam’dan korkan ve ona saygı duyan” ülkeler olarak tanımlanabilir. Güney Fransa’daki Müslüman topluluklar burada uzun değil kısa bir geçmişe sahiptir ve kuzey İtalya’daki yoğun Müslüman varlığı oldukça şüphelidir.

El-Elvani’nin “azınlıklar için *fıkıh*” görüşü derinlemesine incelenmediğinde dinî inanç ve ibadetin “makul uyumu” olarak görülebilir. “Makul uyum” birçok gelişmiş ülkede bir hukuk ilkesi olarak kabul görmüş ve ABD’nin din ayırımına karşı korumaya yönelik idari direktiflerine dahil edilmiştir. Centre for Islamic Pluralism iş hukuku avukatlarına sahiptir ABD federal makamlarına ABD’deki iş yerlerinde Müslümanların “makul uyumu” ile ilgili danışmanlık hizmeti vermektedir. Dolayısıyla, serbest ibadet için İngiliz ve Amerikan koruması altında bazı dindar kişilere toplumun düzenini bozmadıkları sürece inançlarının belli ilke ve ibadetlerini uygulama ayrıcalığı zaten verilmiş durumdadır (İngiltere’deki Sih polisler türban takabilir, dinleri nedeniyle savaşa ya da kürtaja karşı olan dürüst muhalifler bu işleri yapmak zorunda değildir, vs.).

Ancak, El Elvani’nin yazdığı gibi “‘azınlıklar için *fıkıh*’ azınlıklara Müslüman çoğunluklara verilmeyen ayrıcalık ya da imtiyazların verilmesi değildir; aksine, azınlıkları yaşadıkları ülkelerde bulunan Müslüman

toplumun temsilcileri ya da örnekleri olarak korumayı amaçlamaktadır.” Bu kavram belirsiz bir bölücülüğe sahiptir.

Bu tip bir söylem Batı’nın “makul uyum” kavramını çok aşmaktadır. Onun yerine, resmîleşmiş nikâh ve boşanma ve çoğu Müslüman çoğunluklu toplumda olmayan ya da uygunsuz olan seçim demokrasisi gibi Batılı hukuk sistemlerinin Batı’da yaşayan Müslümanlar için uygun olmadığını öne sürmektedir. Bu konu Batı’daki *Şeriat* tartışmalarında sürekli bir gerilim kaynağıdır: Batı’daki göçmen esaslı topluluklar için “makul uyum” ve geleneksel *Şeriat* küçük bir standart üzerine kuruluyken, El-Elvani’nin “azınlıklar için *fıkıh*” terminolojisi büyüktür ve saldırgan, işgalci bir ruh hali takınması kolay görünmektedir. Gerçekten de El-Elvani “azınlıklar için *fıkıh*” görüşünün Müslümanların haklarını korumaktan çok gayri-Müslimleri İslam’a çekerek Batı’nın İslamlaştırılması amacını taşıdığını açık yüreklilikle ifade etmiştir.

El-Elvani’nin argümanını radikal kılan bir başka yönü ise, tekrar vurgulayalım, Müslüman göçmenlerin yaşadıkları ülkelerin kanunlarına itaat etmesini buyuran geleneksel *Şeriat* Batı’daki Müslümanların durumuna yanlış çözüm sunmakla eleştirmesidir. Savunduğu “yeni” yaklaşım orijinal ve dolayısıyla Batı’nın İslam’da reform için yaptığı yüzeysel çağrıya yanıt verir nitelikte görülebilir; fakat gerçekte, daha önce anlatılan emsalleri reddetme ve hukukîhukukî düşüncede doğaçlamayı destekleme yönündeki radikal tutumu yansıtmaktadır. El-Elvani “yeni bir metodoloji” istemiştir, çünkü ona göre geleneksel İslam “İslam’ın evrenselliğine uygun olmayan içedönüklüğüyle” sınırlandırılmış ve “yerelleştirilmiş ve dar görüşlü” niteliktedir; diğer bir deyişle, tüm dünya yerine Müslüman toplumlar için geçerlidir. Bunun yanında, El-Elvani *Şeriatın* diğer İslam düşüncesi alanları üzerindeki üstünlüğünü savunmuştur.

Eşsiz cehaletinin bir başka ifşasında El Elvani, “eski dünya” olarak tanımladığı klasik İslam tarihini “ev sahibi ülkeleri göçmenleri

korumaya zorlayacak bir uluslararası hukuk ve diplomatik anlaşma kavramı ya da deneyimi yoktur... bazı belirgin durumlar hariç,” iddiasıyla eleştirmiş, fakat “o bazı belirgin durumlar”ı belirtmemiştir. Fakat bu “bazı belirgin durumlar” kesinlikle önemsiz değildir. El Elvani Osmanlı tarihi hakkında yüzeysel de olsa bilgi sahibi olsaydı, Türk hükümdarlarının, bir örnek vermek gerekirse, Venedik Cumhuriyeti ve Adriyatik’te ona bağlı ticaret ortakları gibi çeşitli Avrupalı güçlerle kapsamlı antlaşmalar imzaladığını bilirdi. El Elvani’nin birbirine dolanmış düşüncelerinden belki de en garip olanı, 20. yüzyıl Cezayir milliyetçilerini Fransız vatandaşlığını reddetmekle eleştirerek, böyle bir davranışın “bugün Müslüman azınlıkların vazgeçmesi gereken bir ‘kültür çatışmasını’” yansıttığını yazmasıdır.

Bu argüman “paralel *Şeriat*” yanlılarının çalışmalarında, Batı’daki Müslümanların paralel *Şeriat* ile birleşeceği ve kutuplaşmanın azalacağı yönünde iddialar sunma eğilimine uygundur. Fakat böyle bir düzenin daha sorunlu ve İslamlaştırıcı bir amacının olacağı açıktır. El-Elvani Cezayirli milliyetçi hareketi desteklemek yerine Cezayirli Müslümanların önce Fransız vatandaşlığını kabul edip, ardından Fransa’yı ele geçirmeye çalışmalarını tavsiye etmektedir. Dolayısıyla radikaller, İslam’ın uyumlaştırılmasını İslam’a tabi kılma amacıyla kullanacaktır. Bazı Müslüman olmayan yorumcular böyle bir stratejiyi *cihat* ve fetih ile eşit görse de, belki de tahmin edilebileceği gibi, bunun İslam tarihinde bir emsali bulunmamaktadır. Bazı Müslüman alimler El-Elvani’nin “azınlıklar için *fıkıh/fıkıh el-ekalliyet*” görüşünü Müslüman olmayan ülkelerde Müslümanlara Müslüman toplumlardakilerden daha çok hak vermesiyle bile eleştirmiştir.

Geleneksel *Şeriat* Müslüman göçmenlerin Müslüman olmayan hukuku ve gelenekleri kabul etmesini istemesi ve *Şeriat* Müslüman olmayan topraklarda yetkisiz ilan etmesine ek olarak Müslüman olmayan toplumlardaki yerli çoğunluğun kısıktırılmasını da yasaklamaktadır. İslam tarihinin büyük bölümünde gayri-Müslimlere karşı *cihat*, sızma ve komplo değil, devletler ve ordular arasındaki sorumludur”. Özetlemek gerekirse, “paralel

savaş hali anlamına gelmiştir. Geçmişte İslamlaştırma ya toprağın silahlı işgali ve Müslüman yönetimin kurulmasının ardından İslam’ın kabul edilmesi için çeşitli teşviklerin verilmesi yoluyla ya da ruhani misyonerlikle başarılmıştır. Dolayısıyla, Arap ve Pers toprakları Müslümanlar tarafından fethedilip yeni yönetim dininin gücünü topluca kabul ederken, Türkler, Hintliler ve Endonezyalılar İslam’a vaaz yoluyla gönüllü olarak geçirilmiştir. Özellikle Türkler hiçbir zaman yabancı bir milletin buyruğuna girmemiştir.

El-Elvani’nin yazısı şu yorumla özetlenebilir: “İslam’ın coğrafi sınırları yoktur; *dar-ül İslam* [İslam’ın küresel alanı] bir Müslüman’ın gayri-Müslim çoğunluk arasında olsa bile barış ve güven içerisinde yaşayabileceği her yerdir.” El-Elvani, bir Müslüman’ın Müslüman olmayan bir ülkeye yerleşip serbest ibadet hakkıyla burada yaşayabileceğini, çünkü bireysel varlıkla İslam dinine daha fazla kişinin çekilebileceğini öne süren eski İslam alimlerinden üstü kapalı alıntılar yapmıştır. Her Müslüman’a din misyoneri muamelesi yapan bu tutum geçmişten beri gerçekten uzaktır; zira Batı’ya ekonomik fırsat arayışıyla ya da katı dinî ve ideolojik diktalardan kaçarak gelmiş sıradan ve laik Müslümanların oranı daha da fazladır. Diğer yandan, Vahabilerin ve diğer köktencilerin irticai-ütopyacı yönteminde bu tehlikeli zihniyet yeniden tanımlanmıştır.

El-Elvani’nin bir Müslüman’ın yaşadığı her yeri İslam toprağı olarak önermesi, açıkça kolonici ve yayılcı niteliktedir. 1991–1999 Balkan Savaşlarını yaşayanlar için El-Elvani’nin “azınlıklar için *fıkıh*” yönündeki argümanı tuhaf bir şekilde Sırp köktencilerinin Sırpların yaşadığı her yeri Sırp toprağı olarak görmesini akla getirmektedir. Ne yazık ki, daha az anlayışlı yorumculara ek olarak bazı Batılı akademisyenler, bu tip bir “ılımlı” ifadeden zevk almış görünmektedir. Örneğin, Alman Rohe bu kavramı şu şekilde açıklamayı yeterli bulmuştur: “günümüzde dünyamız insanlık için tek ‘bir ev’dir ve... her Müslüman dilediği yerde yaşama hakkına sahip olup, yaşadığı toplumun iyiliğinden

Şeriat teorisi *Şeriat*ın uygulanabileceği bir

Müslüman bölge ile gelenekçi alimlere göre *Şeriatın* geçersiz sayılacağı Müslüman olmayan bölge arasındaki tarihsel bölünmeyi ortadan kaldırarak *Şeriatın* alanını İslam'ın dışına genişletebilir. Diğer yandan, dünyanın Müslüman kısmıyla Müslüman olmayan kısmını bölen ayrımcılığın yerine “paralel *Şeriat*” Müslüman olmayan toplumların içinde Müslümanlar ile komşuları arasında yeni bir ayırıcı bariyer oluşturabilir.

Ayrılkçı tutumlar son üç yüz yılda Suudi finansmanlı Vahabi hareketi tarafından güçlendirilse de, diğer kökten İslamcı olgularda yinelenmiştir. Bu nedenle, Vahabiliğin Fas ve Cezayir'den gelen Arap göçmenleri kullanarak bu kavramları Fransa'ya ithal etmede önemli bir rolü olmasına rağmen, sıradan Araplar arasında saldırganlığın bir diğer önemli aktörü de Müslüman Kardeşlerdir. İngiltere'de, “paralel *Şeriat*” provokasyonunun ideolojik ortamı Hint yarımadasından gelen Asyalı Müslüman topluluk ve onun cihatçı parçasının içinden büyümüş ve bunlar ağırlıklı olarak, içinden Afganistan'daki Taliban'ı da çıkarmış tutucu ve bölücü Deobandi İslam yorumuna bağlılık göstermiştir. Almanya'da bu bakış açısı Türkiye kökenli yeniden dirilen İslamcı hareketler içerisindeki “ılımlı-köktenci” gruplarla desteklenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise Suudi finansmanı, Pakistanlı eylemciler ve işverenler ve Kardeşler literatürünü içeren üçlü bir yaklaşım gözlenmektedir. Bu tip Sünni köktencilerin tümü, onlarla aynı görüşte olmayan Müslümanları kafir sayarak *tekfir* etmek, diğer bir deyişle İslam dininden atmak istediği için *tekfirciler* olarak tanımlanabilir.

Caeiro'nun da özetlediği gibi, “paralel *Şeriat*” tartışmaları ECFR'nin 1997'deki faiz (*riba*) amaçlı yatırım yasağıyla ilgili tartışmasıyla başlar. Bu tartışma, bu çalışmanın 10. bölümünde dinî bir sorun olarak tartıştığımız “İslamî bankacılığın” Avrupa'da ortaya çıkışını yansıtmaktadır.

Konsey ilk danışma oturumunu 1998'in Ağustos ayında Bosna Hersek'in Saraybosna şehrinde düzenlemiştir – Bosna Hersek Avrupa ve Sovyetler sonrası medeni hukukla yönetildiği için Bosnalı Müslüman halktan ilgi görmeyen ve Bosnalı Müslümanların durumuna zıt düşen bir etkinlik olmuştur. Ancak, ECFR'ye Avrupa yerli İslam kültürünün temsilcisi olarak sadece Bosnalı din lideri Mustafa efendi Ceric katılmaktadır. 33 üyesinin geri kalanında ise 4 Suudi (Avrupa'da daha az Suudi yaşamasına rağmen), Arap ve Afrika ülkeleriyle Pakistan'dan ise 12 üye bulunurken, diğerleri ağırlıklı Arap olmak üzere Batı Avrupa'daki göçmen toplulukları temsil etmektedir. Tek başına çoğu Arap ülkesinden daha fazla Müslüman'ı barındıran Rusya da hakim Fransa Müslümanları ve Avrupa'da yaşayan büyük Türk ve Kürt çoğunluğu gibi ECFR'de temsil edilmemektedir.

Fakat, ECFR üyeliğini teyit etmek zordur; 2002 yılının Fransızca görev listesinde Batı yanlısı ılımlı görüşleriyle bilinen Arnavutluk baş müftüsü Hacıhafız Sabri Koçi ve Bulgaristan baş müftüsü Mustafa Alic Hadzi bulunurken, bu isimler Bosna ve Arnavutluk dillerindeki listelerde yer almıyordu. Bu kişilerin Balkanlar'da olmaması bunların ECFR'ye katılmadığının göstergesi olarak görülebilir. (Arnavutluk'un Müslüman çoğunluklu bir ülke olduğu, Bulgaristan'da ise Müslümanların azınlık olduğu unutulmamalıdır.) Görünüşe göre, Arap olmayanları radikal bir gündem geliştirmek için kullanmak istedikleri yönündeki iddialar ECFR üyelerini üzmüştür. www.islamonline.net web sitesi ECFR'nin mevcut genel sekreteri Şeyh Hüseyin Halava'nın açıklamasına yer verdi: “ECFR genel sekreteri kurumun bazı Avrupalı Müslümanları uzaklaştırmayı isteyen Araplar tarafından gasp edildiği yönündeki suçlamaları reddetti”. ECFR'nin yayınladığı iki cilt *fetvanın* hiçbirisi Müslümanlar ile Müslüman olmayan hukuk mercileri arasındaki ilişkilerle ilgili değildir ve içerik ilk bakışta bilhassa saldırgan bir tutum sergiliyor görünmemektedir. Ancak, istemeden de olsa derin bir köktenci eğilim ortaya koymaktadır. Bunlar bu araştırmamızın

9. bölümünde ele alınmaktadır.

Faiz kazanma amaçlı yatırım *Şeriatın* kesinlikle karşı çıktığı bir eylem olduğu için, *Şeriat* ile Batı hukukunun çatıştığı net örneklerden biridir. Caeiro’nun açıklamasında, Batılı Müslümanlar arasındaki modern tutumlar gerçekçilik, faydacılık ve Müslüman standartlarının gayri-Müslim uygulamalarından türetilebileceği *maslahat* ya da kamu yararı esaslı bir liberalizm arasında gidip gelmektedir. Gerçekçiler faiz kazanma amaçlı yatırımı son derece fena bulurken, faydacılar bunu Batı’daki yaşamın bir özelliği olarak haklı çıkarma arayışındadır. Rohe mali konularda ECFR’nin toplu kurumsal sistemlerden çok bireysel din görevlerini vurguladığını belirtmiştir.

ECFR 1999 yılında faiz ödemesiyle ilgili bir *fetva* yayınlarak, Müslümanların daha önce de Avrupa’daki çoğu İslamî din adamının yasak olarak yorumladığı bir konu olan ipotekle ev alıp alamayacaklarını tartışmıştır. Bu tartışma biri Tunuslu Ahmed Caballah, diğer üçü ise Cezayirli El Arabi Bişri, Tahir Mehdi ve Unis Kurkah olmak üzere Fransa’dan dört ECFR kurucusu tarafından başlatılmıştır. Özetle, ECFR üyeleri ev alım satım işlemlerinde faiz ödemenin Avrupa’da yerleşim kuran Müslümanların durumlarını iyileştirmeleri için caiz olduğuna karar vermiştir. Fakat El Elvani’nin “azınlıklar için *fıkıh*” görüşündeki mantığı uygun ev bulma ihtiyacının da ötesine geçerek Müslümanların İslamlaştırmayı ilerletecek varlıklarını sürdürme projelerini desteklemektedir. Buna karşın, ECFR İslam hukukunun Müslüman olmayan topraklarda yaşayan Müslümanlar için zorunlu olmadığı yönündeki geleneksel argümanı yinelemiştir.

Ev ipotekleri konusundaki 1999 tarihli *fetva* Batı’da “paralel *Şeriatın*” geniş alanda yayılmaya başlaması olarak görünmektedir. Fakat herkes, özellikle de radikaller, bunu genel bir hevesle karşılamamıştır. Müslüman Kardeşlere yakın bir Suudi *şeyhi* olan Mahmud bin Rida Murad, ECFR’nin ipotek konusundaki *fetvasını* Batı’daki Müslümanlara sadece alkol tüketimi de dahil olmak üzere her türlü yasak kötü alışkanlığa dahil etmesi yüzünden değil, aynı zamanda Batı

alışkanlıklarını, özellikle de ekonomik başarıyla ilgili olanları Müminlerce taklit edilmeye değer bir şeymiş gibi kazandırması dolayısıyla eleştirmiştir. Murad ayrıca ultra-köktenci bir duruş sergileyerek Müslümanların Müslüman olmayan topraklara göç etmekten sakınmasını istemiştir.

Bundan başka, modern İslamcı entelektüel Tarık Ramazan ipotekle ilgili *fetvayı* Batı’da mülk sahibi, ayrıcalıklı bir “*burjuva* Müslüman” sınıfı oluşturmayı mümkün kılmakla eleştirmiştir; onun argümanı Batı’daki Müslümanların *Şeriat*ta İslam dünyasındaki fakirliğe karşı dinlerinden uzaklaşmamaları için Batının zenginliğinden faydalanmalarının önünde bir engel olmamaları adına daha az uymasını istemek olarak özetlenebilir. Alternatif olarak, ECFR ile birlikte çalışmış olan Ramazan Batı hukukuyla *Şeriatın* entegrasyonunu savunmaktadır; bu oluşum da bir nevi “paralel *Şeriat*” görüntüsündedir. Ramazan aynı zamanda evrenselliğin bir ifadesi olarak El Elvani’nin tüm dünyanın İslam’a ait olduğu yönündeki görüşünü desteklemektedir. Diğer *fetva* karşıtları ise “İslamî finansın” ipotekleri meşrulaştırmanın bir alternatifi olarak genişletilmesini savunmaktadır.

Nihayet, ECFR’nin ipotek *fetvası* Fransa’da İngiltere’dekinden daha fazla kabul görmüştür.

Burada ilginç olan İslamî köktencililiğin İngiltere’de güçlü cihatçı örgütler tarafından desteklenen ve Pakistan hükümeti üzerinde etkisi olan Endonezyalı-Pakistanlı göçmen çoğunluğu arasında Fransa’nın radikal İslam’dan iki nedenle uzaklaşan Kuzey Afrikalı topluluğundakinden daha kuvvetli bir destek görmesidir. Bu iki nedenden ilki Fransa’nın Kuzey Afrikalı Müslümanlarının *Şeriat*a bağlı Araplar ile bazılarının Fas’ın Rif dağlarından ve Cezayir’in Kabili bölgesinden geldikleri bildirilen Berberler (Amazigler) arasında bölünmesinin kendi örfî hukuk geleneklerini inatla desteklemesidir. Amazigler dil bakımından Yahudiler ve Araplarla bağlantılı olmasına rağmen, bunlardan çok önce bölgeye gelmiş yerlilerdir ve Arapların siyasi hakimiyetinden büyük rahatsızlık duymaktadır. Diğer bir konu ise

1991 yılında başlayan “ikinci Cezayir savaşı”nın sonrası ve Cezayir hükümetine karşı İslamcılarının şiddet gösterileridir.

Benimsenmesi önerilen “paralel Şeriat” genellikle İslam hukukunun Batılı hükümetler tarafından uygulanacağını kabul eder. Ancak, “makul uyuma” izin veren ülkelerde “paralel Şeriatın” kabul edilmesi dinî özgürlükleri arttırmadığı gibi bunları sınırlama tehdidi içerir. Görüşleri eleştirilerden ibaret olan Rohe’ye göre “Avrupa’daki Müslümanların çoğu hala yaşamlarını Avrupalı hukuk düzenlerinin gerekliliklerine ve İslam dininin emirlerine uygun olarak düzenleyecek pratik çözümler arama eğilimi göstermektedir. Ancak son birkaç yılda

Müslümanlar hukukîhukukî ve dinî normlar arasındaki olası çatışmalarda nerede duracaklarını netleştiren teorik açıklamalar geliştirmeye ve bu çatışmalar için uygun çözümler bulmaya da çalışmaktadır. Müslümanların önemli bir bölümü Müslüman kimliklerini reddetmezken dinî ibadetlerini yerine getirmekle çok ilgili değildir. Bazıları ise Mutasavvıf (mistik) inanç ve uygulamalara bağlı olup, ortaçağ *fikhının* ‘yüzeysel’ kurallarını... önemsiz görmektedir.” Bu gözlem Center for Islamic Pluralism’in Batı Avrupa’daki Şeriat kampanyasına ilişkin bulgularını kısa ve öz bir şekilde yansıtmaktadır.

5. Örnek Olay Çalışması: Almanya

Turkey in Germany

Almanya'da Kürdistan

Giriş

Almanya'daki üç milyona yakın Müslüman nüfus, 84 milyonluk Alman nüfusunun yüzde dördünü, Batı Avrupa'nın ise Fransız Müslümanlarından sonra en büyük ikinci Müslüman nüfusunu temsil etmektedir. Bu toplam içerisinde iki milyonluk bir çoğunluğun 1960'larda Almanya'ya gelmeye başlayan çok sayıdaki Türk göçmenden geldiği

genel kabul görmektedir. Almanya'daki Türkiye vatandaşları Türk ya da Kürt etnik kökenine sahip olabilir. Burada açıkça ve mutlaka belirtmeliyiz ki Türk ve Kürt etnik kimlikler Türk devletinin propagandasına rağmen tamamen farklıdır. Türkler Moğolca, Mançuca ve belki de Korece ve Japoncaya benzeyen eklemeli gramer yapısına sahip bir Altay dilini konuşur. Kürtler ise Farsçaya benzer bir Hint-Avrupa diline sahiptir. Yine de Türkler ve Kürtler Almanya'da aynı ülkeden gelmeleri nedeniyle haklı olarak aynı gruba sokulmaktadır.

Almanya'daki iki milyon Türk-Kürt Müslüman'ın neredeyse 700.000'i Türkçede *Alevilik*, Almancada ise *Aleviten* adı verilen Alevi Topluluğuna bağlıdır. Aleviler Şii Müslümanlığıyla Şii etkisindeki Tasavvufu (Sufizm) ve Türk ve Kürtlere ait kültürel unsurları birleştiren heterodoks (aykırı) bir olgudur.¹⁰³ Aleviler çoğunlukla Türkiye kökenlidir. Bunların Suriye'deki Nusayrilik mezhebiyle ya da Mutasavvıfların belirsiz fakat etkileyici Sünni Alevi emirleriyle alakası yoktur. Batı Avrupa'ya göçen Aleviler, kendilerini dinî bir topluluk olarak ancak yakın zamanda tanıtabilmiştir; önceleri ise kendilerini çoğunlukla laikler olarak tanımlıyorlardı.

Almanya 300.000 civarında Bosnalı Müslüman'a, 225.000 Arap'a (Iraklılar hariç), 125.000 İranlı ve Iraklıya ve daha küçük sayılardaki Afgan ve Pakistanlıya da ev sahipliği yapmaktadır.¹⁰⁴

Almanya'daki Türk, Kürt ve Bosnalı Müslümanların ezici bir çoğunluğu laik bakış açısına sahiptir ve dolayısıyla bunlar arasında *Şeriat* dalgası sınırlı bir olgudur. Hollandalı uzman Floris Vermeulen,

Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurucusu

Berlin ve Amsterdam’a Türk göçünü karşılaştırdığı tezinde¹⁰⁵ şunları yazmıştır: “Batı Avrupa’da altmışlı yılların sonunda ve yetmişli yılların başında kurulan ilk Türk göçmen örgütleri çoğunlukla solcu ve sağcı siyasi işçi örgütlerinden oluşup yoğun olarak Türkiye’ye ve birbirlerine odaklanmıştır... sağ-sol kutuplaşması Türkiye’den ithal edilmiştir... 1980 yılında Türkiye’de sivil toplum örgütleri yasaklanmış [ve] muhalif ve marjinal gruplar Türk devletinin gücüne direnmek üzere örgütlerini yurtdışına taşımıştır. Geniş bir yelpazeye yayılan siyasi ve dinî hareketler, Batı Avrupa’da büyüyen Türk toplulukları içerisinde güç elde etme yarışına girmiştir. Radikal sol – radikal sağ, Türk – Kürt, Sünni – Alevi ve dindar – laik ayrışmaları bu kutuplaşmaların başlıcaları olmuştur. Örgütler arasında bu mücadelelerden doğan tüm kavgalarda Türk devletinin temsilcileri önemli roller oynamıştır. Türk devleti devlet yanlısı kurumlara finansman ve destek sağlarken, muhalif gruplar kendi gruplarını oluşturmuştur.

“Bu ideolojik rekabet Batı Avrupa’da yeni Türk örgütlerinin kurulmasında çarpıcı bir şekilde etkili oldu. Hiçbir grup geride kalma lüksüne sahip olmadığından yeni

Türk örgütlerinin sayısı patladı. Bunlar arasında sol görüşlü siyasi hareketler ve muhalif Türk İslam hareketlerinin (en önemlileri Türkiye’de yasaklanmıştır) yanı sıra Türk Devleti tarafından desteklenen İslamcı örgütler bulunuyordu. Türkiye’de ortaya çıkan muhalif İslamcı hareketler ise Batı Avrupa’da şubeleri açarak Türk göçmenlerin dinî örgütlerinin artışına katkıda bulundu”.

Rohe’nin önceki alıntısında şu yerinde tespit yapılmıştı: “Müslümanlar[,] özellikle Türk [kökenli] olanlar *şeriatı* kişisel statüyü, aileyi ve mirası ve işkenceyi düzenleyen yasal kurullarla sınırlayan dar bir mânâ ile anlıyordu”.¹⁰⁶ Burada vurgulamak gerekir ki, bu dar tanım kendisini *Şeriat*a yönelik, laiklik odaklı ve Müslüman olmayanlarla paylaşılan eleştirel bir tutuma borçludur. Aleviler ve diğer bazı Mutasavvıflar *Şeriatı* soyut bir din ya da genel olarak İslam tanımı olarak görüp, çoğunlukla bir kurullar dizisi olduğunu kabul etmez ya da bu şekilde tanımlamaz. Almanya’daki Kürt Alevileri aynı zamanda dinî törenleri sırasında özel bir unsur olarak açıkça kınadıkları ve arabuluculuk yoluyla mücadele ettikleri bir uygulama olan “namus” cinayetleri konusunda da bilinçlidir (*Örnek Olay Çalışması: Almanya’nın 4. bölümünde anlatılmaktadır*). Aleviler kadın eşitliğini kabul ve hatta teşvik etme bakımından “feminist” görüşe sahiptir.

Temel kökenlerinin Türkiye’den gelmesi nedeniyle Almanya’daki İslam birçok çelişkili durumla karşılaşmaya devam etmektedir.

Bunlardan birincisi, Almanya’daki Türk Müslümanlığının DİTİB olarak bilinen Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği kanalıyla Türkiye Cumhuriyeti devletine bağlı *Diyanet* adlı İslamî idareyle yakından ilişkili olmasıdır. Almanca adı *Türkisch-Islamische Verein der Anstalt für Religion e V.* olan bu kurumun kısaltması Türkçe karşılığına göre yapılır: *Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği* ve merkezi Ankara’dadır. DİTİB Sünni camilerinin inşaat ve bakım masraflarını karşılarken imam ve *hatiplerini* – Cuma günleri cemaat halinde yapılan ibadette vaaz veren görevliler – atar. Bünyesinde yaklaşık 900

camii ve kültür merkezi bulunmaktadır.¹⁰⁷ DİTİB kesinlikle objektif ve Uluslararası Kriz Grubu tarafından bilakis abartısız bir şekilde fiilen Almanya'daki Türk Müslümanlar arasındaki ideolojik uyumu koruyan siyasi bir kurum olarak tanımlanmaktadır: "Türk devletinin bir uydu cihazı ve Türk diasporasında yükselmesi muhtemel muhalefete karşı korunma çabasına hizmet eden bir araçtır".¹⁰⁸

Bu durum Almanya'yı büyük Müslüman göçmen grupların ve bunların zürriyetinin yabancı bir ülkenin devlet *uleması* (ruhani kurumu) tarafından etkilendiği Batı Avrupa ülkelerinin bir örneği haline getirmektedir. *Diyanet* Hollanda'da da Faslı İslamî ruhban sınıfının resmî temsilcileri gibi aynı şekilde görev yapmaktadır. Batı Avrupa'da yaşayan Bosnalı Müslümanlar da

Bosna Hersek resmî *uleması* tarafından yönetilmektedir; ancak, bu kurum bağımsızdır ve devlete bağlı değildir. Fransa Müslümanları Fas ve Cezayir makamlarından etkilense de, bunlar gayri resmîdir. DİTİB vaizleri sadece Türkçe konuşmaları ve Alman Müslümanların entegrasyonunu engellemeleri nedeniyle eleştirilmektedir.

İkincisi, Almanya'daki Türk Müslümanlığı şimdilerde Türkiye'nin kendi içinde Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından kurulan laik miras ile siyasette *AK Parti*, diğer bir deyişle Adalet ve Kalkınma Partisi (bundan böyle AKP olarak anılacak) tarafından temsil edilen "ılımlı İslamcılar" arasında yükselen mücadeleyi yansıtmaktadır. Türkiye'de yerleşik laik düzenin ihlal edilmeyeceği yönünde defalarca güvence verilmesine rağmen, AKP genel anlamda Türk siyasetinin *Şeriat* odaklı bir unsuru olarak algılanmaktadır. AKP

Berlin’deki Şehitlik Camii © cosmonautirussi

Almanya’daki Türk etnik topluluğunun üyelerine göre Yahudi karşıtı İslamcı siyasetçi Necmettin Erbakan tarafından 1970’li yıllarda kurulan ve kökenlerinin DİTİB’e de vardığı iddia edilen aşırı dinci *Millî Görüş* hareketiyle aktif bir ilişki içerisinde. Ancak, bugün bazı gözlemciler DİTİB ile *Millî Görüş* arasında DİTİB’in de AKP gibi siyasi iktidarın şartları tarafından ideolojisini yumuşatmaya zorlandığı konusunda bir gerilim olduğunu fark etmiştir.

Almanca adı *Islamitische Gemeinschaft Millî Görüş* (IGMG) olan *Millî Görüş* İslamî Topluluğunun şu anda Almanya’da 200.000 destekçisinin olduğu belirtiliyor.¹⁰⁹ Bünyesinde cami dışında özel yerleri de içeren 400–600 civarında “ibadet alanı” olduğuna inanılıyor.¹¹⁰ *Millî Görüş*, El-Kardavi’nin grubunun 1999 yılında Köln’de gerçekleştirilen üçüncü istişare oturumundan beri ECFR ile ilişkilendirilmektedir.¹¹¹ Müslüman olmayan medya ve dışarıdan diğer gazetecilerle işbirliği yapmayı reddeden *Millî Görüş*, Alman temsilcileriyle görüşme talebimizi geri çevirdi. Hollanda’da faaliyet gösteren merkezi de bizimle görüşmeyi reddetti. 2008 yılında 1995 Srebrenika katliamında öldürülen Bosnalı Müslümanların çocuklarının eğitimine 5.000€ tutarında katkı yaparak Avrupa çapında genişleme isteğini göstermiştir.¹¹²

Millî Görüş ve ondan daha küçük ve daha az siyasi bir hareket olan *Verband der Islamischen*

Kulturzentren ya da İslamî Kültür Merkezleri Birliği (VIK), özünde DİTİB’i gölgede bırakmıştır. Halk arasında *Süleymancılar* olarak bilinen VIK bünyesindeki 300 civarında camiyle Tasavvuf-odaklı, Kemalizm karşıtı bir harekettir. Aleviler laikliğe düşman olması nedeniyle VIK hareketini sorunlu bulmaktadır.

Bu nedenle, DİTİB tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin Alman Müslümanlar ile Alman toplumunun geneli arasında düzenli bir ilişki kurulmasına mı katkı yapacağı, yoksa farklılıkları mı şiddetlendireceği tartışmaya açıktır. Birçokları tarafından tahmin edilebileceği gibi AKP Türkiye’de İslamcı bir gündem dayatırsa DİTİB’in de bu anlayışı Almanya’da tekrar etmesi beklenebilir; ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti’nin katılmak istediği bir Avrupa Birliği’nde *Diyanet* ve DİTİB’in rolü, Türkiye’nin AB’ye girişinin henüz incelenmemiş fakat merak uyandıran bir yönüdür.

Üçüncüsü, dinî uygulamalarına aşırı bağlı olmalarına rağmen Aleviler Türkiye’deki saldırgan Sünnilerin kurbanı olmuş ve birçoğu anavatanlarında olmayan kültürel ve dinî özgürlüğü kazanmak için Almanya’ya göç etmiştir. Kemalist dönemin Türkiye’de Yunan, Ermeni, Kürt ya da Sefarad Yahudisi kökenine bakılmaksızın yalnızca Türklerin yaşadığı ilkesini yerleştiren “Jakoben”, merkeziyetçi Türkçülüğüne dinî meselelerde yalnızca Sünni merkeziyetçiliğin eşlik etmesi Türk tarihinin çelişkilerinden biridir. Antropolog Martin Sökefeld bu gerçeği kısaca özetlemiştir:¹¹³ “Aleviler bir yandan Kemalist elitler tarafından laikliğin samimi savunucuları olarak alkışlanırken, diğer yandan Kemalizm Aleviliği dinî ya da kültürel bir azınlık olarak tanımayı reddetmektedir; çünkü böyle bir tanıma birleşik ve homojen bir Türk milleti ilkesinin ihlali olarak görülmektedir”.

Dolayısıyla, Aleviler kendilerini Kemalist laiklikten faydalıyor gibi görürken *Diyanet* ve DİTİB Sünni camilerine, vaizlerin eğitimine ve hem Türkiye’de hem de Almanya’da işe yerleştirilmesine finansman sağlamakta, fakat Alevi toplantı evlerinin (cem ya da cemevi) ve vaizlerinin (*dedeler*) desteklenmesi hiçbir zaman

Diyanet ya da DİTİB bütçesine dahil edilmemektedir. Aleviler *Şeriatı* önceden belirtilen soyut anlamı haricinde reddetmekte ve Türk Sünnilerinin kendilerinden nefret etmesinin bu tutuma karşı gösterilen reaksiyona dayandığını iddia etmektedir. Alevilikteki önemli bir akım da hem Türkiye’de hem de Almanya’da siyasetin radikal soluyla ilişkilidir.

Almanya’daki diğer Müslümanlar arasında – İranlılar, Iraklılar, diğer Araplar, Pakistanlılar, vs. – kökten dincilik yok denecek kadar azdır. Almanya’da sağcı Türk milliyetçiliği ve solcu Kürt milliyetçiliği radikal İslam’dan daha ciddi sorunlar ortaya koymaktadır. Almanya’daki İranlılar çoğunlukla İran’daki din rejiminden kaçan mültecilerdir ve bazıları dini terk etmiş olduklarını açıkça ifade etmektedir. Almanya’daki İranlı topluluğun karmaşıklığının bir göstergesi olarak İranlı solcu göçmenlerin gazeteleri ülkenin gazete stantlarında İran’ın günlük gazete ve dergileri kadar kolay bulunabilir durumdadır.

El Kaide’nin 11 Eylül 2001 saldırıları için yaptığı hazırlıklar araştırılırken Mısır doğumlu Muhammed Atta’nın liderliğindeki ünlü “Hamburg hücresi”nin faaliyetleri ortaya çıkarıldığından beri Almanya’da dikkatler radikal İslam’a çevrilmiştir. Fakat bize göre Hamburg grubunun faaliyetleri daha çok, aşırı İslamcılarının radikal bir çevrenin olmadığı ve terörist hazırlıkların dikkat çekmeyeceği bir yer olan Almanya’yı köktencilüğün belirgin, yükselen ve sıkı denetime tabi bir durumda olduğu İngiltere’ye tercih ettiğinin göstergesidir.

Daha ılımlı bir “Avrupa İslamı” şeklini savunan Suriye doğumlu kuramcı ve Göttingen Üniversitesi uluslararası ilişkiler öğretim üyesi Dr. Bassam Tibi de Almanya’da yaşamaktadır.

Yayınlanmamış bir metinde¹¹⁴ Dr. Tibi Mart 2008’de şöyle diyor: “Son zamanlarda, Avrupa’da yayın yapan televizyon kanalı ‘Arte’ Hamburg’daki büyük el-Kuds camiinde hatırı sayılır bir imam tarafından okunan coşkulu bir vaaz yayınladı. Bassam Tibi 11

Eylül saldırılarına katılan

Hamburg hücresi burada toplanırdı. Coşkulu imam Müslümanları inançlarını kaybetmemeleri konusunda uyarıyordu. Avrupalılarla ilişki kurarlarsa ve Avrupalıymış gibi yaşarlarsa bunun olacağını iddia ediyordu... Müslüman göçmenlerin çok büyük bir çoğunluğu paralel toplumlarda yaşıyor. Bu “gettolarda” hüküm süren İslam, Hamburg’daki gibi bir camide bulunan Vahabiliğe benzer...

“Bu meselelerle uğraşanlar arasında iki aşırı konum mevcuttur. Bunlardan biri popülist ve kabul edilemez İslamofobik çözüm, diğeryse ‘her şeyi kabul eden’ bir tutum olarak algılanan çok kültürlülüktür. Fakat bu aşırılıkların dışında, Avrupa’da içine kapanmış paralel İslamî toplulukların oluşmasını hiçbir sağduyulu birey görmezden gelemeyiz...”

“Müslüman göçmenleri gerçek Avrupa vatandaşları haline getirmek için ne yapılabilir?”

“Medeni değerlere ve iş yerine indirgenmiş bir entegrasyon, kültürel modernliğe uyarlanmış, reformcu bir İslam yorumuyla uyumlu hale getirilebilir. Benim hayal ettiği ‘Avrupa İslamı’ kavramının ana fikri budur.

“[Buna karşın,] Bazı imamların iddia ettiği ‘Avrupa’daki İslam alanı’ entegrasyona karşı bir direniş ve dışa kapalı mevcut yerleşim bölgelerine bir destektir...”

“Bir Vahabi ya da şeriate dayalı her türlü İslam, Avrupa için kabul edilemezdir ve Avrupa’nın demokrasi yapılarına aykırıdır...”

“Avrupa İslamı, öncelikle demokrasi yanlısı Müslümanlar’dan, İslam dininin cihatlaştırılmasını ve şeriatlaştırılmasını terk etmeye istekli olmalarını ve Avrupa İslamı şeklinde bir sivil İslam fikrine açık olmalarını istemektedir.

“Avrupa İslamı, İslam dininin sivil toplumun beş ayağına uygunluğuna dayanır:

- “1. Demokrasi – yalnızca oy kullanmaya dayanan seçim prosedürü değil, aynı zamanda sivil topluma yönelik bir siyasi kültür.
- “2. Din ile siyasetin ayrılması (dünyevilik, laiklik ideolojisiyle karıştırılmamalıdır).
- “3. Bireysel insan hakları
- “4. Toplumda kültür ve din

Köln Karnavalı, Düsseldorf: Almanya’daki Müslümanların Merkez Konseyi türban ve patlayıcı kemerler takıp silah sallayan iki sakallı adamın elyaf modelleriyle bir dalgayı kınadı. Birinin üzerine ‘Klişe’, diğer adamın üzerine ise ‘Gerçek’ kelimesi yazıldı. Merkez Konseyinin Genel Sekreteri Ayman Mazyek Westdeutsche Zeitung’a İslam tasviri ‘utanmaz yalanlardı’ ve dalgada ‘dikkat çekmek için negatif imajlar kullanıldı’ dedi.

çoğulculuğu. “5. Hoşgörü; İslam dinindeki Yahudilere/Hristiyanlara hak dinlere mensup olmaları [nedeniyle] [ve] korunan azınlıklar/zimmi muamelesi yapma anlayışı değil, eşitliğe dayanan bir hoşgörü”.

Alman Müslüman topluluğuna yönelik gözlemimiz Vahabizmin ve diğer Şeriat merkezli İslam yorumlarının bu ülkede İngiltere’dekinden daha sınırlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Hamburg’daki – kozmopolit nüfusuyla bilinen bir şehir – El-Kuds camii gibi tek bir Arap, Vahabi merkezinde vaaz vermenin geniş anlamda Alman İslamının karakteristik bir özelliği olduğunu düşünmüyoruz. Bilakis, Hamburg’daki (ve Berlin’deki) İslamî birimlerin çeşitliliği Ruhr Vadisinde görünen “gettolaştırmadan” belirgin bir biçimde farklıdır; bu ikincisinde laiklik odaklı Türk ve Kürt göçmenler tek etnik kökenli mahallelerde yoğunlaşmıştır. Ancak, Almanya’da köktenci Şeriat eylemciliğinin mevcut olmadığı iddia edilemez. *Millî Görüş* tarafından yayınlandığı iddia edilen – örgüt bu bağlantıyı inkar etmektedir –¹¹⁵ *Millî Görüş* adlı süreli yayın Ağustos 2001’de “dindar bir Müslüman aynı zamanda Şeriatın da savunucusudur. Devletin, medyanın, mahkemelerin buna karışma hakkı yoktur.

Bir Müslüman’ın Şeriata bağlılığı sorgulanamaz” görüşüne yer verilmiştir.¹¹⁶ Daha da vurgulamak gerekirse, AKP’nin Türkiye’de iktidara gelmesi ve etkisini Almanya’ya yayması böyle bir söylemi mevcut duruma karşı bir meydan okuma haline getirmektedir.

Tarihsel Arka Plan: Şeriatın Almanya’da bir Mesele Olarak Doğuşu

Alman medyasındaki Şeriat tartışması miktar, konuların çeşitliliği ya da kaydedilen ve gözlemlenen aciliyet bakımından İngiltere’dekinden çok daha geridedir.

2001 yılının başlarında, saygın günlük gazete *Suddeutsche Zeitung*¹¹⁷ Almanya’daki İslam üzerine bir araştırma yazısı yayınladı. Gazete İslamî törenlerin o zamana kadar çoğunlukla denetimsiz (ve çoğu zaman işaretsiz) yerleşim ve ticaret amaçlı binalarda faaliyet gösteren “gizli camiler” ile sınırlandırıldığına, fakat Almanya’da artık büyük bir cami inşaatı dalgası başladığına işaret ediyordu. Büyük yapıların inşa edilmesi bir süpermarketin yakınına mezarlık dikmek ve ezan sesinin hoparlörlerle yükseltilmesi gibi Şeriat konularında birçok soruya yol açmıştır. Fakat *Suddeutsche Zeitung* DİTİB’in cami görevlilerine Almanca eğitim vermemesinden kaynaklanan ayrılıkçı eğilimlere ve entegrasyona karşı gösterilen belirgin direnişe de vurgu yapmıştır. Gazete DİTİB’in Türk kimliği bilincini oluşturmaya da din kadar öncelik verdiğini ve böylece entegrasyona ket vurduğunu, DİTİB din adamlarının Alman toplumu hakkında çok fazla bilgi edinmesine fırsat vermeyecek kadar kısa bir Almanya gezisinden sonra tipik olarak Türkiye’ye döndüğünü, vaazların içeriğinin toplum geneline nadiren açıklandığını ve kadınların cami hizmetlerine ya da ilgili faaliyetlere çok fazla katılmadığını iddia etmiştir.

Mannheim’daki Yavuz Sultan Selim camiinde bir entegrasyon projesinde görev almış olan Alman siyaset bilimci Reiner Albert *Suddeutsche Zeitung*’a verdiği röportajında cami liderlerini ayrılmayı desteklemek, tutuculuğu teşvik etmek ve Türkiye’nin dış denetimine bağlanmakla suçladı. Almanca dilinde

İslam dinî dersleri vermek istediğini, fakat aşağılandığını ve dışlandığını söyledi.

2005 yılında Hristiyan Demokrat siyasetçi Kristina Kohler Almanya’daki Müslümanları *Şeriat*tan vazgeçmeye çağırdı. Günlük *Frankfurter Rundschau* gazetesinin haberine göre¹¹⁸ Bundestag milletvekili Kohler Wiesbaden’de yaptığı konuşmada *Şeriat* demokrasiye uygun olmamakla ve kadınlara ve Müslüman olmayanlara karşı ayrımcılık yapmakla eleştirdi. *Şeriat*ı (yanlış bir şekilde) laik mahkemeler tarafından değiştirilebilen kanunların aksine değişmez bir içtihat şekli olarak tanımlayıp, Müslüman göçmenlerin bu içtihadın üstün geçerliliğine olan bağlılığı terk etmek zorunda olduğunu söyledi. Ayrıca göçmenlere Alman anayasasına bağlılık yemini, din ve devlet işlerinin ayrılmasını kabul etme ve insan haklarına ve Almanya’da yerleşik kültüre saygı duyma gibi şartlar koyulması çağrısında bulundu.

Alman Müslümanların entegrasyonu ya da asimilasyonu önündeki engellerin Müslümanlarla sınırlı olduğunu iddia edersek tembellik etmiş oluruz. Almanya göçmen Müslümanları Alman vatandaşlığından dışlayan “misafir işçi” (*gästarbeiter*) statüsünü kaldırmaya uzun bir süre boyunca direndi. Şu anda Almanya’ya göçmüş Türk ve Kürt Müslümanların çoğunluğu Alman vatandaşlığına sahip değil. Bu olgu Alman makamlarının Türk Sünnilerle ilişkilerinde bir aracı olarak DİTİB’e bağımlı olmasına katkı yapmaktadır.¹¹⁹

Tipik olarak laik olan ve çoğu zaman mümkün olduğunca Alman olmaya hevesli davranan Aleviler bile Almanların çoğunun Müslümanlara tam vatandaşlık vermeyi istememelerinden kaynaklanan duydukları mağduriyeti belirtmektedir. Bu bakış açısı Almanya’da doğup hayatları boyunca sadece Almanca konuşmuş ve kendilerini “biz Almanlardan” biri olarak gören kişiler için de geçerlidir. Böylesi bir tutum, her iki ülkede de Müslümanlara yönelik ekonomik ayrımcılığın devam etmesine rağmen, Müslüman olmayan İngiliz ve Fransızların Müslümanlara vatandaşlığı kabul etmeleri için uyguladığı belirgin baskıyla zıt düşmektedir.

Alman Başbakanı Angela Merkel ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan

Almanya’daki *Şeriat* Dalgasına Yönelik CIP Araştırması

Centre for Islamic Pluralism (İslamî Çoğulculuk Merkezi) Temmuz 2008’de *Şeriat* dalgası ve Alman Müslüman toplulukları arasında bu dalgaya karşı tutum konusunda bir saha araştırması gerçekleştirdi. CIP araştırmacıları Stephen Schwartz ve Kemal Hasani şu anda merkezi Ruhr Vadisinde bulunan bir CIP grubunun kurucu yöneticiliğini yapmakta olan Alevi topluluğu savunucuları Ali ve Veli Şirin’in yardımlarıyla Almanya’daki başlıca Müslüman topluluklar arasında *Şeriat* fikrini araştırdı. Görüşmeler arasında Duisburg, Köln, Hamm, Aachen, Berlin ve Hamburg’ta yapılan kapsamlı toplantılar ve tartışmalar vardı. Röportaja katılanlar ise İngiltere’de olduğu gibi cami temsilcileri, ruhani *şeyhler* (*pirler*), sosyal işçiler ve sıradan cemaat üyelerinden oluşuyordu.

(1) Aile/Eğitim

Almanya’daki İslamî okulların sayısı İngiltere’dekilerden azdır; ekonomik ve siyasi nedenlerle Müslüman çocukların çoğunluğu devlet okullarında eğitim görmektedir. En iyi bilinen İslamî eğitim kurumları Berlin’deki *Förderverein der Islamischen Grundschule* [www.islamische-grundschule.de] ve Suudi Arabistan tarafından desteklenen *König-Fahd-Akademie Bonn*’dur. İngiltere ve Almanya’daki Müslüman toplulukların eğitimi arasındaki önemli bir farklılık, İngiltere’ye göç eden çoğu alt kıta göçmenlerinin *medreselerde* eğitim görmüş olup ancak yarı okur-yazar durumda olması ve çoğunlukla çocuklarını okul eğitimi için Pakistan, Hindistan ya da Bangladeş’e geri göndermeyi tercih etmeleridir; Almanya’daki Müslüman nüfusun dörtte üçünü oluşturan Türk ve Bosnalı Müslümanlar ise genellikle kendi ülkelerinde devletin,

laik kurumlarında eğitim görmüştür ve okur-yazarlık düzeyleri belirgin biçimde daha yüksektir.

Bosnalılar çocuklarını küçük bir İslamî ilk okul ve lise ağında eğitim görmek üzere anavatana gönderebilirken, dinî eğilimli Türk Müslümanlarının tek seçeneği Sünni din adamları yetiştiren Türk *imam-hatip* orta okullarına başvurmadır. Almanya’da yaşayan Müslüman Kürtler ise Kürtçe eğitimin yasak olduğu Türkiye’deki okullardan geçmişte dışlanmış ya da bu okulları boykot etmiş olabilirler. Bunun yanında, Kürtçe dilsel olarak hiçbir zaman standartlaştırılmamıştır ve en az üç büyük ağza sahiptir; bunlardan biri olan Zazaca Almanya’da yaygın olarak konuşulmaktadır ve Zazalar arasındaki kendilerini ayrı bir etnik grup olarak tanımlama eğiliminin temelinde yatmaktadır. Zazaların yaklaşık yüzde 50’si Alevidir. Dolayısıyla, Almanya’daki Müslüman Kürtlerin çocuklarını Alman devlet okullarına göndermek için etnik Türklerinkinden daha da güçlü bir nedeni vardır.

Almanya’da şu anda müfredat ve düzenli seçeneğiyle Katolik ya da Protestan mezheplere, Ortodoks Hristiyanlığa, Museviliğe ayrılmış sınıflar ya da dindar olmayan öğrenciler için ahlak dersleri şeklinde devlet okullarında verilen din eğitimi devam etmektedir. Bu derslere katılım öğrencinin kararına ve mevcut müfredatlar arasından yapacağı seçime bağlıdır. Bunun yanında, tüm Alman öğrencilere İslam da dahil olmak üzere dinler hakkında genel bir eğitim verilir.

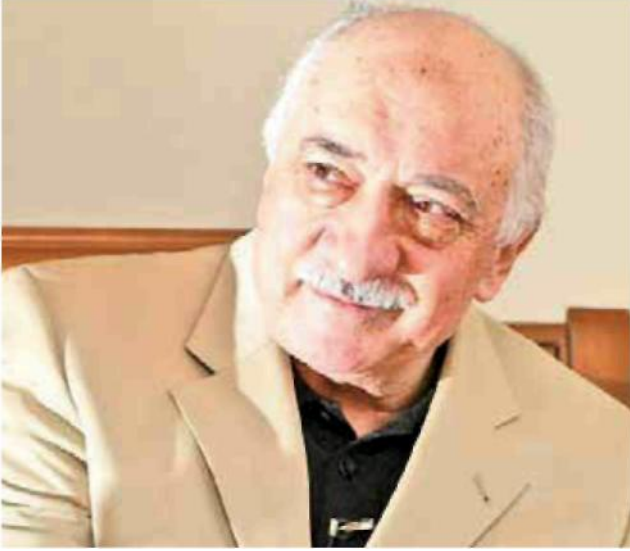
Müslüman ebeveynler Alman devlet okullarında din/ahlak derslerinde verilen İslamî seçeneği desteklese de, henüz genel olarak benimsenmemiştir. Böyle bir amacın önündeki çok sayıda engelden biri, Niedersachsen, Bayern ve Baden-Württemberg’daki devlet okullarında din eğitimi vermek üzere Türkiye’de öğretmen yetiştiren *Diyanet* ve DİTİB’in müfredatını benimsemektir. Aleviler devlet okullarındaki din/ahlak derslerine bir İslam seçeneği eklenecekse, şu anda beş Alman eyaletinde olduğu gibi Alevi din eğitimini de içermesi gerektiği endişesine sahiptir. Bilal Camii ve Aachen İslam Merkezinin Arap temsilcilerinden

Bonn’daki Kral Fahd Akademisi-Bad Godesberg

Münir Azzaoui kendisiyle görüştüğümüzde İslam dininin devlet okullarındaki din/ahlak derslerine bir seçenek olarak dahil edilmesinin entegrasyonu destekleyeceğini savundu. Şu anda 3.000 üyesi bulunan Aachen camii 1963 yılında inşa edildi ve önceden beri Suriyeli Müslüman Kardeşlerle ilişkilendiriliyor; kurucuları eski bir Suriyeli MK mensubu İsam El-Attar ve İranlı Abdulcevad Falaturi’dir. El-Attar, şiddeti haklı göstermesi nedeniyle MK’dan ayrılmış, Falaturi ise Aachen camiini bırakmıştır. Fakat bizim röportaj yaptığımız Azzaoui, camiinin hala medya ve federal makamlar tarafından bir Kardeşler binası gibi görüldüğünü söyledi. Azzaoui, bünyesinde 400’den fazla Türk olmayan cami bulunan ve Suudi Arabistan’ın etkisinde olduğuna inanılan Alman Müslümanları Merkez Konseyinin [*Zentralrat der Muslime in Deutschland – ZMD*] bir üyesi.¹²⁰

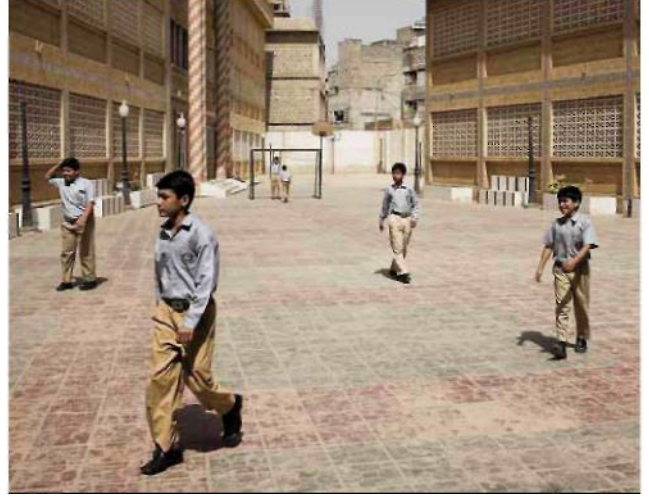
Azzaoui Almanya’nın Müslüman kızların türban takmasına izin verme konusunda bir tartışma yaşadığını, fakat durumu çözecek federal ya da genel bir müdahalenin önerilmediğini belirtti; türban yalnızca kadın öğretmenler için yasak. Alman mahkemeleri dinî faaliyetleri düzenleme sorumluluğunun *Länder*’e (ABD’deki eyaletlere karşılık gelen federal birimler) ait olduğuna karar vermiştir. Azzaoui aynı zamanda bazı Müslüman ebeveynlerin cinsel eğitim derslerine ve kızlı-erkekli yüzme derslerine İngiltere Müslüman Konseyinin önerilerinde yer verdiği şekilde (yukarıda *Örnek Olay Çalışması: İngiltere*) karşı çıkmasının yanında Müslüman çocukların okul gezilerine katılmasını reddettiğini de ifade etti.

Fethullah Gülen

Bunun yanında, Almanya'daki birçok Türk çocuğu şu anda devlet okulu sisteminin dışında öğleden sonraları din sınıflarına katılmaktadır. Bu öğleden sonra dersleri şu an Amerika'da yaşayan bir Türk imamı olan Fethullah Gülen önderliğindeki "ılımlı İslamcı" kitle hareketi tarafından verilmektedir. Gülen taraftarları Müslüman dünyasında birden fazla eğitim düzeyinde okullar açmıştır. Bazı Almanya Müslümanlarının çocukları ise Türkiye'deki bağımsız bir sisteme paralel olarak modern Mutasavvıf Said Nursi'nin (1877-1960) öğretisini temel alan "Nurcu okullarında" eğitim görmektedir.

Yılmaz Kahraman, Kuzey Ren – Westfalya eyaletindeki 34 toplulukta 100.000'den fazla üyeyi temsil eden ve merkezi sanayi istihdamı nedeniyle tarihi göç yeri olarak Alevilerin başlıca yerleşim yeri olan Ruhr'da bulunan Alevi Gençlik Hareketinin başkanıdır. Kahraman, Almanya'daki başlıca Alevi merkezlerinden biri olan Duisburg'da üç ay boyunca bir Gülen okulunda çalıştığını ve 45 dakikalık bir ders için dokuz Euro aldığını söyledi. Kahraman, Almanca, fen bilimleri ve matematik eğitimi veren Gülen okullarında yaklaşık 200 öğrencinin derslere katıldığını belirtti. Çoğu öğrencinin Almancayı iyi bilmediğini ve Mustafa Kemal tarafından getirilen Türkçe Latin alfabesinden farklı olan Alman alfabesine yabancı olduklarını ifade etti. Kahraman bu eksiklikleri çocukların Türkiye'den yeni göçmüş olmalarına yoruyor.

Gülen müritleri tarafından kurulan küresel okullar ağının bir parçası olan Karaçi'deki PakTürk okulunun avlusu © Carolyn Drake

Kendisi bu okuldaki öğretmenlik görevinden bir Şeriat konusu nedeniyle alındığını belirtti: Batı tarzı şort giymek.

Kahraman Duisburg'daki iki Nurcu okulunu anlattı ve Nurcu hareketinin şehirde daha büyük bir yapılanma kurmayı istediğini söyledi. Nurcu okulları Türk okullarında nadir olan Arap dili derslerini de içeren bir ila iki yıllık ihtisas dönemleri sunmaktadır.

İran destekli Şii İmam Ali Camii ve 1953'te kurulup inşaatı 1963'te tamamlanan Hamburg'daki İslam Merkezi (Islamische Zentrum Hamburg – IZH),¹²¹ dış gözlemciler tarafından "Şiiiliğin Başkan Ahmedinejad'ın İsrail karşıtı açıklamalarını Avrupa'ya yayarken" Lübnan'da Hizbullah'ı destekleyen bir merkezi olarak tasvir edilmektedir. Bu yüzden bazıları tarafından Alman İslamı panoramasında cihatçı olmasa da radikal bir unsur olarak görülmektedir.¹²² Fakat IZH yerel Yahudi liderleriyle, Hristiyan temsilcilerle, Avrupa Birliği yetkilileriyle ve Dalai Lama ile üst düzey görüşmeler de yapmaktadır. IZH kendini Avrupa'daki "en önemli" Şii camii olarak tanımlasa da Şii cemaat tarafından sadece İranlılara hizmet etmekle eleştirilmektedir. 35.000 üyesiyle bu sonuncusu, Hamburg'da Türk, Kürt ya da Araplardan daha büyük bir Müslüman topluluğudur.

IZH İran'ın yakın geçmişteki dinî meselelerinde en önde gelen iki kişi

İslam Merkezi, Hamburg (IZM)

tarafından yönetilmektedir. 1965-70 yıllarında, 1981’de İran rejiminin önde gelen 70 üyesinin öldüğü, radikal solcularca düzenlenen bombalı saldırıda Tahran’da öldürülen son derece karizmatik ve popüler bir din adamı olan Ayetullah Muhammed Beheştî tarafından yönetilmiştir. Önde gelen modern Şii teologlarından Allâme Tabatabai’nin öğrencisi olan Beheştî İran İslam Devriminde önemli bir figür haline gelerek ülkenin adli sisteminin başına geçirilmiştir. Hamburg’da, 1978 ile 1980 yılları arasında IZH başkanlığı yapan ve 1997 ile 2005 yılları arasında İran’ın reformcu devlet başkanı olarak bilinen Hüccetülislam Seyid Muhammed Hatemi’nin akıl hocasıydı.

IZH Alman devlet okullarındaki genel din derslerinde İslam’ın nasıl öğretilceğiyle ilgili talimatları içeren el kitapları dağıtmaktadır. Bu belgenin din/ahlak derslerinde bir İslam seçeneğine ilişkin bir müfredat yerine İslam hakkında bir talimatlar standardı oluşturması amaçlanmaktadır.

IZH tarafından dağıtılan *Öğretmenler ve Metin Yazarları için Müslüman Düşüncüler* (bundan böyle *Müslüman Düşünceler*) ve *Alman Okul Kitaplarında İslam*¹²³ adlı el kitaplarının ikisi de önceden Bilal Camii ve Aachen’daki İslam Merkeziyle ilişkilendirilen Abdulcevad Falaturi tarafından yazılmıştır. (*Alman Okul Kitaplarında İslam* adlı kitap Udo Tworuschka ile birlikte yazılmıştır). Falaturi 1978 yılında kurduğu Köln İslam Akademisini 1995 yılında Hamburg’a taşıdı ve 1995 yılındaki beklenmeyen ölümünün ardından Akademi IZH ile birleştirildi. Falaturi’nin yazıları akıllıca kullandığı dili ve tarihe ilişkin doğrularıyla göze çarpar. Örneğin, *Müslüman Düşünceler* adlı kitaptaki

“Kültürel Seviyede Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar Arasındaki İlişki” başlığı altında şu yorumu görüyoruz: “İslam ilminin Hristiyan Batıya (bilhassa Sicilya ve Endülüs) yayılması Yahudi tüccarların müdahalesi olmadan gerçekleşemezdi. Farklı yüksek kültürlerin bilimsel mücadelesi karşılıklı alıntılar ve daha fazla gelişimle karakterize edilmiştir. Dinî öğretim ve hukuk alanlarında Yahudiler ile Müslümanlar arasındaki alışveriş, Hristiyanlıkla İslam arasındaki alışverişten daha yoğundu”.

Falaturi’nin *Müslüman Düşünceler* adlı kitabı Tanrı’dan dinler arası diyaloga kadar her okul müfredatında ele alınan temel konuların açıklayıcı tanımlarının bir özetini vermektedir. *Alman Okul Kitaplarında İslam* ise Müslümanların İslam’ın tanımı ve Müslüman misyonerliği ve tutuculuğu tartışması gibi devlet öğretiminde çarpıtıldığından en sık olarak şikayet ettiği konuları ele almaktadır. *Şeriat* alanında *Kitap* şunları “yanlış” olarak eleştirmektedir:

“[Ş]eriatı dar bir anlayışla yargılamak... onu bir ‘İslam hukuku kitabı’ ile eşit görmek; üstelik sadece ceza hukuku yönlerini görmek; Şeriatı bir bütün olarak olumsuz bir şekilde ve ortaçağa ait olarak tanımlamak; ve hatta kaldırılmasını istemek.

“Şeriatın çok yönlü niteliğinin yanı sıra karmaşıklığını görmezden gelmek ve insanlara kendi hayatlarını özgürce ve yaşlarına uygun şekilde yaşamaları için verdiği fırsata aldırmamak.

“İslam araştırmacılarının İslam dünyasındaki toplumsal değişikliklere adaleti İslamî ilkelere uygun olarak uygulamak için İslam hukukunun içindeki gücü harekete geçirmeye yönelik sürekli kaygılarını görmemek ve hatta Batının hukukîhukukî standartlarını tek taraflı olarak benimsemeyi talep etmek; bu durum özellikle aile hukuku, ceza hukuku, iş hukuku ve kamu hukuku alanlarında geçerlidir”.

Kitap ayrıca, belki de kaygı verici bir şekilde, şunu belirtmektedir: “Bugünlerde İslam

dünyasının tamamında... anlatım biçimini yaşın ruhuna göre yorumlama ve sert cezaların uygulanmasını önleme eğilimi var. Bu durum böylesi cezaları yakın zamanda uygulamış olan ülkelerde bile geçerlidir; bunun sebebi İslamî görüş değil, siyasidir”.

Her durumda, temel olarak ekonomik dezavantaj nedeniyle, Almanya’da Müslüman çocukların eğitimi konusunda devam eden tartışma ayrı din okulları yerine devlet okullarında din eğitimi verilmesine yoğunlaşmıştır. Almanya’da dinin eğitimden tamamen ayrılması gibi bir ihtimal bulunmuyor.

Özel hayatın bir gerçeği olarak, 1995 ile 2002 yılları arasında Alman hukuku etin *helal* kesilmesi konusundaki beslenme sorununu ele alışıyla Müslümanlar için bir sorun oluşturdu. İslam’da dinî kurallara göre kesim, Yahudilikteki *kaşrut* ilkesine benzer, fakat İslam’da hayvanlar öldürülürken Allah’a dua edilir. *Kuran* Müslümanların Yahudiler tarafından hazırlanan yemekleri yemesine izin verir; zira Yahudilik’te domuz eti yasaktır. 1995 yılında bir Alman mahkemesi *helal* kesimi yasakladı, çünkü Alman kanunlarına göre hayvanların öldürülmesinden önce uyuşturulmasını içermiyordu. Bunun tek istisnası dindi ve mahkeme etin dinî kurallara göre kesilmiş et tüketmenin Müslümanlar için zorunlu olmadığına hükmetti. Almanya’daki Müslümanlar bundan sonra *helal* eti çevre ülkelerden ithal etmeye başladı. Ancak, 2002 yılında bir Türk kasabının bireysel şikayetinin ardından Alman anayasa mahkemesi bu kuralı kasapların mesleğini icra etme hakkını haksız yere engellemesi nedeniyle geri çekti.¹²⁴

(2) Müslüman olmayan devletlerde Şeriatın kurumsallaştırılması (“Paralel Şeriat”)

Almanya’da DİTİB’in devletin gayri resmî resmî bir ortağı olarak kabul edilmesinin dışında kurumsallaşmış Şeriat yönünde herhangi bir talep ya da önemli girişim olmadı. DİTİB ve *Millî Görüş* Alman hukukuna göre tek “dinî kurum” olarak kabul edilirken, Aleviler bir

“dinî topluluk” olarak tanınmaktadır. Bu üçünden hiçbirinin devletle istişare yetkisine sahip bir kurum olarak resmî resmî bir statüsü bulunmamaktadır. Falaturi’nin 1990’ların başında hazırlanan çalışması, bir İranlı’dan beklenebileceği gibi geleneksel ve Müslümanların Batı kültürüne tam asimilasyonuna direnir nitelikte bir çalışma olarak tanımlanabilir. Fakat çalışmanın hiçbir yerinde Şeriat rejiminin Batı’daki Müslümanları yönetecek paralel bir yasal sistem olarak kurulması önerilmemektedir.

Resmî Resmî istişareyi kolaylaştırmak üzere 2006 yılında 15 Müslüman üye ve 15 devlet temsilcisinden oluşan *Deutsche-İslam Konferenz* ya da Alman İslam Konferansı kuruldu. Bu kurum İslam’ın Almanya’daki sorunlarına siyasi çözümler araması nedeniyle eleştiriliyor ve röportaj yaptığımız Münir Azzaoui’ye göre sadece dinî sorunlarla ilgilenip siyasi meseleleri sivil topluma bırakması gerekiyor. 2007 yılında DİTİB, *Millî Görüş* (bir *Islamrat* ya da İslam Konseyi aracılığıyla faaliyet gösterir), ZMD ve VIK (*Süleymancılar*) oluşumlarını bir araya getiren *Koordinationsrat der Muslime* ya da Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (KRM) adlı yeni bir kurum oluşturuldu. Haftalık haber dergisi *Der Spiegel* KRM’nin kurulmasının ardında yatan nedeni şöyle anlattı:¹²⁵ “Henry Kissinger bir zamanlar şu ünlü espriyi yapmıştı: ‘Avrupa’yla görüşmek istersem kimi arayacağım?’ Alman hükümeti de Müslüman topluluğuyla diyalog konusunda uzun süredir aynı sorunu yaşıyor: Kim aranmalı? Artık Almanya’daki Müslümanları temsil eden başlıca dört grup bir araya geldi ve sonunda Berlin hükümetinin arayabileceği ulaşılması güç bir numara var”. Ancak, ne yazık ki Aleviler KRM oluşumuna dahil değildir.

2007’nin sonlarında, Frankfurt’ta bir aile mahkemesi hakimi (Almanya’daki uygulamaya göre medyada ismi yer almadı) *Kuran*’ın erkeklerin eşlerini dövmesine izin verdiğine hükmedince sansasyon yarattı.¹²⁶ Görüş, Fas doğumlu bir kadının Fas doğumlu kocasına açtığı bir davada verildi.

Aile mahkemesi hakimi daha önce bir boşanma talebini geri alan davacı için bir koruma

Millî Görüş dostu Necmettin Erbakan

emri çıkartılmasının yeterli bir çözüm olacağına karar verdi. Bu kararın ardından Almanya’nın tüm sağ ve sol partilerinden ve ZMD’dan bir yaygara koptu. ZMD hukukîhukukî kararların *Kuran’a* göre değil, Alman anayasasına uygun olarak verilmesi gerektiğini ve kötü muamelenin İslam’da bir boşanma nedeni olduğunu belirtti. Dava hakkında yaygın tartışmaların ardından aile hakimisi mesleki yaptırımlarla tehdit edildi.

Temmuz 2008’de Alman makamları resmîresmî nikâh olmaksızın dinî nikâh kıymaya izin veren ve 2009 başında yürürlüğe girecek olan yeni bir evlilik kanunu çıkardığında başka bir münakaşa başladı.¹²⁷ Ancak, kilise ve camilerde yapılan evliliklerde boşanma, miras hakkı ve diğer medeni çözümler için mahkemeye başvuramayacaktı – açıkça görülüyor ki İngiltere’de yaşayıp yalnızca Pakistan’da kıyılan dinî *nikâh* ile evli olan Müslüman kadınlar İngiltere’de medeni boşanma hakkına sahip olamayacak ve *Şeriat* mahkemesine sevk edilecekti. Aachen’da röportaj yaptığımız Münir Azzaoui şunları söyledi: “Kimse Müslümanlara kanunda böylesi bir değişiklik isteyip istemediğini sormadı. Kimse bize danışmadı. Sadece yaptılar ve şimdi bizler nasıl tepki vereceğimizi düşünüyoruz. Topluluğumuzda böylesi sorunlar istemiyoruz”. Azzaoui ayrıca teklif edilen yasal değişimin kayıt dışı evlilikler için hiçbir ceza verilmediğinden ve bu nedenle siyasetçilerin yeni, daha gevşek bir standardı daha kolay oluşturabildiğinden bahsetti.

2008 sonlarında Serbest Demokrat Partiyi temsil eden bir politikacı, Georg Barfuß, Anayasa ile uygunsa memleketi Bavyera’da *Şeriatın* kurulabileceğine inandığını söylediğinde bu sorunların devam ettiğinin altı çizilmiş oldu.¹²⁸ *Şeriatın* namaz, hac ibadeti ve oruç gibi kişisel alanlarının Müslüman din hukukuna tabi, sorun çıkarmayacak alanlar olduğunu ve Müslümanların cami yapma hakkının engellenemeyeceğini savundu. Barfuß Alman Alevilerinin namaz ve oruç için Sünni standartlarının kurumsallaştırılmasını ve Türk diasporasında cami inşasının finansmanının *Diyanet* tarafından karşılanmasını eleştirdiğinden habersiz gibi görünüyordu.

Başpiskopos Rowan Williams ve İngiltere Yüksek Mahkemesi Kraliyet Dairesi Başkanı Baron Phillips’in yorumlarında olduğu gibi tüm bu örneklerde Müslüman olmayan halk figürleri Müslümanlara kendilerinin bile kesin olarak ya da hep birlikte arzu etmediği *Şeriat*ı cahil ve küstah bir tutumla “sunma” isteğindedir.

(3) Cezai yönler

Müslüman olmayan kamuoyuna göre Almanya’daki suç faaliyetlerine çok sayıda Türk’ün yanı sıra Arnavutlar ve Faslıları içeren diğer Müslümanlar katılmaktadır. Hamburg’daki 11 Eylül teröristlerinin entrikalı faaliyetleri ve bazıları Almanya dışında savaşmak üzere ara sıra yapılan cihatçı takviyesinden başka Müslümanların “namus” cinayeti adı verilen suçlar dışındaki suçlarının çok azı, *Örnek Olay Çalışması: Almanya’nın bir sonraki bölümünde* de anlatıldığı gibi, din ya da topluluk gelenekleriyle ilgilidir.

Bunun bir istisnası Köln merkezli *Kalifatstaat* (Halife Devleti) ya da “Kaplan organizasyonudur”. “Kaplan organizasyonu” 2001 yılında yasaklandı. Almanya’daki Türkler arasında oluşmuştur ve 800 civarında üyesi olduğu belirtilmektedir. Grup İngiltere’de Ebu Hamza liderliğindeki Şeriat taraftarları gibi Almanya ve Türkiye’deki demokratik kurumların ortadan kaldırılmasını açıkça istemektedir. En ünlü

“Köln Halifesi” *Metin Kaplan*’ın Yakalanması lideri *Metin Kaplan* 1983 yılında siyasi sığınma istemiyle Türkiye’den Almanya’ya geldi. 1995 yılında selefi *İbrahim Sofu*’dan *Kalifatstaat* grubunun yönetimini aldı. *Kaplan Sofu*’nun ölümünü istedi ve *Sofu* 1997 yılında katledildi. *Kaplan* 2000 yılında Almanya’da adam öldürmeye azmettirmeden suçlu bulundu ve mülteci statüsü kaldırılıp Almanya tarafından anavatanı Türkiye’ye iadesine karar verildikten sonra 2004 yılında Türkiye’de anayasal düzeni değiştirmeye yönelik girişimden üçüncü kez hapis cezasına, 2005 yılında ise ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı. Karar 2006 yılında bir Türk temyiz mahkemesi tarafından bozuldu, fakat *Kaplan* yeniden yargılandı.¹²⁹ “*Kaplan organizasyonu*” Almanya’daki *Şeriat* güdümlü suç faaliyetlerinin en dikkate değer örneğidir.

Radikal İslamcıların Alman hapishanelerine sızması hakkındaki bilgiler azdır.

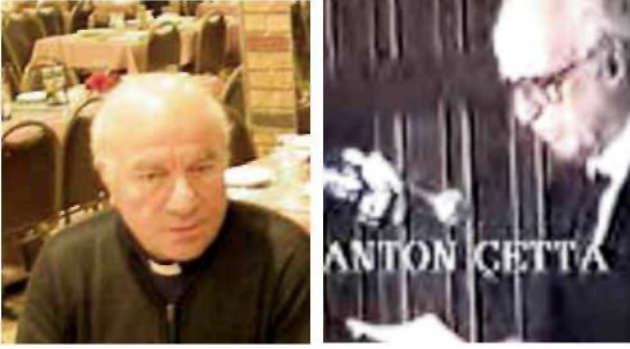
(4) Kadınlara Yaklaşım

Sözde “namus” cinayetleri Almanya’da Müslüman kadınların haklarıyla ilgili tartışmanın ana başlığıdır. Almanya’daki Türk Müslümanlığının kendini geçmişten beri Sünniliğin ve bu değerlerin daha da fazla dile getirildiği *Aleviliğin* modernleştirici, laik ve Mutasavvıf bir yorumunu yapmaya adanmış *Diyanet* ve DİTİB tarafından yönetildiği göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa’nın diğer yerlerinden daha fazla bu topluluklarda ve Hollanda’dakilerde böylesi vahşi gelenekleri İslamî görenek ve dinsellikten ayrı bir olgu gibi tanımlayan tartışmalar yaygınlık kazanmıştır.

DİTİB tarafından yapılan ve 2008 yılında açılmış olan Almanya’nın en büyük camii Duisburg camiine yaptığımız bir ziyaret, cemaat üyelerine satılan kaynakların neredeyse tamamının Tasavvuf ve olumlu nitelikte benzer ibadet kaynakları ile sınırlı olduğunu ve o Vahabi tarzı sakal ve kostümlerin mevcut olmadığını gösterdi. Ancak, Almanya ve Hollanda’daki DİTİB din adamlarının aile ilişkilerindeki ılımlı İslamî standartların “namus” cinayeti adı verilen sosyal hastalıkları sona erdirmesini sağlayacak şekilde müdahale edemediği de tartışılmaz bir gerçektir. Almanya’daki Müslüman toplulukta kadınlara karşı işlenen suçların sıklığıyla ilgili bir başka faktör ise çoğu göçmenin devlet denetimindeki laikliğin ve Türk şehirlerinde yerleşen resmî İslam yorumunun ve Alevi geleneklerinin (bunların da ağırlıklı olarak kırsal olmasına rağmen) nüfuz edemediği kırsal kesimden gelmesi olabilir. Türkiye’deki şehir-kırsal uyumsuzluğuna ilişkin genel sorun, kırsal bir parti olarak görülen AKP’nin laik sosyal ve askeri düzenle karşı karşıya gelmesinde görülmektedir.

Almanya’da kamuoyunun ilgisini çeken ilk önemli aile ilişkileri davası, bir Müslüman Türk ya da Kürt ailesi yerine Balkanlı bir aile ile ilgiliydi. 2003 yılının sonunda Tübingen şehrinde 42 yaşındaki *Latif Z.* (Alman kanunlarına göre daha fazla bilgi verilemiyor) dört kızından en büyüğü olan 16 yaşındaki *Ulerika*’nın bir taş ocağı göletinde bulunan cesedi sonucunda kızını boğarak öldürmekten suçlu bulundu.¹³⁰ Arnavut aile 1989 yılında bölgede başlayan Sırp baskısı ve aralarında sığınan da bulunduğu Kosovalı protestocuların yakalanmaya başlaması sonucu Kosova’dan Almanya’ya gelen siyasi mültecilerden biriydi. Ölümün iddia edilen nedeni, kızın Arnavut bir baba ve Bosnalı Müslüman bir annenin oğlu olan *Sead* ile arasındaki romantik ilişkiydi.

Örnek Olay Çalışması: İngiltere bölümünde de belirttiğimiz gibi, sözde “namus” cinayetleri çoğunlukla Müslüman olmayan eşlerle nişan ya da evlilik yapılmasının reddedilmesine dayanıyor. Aynı durum “

Dom Lush Gjergji ve Anton Çetta

hoşlanılmayan” etnik gruplar ya da Suudi Arabistan’da “uygunsuz” kabile üyeliği için de geçerli olabilir. Kuzey Arnavutları nesillerdir namusa dayalı kendi *Kanun*larını örfî hukuk prensipleri halinde korumuş ve aynı etnik grup içerisindeki aşk ve evlilik ilişkilerinin doğruluğuna yönelik güçlü bir duygu geliştirmiştir. Eski Yugoslav rejiminde Müslümanlar ile Sırpalar arasındaki evlilikler Bosna Hersek’te yaygın hale gelmiş olsa da, Kosova’da ve Arnavutçanın konuşulduğu başka bölgelerde Arnavutlar ile Slavlar arasındaki ilişki geçmişte de şimdi de neredeyse hiç bilinmemektedir. Röportaj yaptığımız bir Arnavut, “eski nesle göre dünya Arnavutlar ile düşmanları arasında bölünmüş gibi görünüyordu ve çoğunlukla Slav etiketi taşıyan ikinci kategoriye Latin Amerikalı ve Çinliler bile dahil olmak üzere tüm yabancılar katılıyordu”. Bunun yanında, Arnavutlar Bosnalılar gibi Müslüman Slavları da İslam *ümme*tine üye olmaları yerine diğer Slav milletlerle dil birlikleri bakımından değerlendirmektedir. Arnavutların “en kötü Slav Müslüman Slav’dır” görüşü bilinmektedir. Bu duygu yalnızca Osmanlı yönetimi altındaki çekişmeyi değil, aynı zamanda Arnavut Müslümanların Bosnalı din adamlarınca sömürülmesi ve Yugoslav Komünizminin son yıllarında Arnavutlarca yapılan gösterilerin Bosnalı Müslüman polislerce bastırılması dahil olmak üzere Tito Yugoslavyasında Bosnalıların ve diğer Müslüman Slavların belirgin şekilde kayırılmasına karşı kırıngılığı da yansıtmaktadır. Bu etnik merkezli eğilimin tek istisnasında Arnavutlar, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Arnavut milliyetçiliği Osmanlı iktidarına karşı açıkça telaffuz edilirken bazı şehirli Arnavutların (*qytetar*) kendilerini Arnavut yerine

Türk olarak tanımladığı ve eski Türkçe lehçeleriyle konuştuğu Kosova ve Makedonya’nın sakinleriyle evlilikler yapmıştır. Türklerle Arnavutlar arasındaki bağlantı duygusu, Yugoslavların 20. yüzyıl ortalarında on binlerce Arnavut’u halen önemli bir göçmen topluluğunu oluşturdukları Türkiye’ye zorla göç ettirme politikasında kullanıldı.

Arnavutların *Kanunu*, çalışmamıza katkı yapan Davut Davuti tarafından “yüzyıllardır *de facto* Arnavut Anayasası olarak işlev yapan eski bir yazısız adalet ve yönetim kanunu” olarak tanımlanıyor.¹³¹ *Kanun* bir Franciscan rahibi olan Shtjefën Kryeziu Gjeçovi (1874-1929) tarafından derlenip basılmıştır.¹³² Namus konusundaki sıkıntılar çözüm getiren kapsamlı ve ayrıntılı bir sistem içeren bu kuralların Osmanlı Şeriat mahkemelerinde ya da Katolik temsili olmadan Ortodoks Hristiyan rahiplerce yönetilen Hristiyan *millet* ya da azınlık mahkemelerinde dağıtılan adalet alternatif olarak kuzey Arnavutluk’un dağlarında yaşayan Katolikler tarafından geliştirildiği açıktır.

Arnavut namus ideolojisi her Alana yayılmış durumda olup yakın zamana kadar kültürlenmenin birincil unsurunu oluşturmuştur. *Kanun* kapsamında uygulanan namus kaynaklı kan davaları (*gjakmarrja*) 1980’lerin sonunda Kosova’da birlikte buna benzer 1.200’den fazla çatışmaya çözüm getirmiş iki Katolik figür Dom Lush Gjergji ve Anton Çetta tarafından yapılan özel bir kampanya ile büyük ölçüde sona erdirilmiştir. Ancak, Kuzey Arnavutluk’ta bugün 40.000 civarında adamın kan davalarına karşı korunmasız oldukları için evlerinden ayrılamadığı söyleniyor. Geleneksel *Kanun* kapsamında şiddetin başlıca hedefi kadınlar yerine erkeklerdir; fakat genç kadınlar da kurban edilebilmektedir.

19. yüzyılda, görücü usulü evliliklerde bir kadın öldürülürse ödenecek miktara göre başlık parası ödenirdi. *Kanun*’a göre, bir kadın görücü usulü bir evliliği reddederse ailesinin de ortaklığıyla öldürülebilir; kadın eşler zina ve “misafirperverliğe ihanet” bir arada meydana geldiğinde öldürülebilir. Kadınlar kocalarının şerefini

korumakla yükümlüdür. Fakat *Kanun* kadın hakları konusunda çelişkilidir; genç gelinlerin görücü usulü evlilikleri kabul etmesini zorunlu kılarken, diğer yandan akrabalık ilişkilerinin bulunduğu çeşitli kişi sınıflarıyla evlenmelerini yasaklar ve görücü usulü evliliği reddetmeleri aileleri tarafından desteklenen kızların bir daha evlenmemesi gerekir. Genç kızlar kaçırılıp evlendirilemez ve dullar kendi iradeleri dışında evlenmeyi kabul etmeye ya da ölmüş kocalarının varlıklarını terk etmeye zorlanamaz. Kadınlar hırsızlık gibi bir kabahat nedeniyle eşleri tarafından terk edilebilir, fakat şiddet ya da başka türlü bir kötü muamele göremez. Bir kadın emzirme çağındaki çocuğuyla terk edilirse, koca velayeti anneye bırakarak terk edilen eş için barınma, kıyafet, ayakkabı ve gıda yardımı sağlamak zorundadır; fakat “zarar verdiği” düşünülen bir anne oğlu tarafından evden kovulabilir. *Kanun*’un başlıca ilkelerinden biri, evli bir kadının namusundan kadının kendisinin değil anne babasının sorumlu olmasıdır. Kocalar kadınlarını dövebilirler, fakat kan dökerlerse bu hareketlerini kadının ailesine açıklamak zorundadırlar. Fakat erkeklerin metres tutması kesinlikle yasaktır ve cezası toplumdan ihraç edilme ve mallarının tahrip edilmesidir. *Kanun*’da kadınlara gösterilen küçük itibar şu maddede özetlenmektedir: “Kadın, dayanıklı malzemeden yapılmış bir poşettir”.¹³³

Komünist dönem boyunca Arnavutluk’ta ve Yugoslavya’nın Arnavutça konuşulan diğer bölgelerinde (Kosova, Batı Makedonya, Güney Sırbistan ve batı Karadağ), görücü usulü evlilikler kesin bir şekilde yasaklanmıştı ve bugün Arnavutluk’taki evliliklerin çoğu, aileler arasında sözleşme müzakereleri yapılabilse de, aşk evliliğidir. Bütün bunlara rağmen, *diaspora* topluluklarında eski gelenekler hakim olabilir. Bu bakımdan, Calabria ve Sicilya’da yaşayıp Arnavutça konuşan, Türklerin 15. yüzyılda Balkanlarda ilerlemesinden önce İtalyan yarımadasına kaçan mültecilerin torunları olan Hristiyan kadınların genellikle kaçırılma belasından İtalyan Hristiyanları arasında yaygın

olan zorla evlendirilme tehlikesinden uzak olduğu, çünkü kaçırarak evlenme hala Arnavut örfi hukukunun önemli bir ihlali anlamına gelmektedir.

2003 yılındaki Tübingen davasında sanık Latif Z. haberlerde kendisinin asla yeterince öğrenmediği Almanca’yı eşinin ve kızlarının iyi bir şekilde öğrenmesine sinirlenen “fanatik” bir milliyetçi olarak anlatıldı. Isı tesisatçısı olarak çalışırken bodrumunda Arnavut merkezli görüşlerin ve namus ideolojisini destekleyen yorumların alelade olduğu özel bir kafeterya açtı. Fakat karısına ve göbeğini deldiren ve öldüğünde saçları sarı olan kızına yönelik öfkesi giderek arttı.

Sonunda, kafeteryasını ziyaret eden arkadaşları onu terk etti ve kızının öldürülmesinden önceki geceyi yalnız geçirdi. Yargılanmasından önceki dönemde davalı, evinde çıkan sorunlardan kızını değil karısını suçladı. Karısı Hanife Gashi kızına ve onun erkek arkadaşına Kosova’da tatil yapmaları için para vermişti. Hanife Gashi aynı zamanda geleneklere göre kadın haklarının kötüye kullanılmasının da bir örneğiydi; o ve kız kardeşi kendi seçimleri olmadan Latif ve erkek kardeşiyle evlendirilmişti.

Latif Z. ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı.¹³⁴ Dava sırasında, babanın kızını sürekli olarak dövdüğü ortaya çıktı. Davalı itiraf etmeyi reddetti ve davalı avukatı cinayet yerine kasıtsız adam öldürme cezası istedi. Beklenmeyen bir sonuç olarak, Alman hakim suçun bir “namus” cinayeti olarak nitelendirilmesini reddetti ve suçu kanıtlanan eylemin “aşağılık gerekçelerle” işlendiğini belirtti. Ancak, o sırada sözde “namus” cinayetleri Almanya’da yaygın kabul görmemişti.

Bu aile trajedisindeki hiçbir şeyin bir inanç olarak İslam ile alakası yoktur ve araştırmamızın Bosnalı danışmanlarından biri Arnavutların örfi hukukunu İslam’ın evrensel ruhuna yabancı bir “İslam-dışı” yerel bağlılık ifadesi olarak eleştirmekte, bu görüş *Kanun*’un

Katolikler arasında daha yaygın kabul görmesiyle desteklenmektedir. Fakat bu ve diğer nedenlerden Latif Z’nin içerisinde yaşadığı İslam topluluğu suçun meydana gelmesini önleyebilecek Alman sosyal sistemine entegrasyon için rehberlik ya da başka hizmet ya da teşvikler sağlamamıştır.

2005 yılında 41 yaşındaki Türkiye doğumlu, fakat “bir Alman gibi yaşayabilmesi” için ailesinden ayrılmaya zorlanmış kadın avukat Seyran Ateş, Alman hukukunda sözde “namus” cinayetlerine yönelik daha ağır yaptırımlar tanımlanması çağrısında bulundu.¹³⁵ O noktada, bu tip davalara “ikinci derece cinayet” muamelesi yapılıyordu; çünkü, Ateş ile röportaj yapan gazeteci Jan Feddersen’e göre, hukukî hukukî sürece “kültürel damga” mazereti eklenmişti. Ateş alaycı bir üslupla şunları söyledi: “Almanya’daki Türk kadınına verilen bu olağanüstü derecede etkileyici uyarı için çok teşekkür ederiz. Namus cinayetlerinin kültürel damgayla – sanki biri değiştiremezmiş gibi – hiçbir ilgisi yoktur. Kadınların namus cinayetine kurban verilmesi tipik olarak önceden tasarlanan ve organize bir suçtur. İçgüdüsel değildir... Ağır, ölümcül bir cezadır. Bu suçun cezası da aynı nitelikte olmalıdır”.

Ateş özellikle “Müslümanlara dostça yaklaşan ve namus cinayetlerinin İslam ile değil, ataerkil toplum şartlarıyla ilgili olduğunu söyleyen” etnologları suçluyor. Ateş bunlar için, “Bunlar birbirinden ayrılamaz. Bu farkı yalnızca çok kültürlülük fanatikleri önemsiyor - ve dikkati diğer sorunlardan uzaklaştırmak için kullanıyor” yorumunu yapıyor. Yeşilleri ve solcuları kadınları koruyamamalarından dolayı eleştiren Ateş, görücü usulü evliliklere yönelik daha güçlü kısıtlamalar istiyor. Dindar biri olduğunu söylemesine karşın, eleştirilmesi gereken bir fitneci olduğu suçlamalarına yanıt olarak Almanya’daki Müslüman Türk kadınlarını “bazen nerede olduklarını bile bilmiyorlar, hapsolmuşlar... evden çıkmaları yasak... Müslüman evlilik pazarında vitrine çıkarılan köleler” olarak tanımlıyor.

Ayrıca, kızlarının okullardaki cinsel eğitim derslerine katılmasına karşı çıkan Müslüman anne-babaları da kınarken, namus bahanesiyle sadece kızların bu derslerden

men edildiğini belirtti. Yeterli cinsel eğitimin olmaması yüzünden anal ilişkin yaygın bir doğum kontrol yöntemi haline geldiğini açıkladı.

Ateş ile yapılan bu röportajın tarihi, Almanya’da yaşayan 23 yaşındaki bir Türk kadını olan Hatun Sürücü’nün üç erkek kardeşi tarafından vahşice öldürülmesinden üç hafta sonraydı. Sürücü 7 Şubat 2005 tarihinde Berlin’de bir otobüs durağında üç kurşunla öldürüldü. Gerekçesi, kurbanın bir Alman gibi yaşamak istemesiydi. Sürücü davası, kadınlara yönelik şiddete karşı Berlin’in Neukölln mahallesinde başlayıp Almanya’nın Müslüman ve Müslüman olmayan kadınlarıyla sol partilerin temsilcilerini ve insan hakları gruplarını bir araya getiren 1.000 kişilik bir gösteri yapılmasına yol açtı.¹³⁶

Ekim 2006’da Münih’te sadece 36 yaşında olduğu ve adının Kazım M. olduğu bilinen bir Iraklı 24 yaşındaki eski eşi Sazan B.’yi bir bıçak ve bir bidon gaz alarak yasal olarak ayrılmalardan birkaç saat sonra bıçaklayıp ateşe verdi.¹³⁷ Davalının kadın 6 yaşındaki oğlunun elinden tutarak sokakta yürürken onu beklemesi suçu özellikle vahşi kılıyordu. Davalı, kurbanı başından ve vücudunun üst kısmından 12 kez bıçakladı. Kurban caddenin karşısına geçip giden bir arabayı durdurduğunda, davalı benzini kurbanın başından döktü ve onu ateşe verdi. Altı yaşındaki oğlu da tüm olaya şahit oldu. Yasal kovuşturma

Seyran Ates, Türk asıllı Alman avukat

sırasında, evliliğin Irak'ta çift arasındaki yarım saatlik bir görüşme sonrasında görücü usulüyle yapıldığı ortaya çıktı. Kadının ailesine 32.000€ başlık parası ve bazı mücevherler verildi.

Arnavut Latif Z'nin 2003'teki davasında olduğu gibi bu olayda da yardımcı bir etmen kurban ile kocası arasındaki Almanca öğrenme eşitsizliği idi. Hatta Kazım M. duruşma sırasında bir Alman tercüman istedi. Bir kimsenin yeni vatanının dilini öğrenmesinin namusa hakaret sayıldığı bir durumla İslam ve *Şeriat* doğrudan bağdaştırılamaz; fakat diğer olaylarda olduğu gibi bunda da Müslüman otoriteler hükümetin dikkatini çeken bir çatışmaya müdahale etmemiştir. Kurban 2005 yılında evde şiddet görmesi yüzünden kocasına karşı bir koruma emri çıkarttırmış, bundan bir yıl sonra da ondan boşanmıştı.

Davalı mahkemede onu öldürme niyetini kabul etti; hemen itiraf etti, hiç pişmanlık göstermedi ve duruşma boyunca memnuniyetle sırtıttığı gözlemlendi. Alman hukuk sistemine saygı duymadığını ifade etti ve ölümcül saldırıdan önce değil de sonra yakalandığından böbürlendi. "Bu suçu işlediğim için çok mutluyum" dedi. Savcı Peter Boie, suçu sözde "namus" cinayeti olarak tanımladı, fakat davada herhangi bir namus kavramı olmadığı için davalının inançlarına aldandığını ve Alman devletinin bu tip suçlara karşı daha güçlü bir duruş benimsemesinin gerektiğini söyledi.

Haziran 2008'de, üniversite mezunu göçmen bir ailenin kızı olan Fas doğumlu 23 yaşındaki Leyla H. *Der Spiegel*'e 16 yaşındayken zorla evlenmesi istendiği için ailesinden nasıl kaçtığını anlattı.¹³⁸ Kadın

sığınma evlerinde yaşamış bir Türk ile aile kurma girişimi de başarısızlıkla sonuçlanınca ailesine geri dönmüş. Eve geç gelmesi ve yabancılarla görülmesi yüzünden dövülmüş, boğazına bıçak dayanarak tehdit edilmiş ve tecritte tutulduğu Fas'a gönderilmiş. Almanya'ya dönmüş ve ailesi ondan Fas'ın kırsal kesiminden bir göçmenle evlenmesini istemiş; fakat o yine düğüne saatler kala, düğün için makyajını yaptırdıktan sonra kaçmış.

Leyla H., Hatun Sürücü'nün ölümünden sonra benzer durumlarda kadınlara destek olmak üzere kurulmuş ve Alman televizyonunda reklamı yapılan *Hatun und Can* adlı bir Alman yardım kurumuna sığınmış. Ailesiyle bir daha görüşürse hemen öldürülebileceği yönündeki korkusunu ifade etmiş. Ailesinin sonunda kaçma isteğini anlayacağına ve kabul edeceğine inandığı için kendi saflığını eleştiriyordu. Uçuşu 16 yaşındaki Afgan kadın Morsal Obeidi'nin Hamburg'da katledilmesinden sadece iki hafta sonraydı.¹³⁹ Obeidi 23 yaşındaki vücut geliştirmeci erkek kardeşi Ahmed-Zübeyir Obeidi tarafından bir park alanında 20 kez bıçaklanarak öldürüldü. Suçun işlenmesinden önce genç kız orta sınıf göçmenler olan ve 13 yıldır Almanya'da yaşayan babası, kız kardeşi ve erkek kardeşi tarafından defalarca dövülmüştü. Babasının Afganistan'daki Sovyet kukla rejimine hizmet etmiş, ilk olarak eski Sovyetler Birliğine kaçan, Moskova'nın Kabil'deki rejim düşüşünü desteklemesinden sonra da Almanya'ya göç eden eski bir hava pilotu olması ilginçtir. Erkek kardeşi suçu işlemesinden 12 saat sonra onu takipte olan polis tarafından yakalandı. Morsal'ın

şikayetlerini de içeren uzun bir saldırı geçmişine sahipti; Morsal ergenlik çağına geldikten sonra *türban* takmayı reddetmiş ve sonradan öğrenilene göre bir zorla evlendirilme girişimine maruz kalmıştı. Defalarca kaçmış, fakat sonradan ailesine ve yeni saldırılara geri dönmüştü. Hollanda’dan ve Almanya’dan ailenin yaşlı üyeleri geldi.

Bu tip suçların “namus cinayeti” olduğuna inanıp inanmadığı yönündeki sorulara Leyla H. açıkça şu yanıtı verdi: “Bir kadının kızına tecavüz eden bir adamı öldürmesi namusun savunulması olarak tanımlanabilir, fakat erkeklerin kız kardeşlerini itaatsizlik nedeniyle öldürmesinin namusla hiçbir ilgisi yoktur”. Ahmed Obeidi Şubat 2009’da cinayetten suçlu bulundu¹⁴⁰ ve ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı; katil ve ailesi mahkeme salonunda taşkınlık yaparken Obeidi hakime küfrediyordu. Dikkate değer bir sonuç da genellikle muhafazakar yaklaşımıyla bilinen haftalık dergi *Der Spiegel*’in “kız kardeşler arası ağır çekişme”yi de belirterek bu suçun bir sözde “namus” cinayeti olmadığını öne sürmesiydi. Katilin babasının bir “Sovyet Afgan” mültecisi olduğunun ortaya çıkması, Obeidi ailesinin “namus” önyargılarını aşmış olduğunu gösteriyordu. Yine de, hakimın davada Obeidi’nin Kabil’de suçlu bulunabileceği yorumunu yapması üzerine katil kendisinin Kabil’de özgür bir adam olacağını bağırdı.

Leyla H.’nin “namus” cinayetine ilişkin korkularının ortaya çıkmasıyla neredeyse aynı zamanda, Berlin’de kurbanlara ciddi zararlar veren iki benzer suç girişiminde bulunuldu.¹⁴¹ 57 yaşında Pakistanlı bir adam kendisinden üç yıl önce ayrılan eşine arabayla çarptı. Birkaç saat sonra da 33 yaşındaki bir Tunuslu göçmen 40 yaşında ve Alman olan eski eşini bıçakladı. Her iki durumda da kadınlar koruma emri çıkarttırmıştı, fakat bunların çok faydasının olmadığı görüldü.

11 Haziran 2008’de Berlin Tempelhof belediyesi Hatun Sürücü’nün ölümünün anısına – katledilmesinden üç yıldan fazla bir süre sonra – bir tabelayı ortaya çıkardı.¹⁴² Tabelada Almanca ve Türkçe olarak Hatun sürücünün “ailesinin zorlamasına ve baskısına boyun eğmediği,

kendi iradesine göre bir hayat yaşadığı” için öldürüldüğü yazıyordu. Türk kurban Hatun Sürücü bu çalışmada Arnavut, Türk, Iraklı, Faslı, Afgan ve Pakistanlı saldırgan örnekleri bulunan, fakat görülebileceği gibi hiçbir etnik sınır tanımayan, “namus” cinayeti adı verilen genel sorunun sembolü haline gelmiştir.

Bu tür suç serileri de azalmadı. CIP ekibinin Temmuz 2008’deki Almanya ziyareti sırasında Trier’de 21 yaşındaki ağabeyin 17 yaşındaki Iraklı kız kardeşini öldürmeye teşebbüs etmesi, velayetinin ebeveynlerinden alınmasına neden oldu.¹⁴³ Kız, ağabeyi tarafından gizlice takip edildi ve sokakta kaldırım taşıyla ve başına ve yüzüne tekmeler vurularak öldürüldü; çünkü evi terk etmişti. Fakat bu olayda saldırgan, kızın annesi ve küçük erkek kardeşi saldırganın hakkından geldi.

Ağustos 2008’de Stuttgart’ta bir mahkeme 2004 yılında gerçekleştirilen bir sözde “namus” cinayetinin faili olan Almanya doğumlu Türk asıllı Özhan K.’nin suçunun cezasını çektikten sonra Türkiye’ye gönderilebileceğine kadar verdi.¹⁴⁴ Özhan K. kız kardeşinin erkek arkadaşını bıçaklayarak öldürdüğünde 18 yaşındaydı ve 2005 yılında dokuz yıllığına çocuk ıslahevine gönderilmesine karar verilmişti. Kurbanı 40 bıçak darbesiyle öldürmüştü, suçun gerekçesi ise kız kardeşinin kocasından ayrılmış fakat henüz boşanmamış olmasıydı. Ailenin babası ölmüştü ve Özhan K. aile üzerinde mutlak otoriteye sahip olduğuna inanıyordu. Sınır dışı etme kararı temyize gönderildi. Almanya ile Türkiye arasındaki hukukî bir anlaşma bu tür bir ihraca izin veriyor; ancak, suçlunun yeniden bir suç işleme eğilimi göstermesi gerekiyor. Özhan K. işlediği suçtan pişman olduğunu belirtmişti ve sınır dışı kararına Almanya doğumlu olması gerekçesiyle itiraz etti. Sıkıntılı bir gelişmeyle Stuttgart’taki hakim doğum yerine göre bir temyiz kararı verilemeyeceğini, çünkü suçlu kişinin Alman değil Türk yaşam tarzına bağlı kaldığını ifade etti. Yine de, itiraz Baden Württemberg eyaletindeki yüksek

mahkemeye gönderildi.

Sözde “namus” cinayetlerinin Avrupa’daki Kürt göçmenler arasında sık olduğu bilinirken, Berlin’deki Humboldt Üniversitesi’nin Zaza Kürdü olarak doğmuş öğretim üyesi sosyolog Asiye Kaya CIP’ye verdiği röportajında muhafazakar Şafi hukuk okulunu temsil eden *Şeriat* otoritelerinin Kürtler arasında bu tip suçları haklı çıkaracak eylemlerde bulunduğunu şiddetle reddetti. Kaya sözde “namus cinayetini” dinî bir sorundan çok evliliğin sosyal kontrol kurumu olarak hizmet ettiği bir topluluk sorunu olarak tanımladı. Bunun yanında, Almanya’daki Müslüman kadınların hayat panoramasında umut için bir neden varsa, Türk ve Kürt Alevileri arasında bulunabilir.

Daha önce bahsedilen Alevi Gençlik lideri Yılmaz Kahraman, sözde “namus” cinayetlerinin en çok Sünni Kürtler arasında yaygın olduğunu söyledi. Buna karşın Alevi din törenleri ya da *cem* sırasında tüm topluluk çatışmalarının din adamları ya da *dedelerin* ricasıyla çözüldüğünü belirtti. Alevi erkekler arasındaki ölümcül şiddet bile bir para cezası karşılığında çözülebilir. Antropolog Martin Sökefeld *halk mahkemesi* adı verilen Alevi arabuluculuk sistemini “tüm katılımcıların aralarındaki çatışmaları ve gergin ilişkileri açıklamaya davet edildiği ilk *cem* aşamasının özel bir unsuru” olarak tanımlamaktadır. Tören devam etmeden önce bu tip çatışmalar çözülmeli ve cemaat içinde karşılıklı mutabakat ... sağlanmalıdır”.¹⁴⁵

Zorla evlilik sözde “namus” cinayetlerinden daha az kapsamlı ya da önemli yorumlara neden olmasına rağmen Almanya’daki Müslüman olmayan topluluğun dikkatine daha önce sunulmuştur. 2002 yılında *Stuttgarter Zeitung*¹⁴⁶ 19 yaşındaki Türk asıllı Alman kız Aydan’ın zorla evlendirilmemek için ailesinden kaçarak benzer durumdaki başka üç kızla birlikte yaşamasını anlattı. Seyran Ateş’in duygularını yansıtan Aydan, birçok Türk kadınının gerçek kurban karakterinin farkında olmadığı bir

kültürel koşullanma ortamını anlattı. Aydan şunları söyledi: “İnsan bir sorunun içinde yaşarken ne kadar kötü olduğunu fark edemiyor. Ancak şimdiki hayatımla karşılaştırdığımda: Artık eve gelebiliyorum ve ne istersem yapabiliyorum. Ve özellikle: Artık korkmuyorum”.

Türkiye’de geçirdiği çocukluğu sırasında Aydan sık sık amcası tarafından dövülüyormuş ve Almanya’ya göç edip ziyaret ettiğiindeki muamelesi doğduğu yerdeki kardeşlerinin kötü muamelesine zıt olan babasıyla birlikte yaşamayı kendine amaç edinmiş. Almanya’ya taşındığında, yeniden evlenmiş olan babası Aydan’ın ergenliğe girmesinden sonra onu canlı yakacağı tehdidiyle öz annesiyle görüşmesini yasaklamış. Ayrıca, erkeklerle temas kurmaması için günlük faaliyetlerini katı bir şekilde denetlemiş. Türkiye’de Aydan’ın hiçbir duygusal çekim hissetmediği bir erkekle görücü usulü evlendirilme girişimi başarısız oldu, çünkü babası onun mezun olmasından sonra beş yıllık mesleki gelirinin kendisine (erkek ebeveynine) ödenmesini istiyordu (amaçlanan çalışma gidişatına göre kanun uyarınca). Almanya doğumlu Müslüman akrabası Şahin ile ilişki kurdu, fakat babası onu çok fazla modern buldu ve onunla evlenmesine engel oldu. Aydan evden kaçtı ve bir yıl boyunca Şahin ile birlikte yaşadı; fakat ilişkileri bozuldu ve evlenmediler. Bu kez de Şahin’in annesi bulunduğu yeri Aydan’ın babasına söylemekle tehdit etti ve onu yeniden kaçmaya zorladı.

Daha önce anlatılan Morsal Obeidi davası da Alman medyasının dikkatini zorunlu evliliklere çekmişti. Haziran 2008’de, sol görüşlü gazete *die tageszeitung*¹⁴⁷ Almanya’nın başlıca muhafazakar partisi Hristiyan Demokratlar Birliğinden kanun koyucular ve Johann Daniel Lawaetz Stiftung adlı vakıf tarafından Hamburg’da zorunlu evliliklerle ilgili olarak yapılan bir çalışmayı bildirdi. Araştırma 2006 yılında başlatıldı, fakat 2005’ten sonra meydana gelen olayları ele alıyordu. Tek bir yıl içerisinde yerel danışmanlık merkezleri 210 zorunlu evlilik olayıyla ilgilendi. 169 olayda kurbanlar

kurbanlar kendileri yardım isterken, kalan olaylarda şikayeti arkadaş, kardeş, başka akraba ve öğretmenler yaptı. Araştırma, aynı dönemde sadece Berlin'de 200 ile 300 arasında olayın kaydedilmesine rağmen yarım kaldı.

Hamburg araştırması 210 olaydan 53'ünün Almanya'ya göç edenleri, 42 olayın ise çoğu okul çağında olup yurtdışı seyahatindeyken evlendirilen genç kadınları ("tatil düğünleri") içerdiğini ortaya çıkardı. 45 olayda gelinler Almanya'ya "ithal" edildi; Hamburg araştırmasına göre kadınlar çoğunlukla hiç Almanca bilmedikleri ve ev kölesi muamelesi gördükleri için bunlar suiistimal bakımından en kötü vakalardır. 39 olayda yabancı erkekler Almanya'da yaşayan kadınlarla zorunlu evlilik yaptı. İncelenen olaylarda yer alan kadınların yüzde 11'inin bir mesleği olmasına rağmen hiçbirisi bağımsız bir gelire sahip değildi. Zorunlu evliliklerde kurbanların yüzde beşi erkektir. Etnik köken analizinde, yardım isteyenlerin aileleri çoğunlukla Türkiye (yüzde 54), Afganistan (yüzde 16) ya da Kürdistan (yüzde 9) kökenlidir. Kalanı ise Güney Asya, Afrika, eski Yugoslavya ya da Orta Doğu kökenlidir. Yüzde 80'den fazlası Müslüman'dır. Hindular yüzde beşini, Hristiyanlar yüzde birini oluşturmaktadır.

Ekim 2008'de Hamburg'daki CDU politikacıları zorunlu evliliklere karşı yardım isteyen gençleri devlet destekli danışmanlık merkezlerine yönlendiren bir afiş reklamını da içeren resmîresmî bir kampanya başlattı.¹⁴⁸

NOTLAR

103 Almanya'da Alevilik hakkında faydalı bir etnografik çalışma: Sökefeld, Martin, *Struggling for Recognition: The Alevi Movement in Germany and in Transnational Space*, New York ve Oxford, Berghahn Books, 2008.

104 International Crisis Group, *İslam and Identity in Germany*, 2007.

105 Vermeulen, Floris F., *The Immigrant Organising Process*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2006.

106 Bakınız dipnot 5.

107 International Crisis Group, a.g.e.

108 a.e.

109 Roughneen, Simon, "Europe's Sharia question", *ISN Security Watch* [Zurich], 26 Eylül 2008.

110 International Crisis Group, a.g.e.

111 Conseil européen des fatwas et de la recherche, *Recueil de fatwas*, Série no. 1, a.g.e., s. 35.

112 İmzasız, "Pet hiljada eura studentima", *Oslobođenje* [Saraybosna], 5 Temmuz 2008.

113 Sökefeld, a.g.e.

114 Tibi, Bassam, "What is Euro-İslam? Could it Avert the Islamic Self-Ghettoisation in the European Diaspora?" Yayınlanmamış, Mart 2008.

115 International Crisis Group, a.g.e.

116 Roughneen, a.g.e.

117 İmzasız, "Im Hinterzimmer der Traditionen", *Suddeutsche Zeitung* [Münih], 20 Ocak 2001.

118 İmzasız, "Köhler fordert Muslime zu Absage an Scharia auf", *Frankfurter Rundschau*, 25 Haziran 2005.

119 International Crisis Group, a.g.e.

120 International Crisis Group, a.e.

121 İmzasız, *The Islamic Centre Hamburg – A Presentation*, [Hamburg, IZH], n.d.

122 International Crisis Group, a.g.e.

123 Falaturi, Abduldcevad, *Muslim Thoughts for Teachers and Textbook Authors*, tr. Herbert Schultze, Croydon, Islamic Scientific Academy, 1990. Almanca baskı., Islamische Wissenschaftliche Akademie, Köln, 1988. Falaturi, Abduldcevad ve Udo Tworuschka, *A Guide to the Presentation of İslam in School Textbooks*, tr. Michael Walpole, Cologne, Islamic Scientific Academy, n.d. Almanca baskı *Der İslam in Unterricht*, Braunschweig, Georg-Eckert-Institut, 1991.

124 İmzasız, "German court ends Muslim slaughter ban", BBC News, 15 Ocak 2002.

125 İmzasız, "Germany's Muslims Band Together: New Umbrella Group Founded", *Der Spiegel* (Hamburg), 11 Nisan 2007.

126 Köhnlein, Stephan, "Frankfurter Familienrichterin sorgt mit Koran-Verweis für Empörung", *Associated Press German Worldstream*, 22 Mart 2007

127 Schwartz, Stephen, "Multiculturalism Run Amok", a.g.e.

128 İmzasız, "Erster Koalitionsstreit um Äußerungen zur Scharia", *Suddeutsche Zeitung*, 30 Ekim 2008.

129 International Crisis Group, a.g.e.

130 Bernklau, Martin, "Tödliche Tradition", *die tageszeitung* [Berlin], 10 Aralık 2003.

131 Dauti, Daut, "Ancient Public Deliberation and Assembly in the Code of Lekë Dukagjini", in Marin, Ileana, der., *Collective Decision Making Around the World: Essays on Historic Deliberative Practices*, Dayton, Kettering Foundation, 2006.

132 Gjeçovi, Shtjefën, *Kanuni i Lekë Dukagjinit/The Code of Lekë Dukagjini*, tr. Leonard Fox, New York, Gjonlekaj, 1989.

133 A.e., ss. 37-38.

134 İmzasız, “Lebenslange Haft für Mord an Tochter”, Associated Press German Worldstream, 22 Aralık 2003.

135 Feddersen, Jan, “Multikulti ist verantwortungslos”, *die tageszeitung*, 28 Şubat 2005.

136 Schultz, Hendrik, “Nach Ehrenmord: Hunderte demonstrieren gegen Gewalt an Frauen”, *Die Welt* [Hamburg], 7 Mart 2005.

137 Fischer, Sebastian, “ ‘Ehrenmord-Prozess’ – ‘Ich bin sehr froh, dass ich die Tat begangen habe,’” *Der Spiegel*, 10 Ekim 2007.

138 Ataman, Ferda, “Angst vor Ehrenmord – Leyla flieht vor der eigenen Familie”, *Der Spiegel*, 4 Haziran 2008.

139 Linder, Jan-Eric, Balasko, Sascha, and Reinhard, Ulla, “Ehrenmord: Morsal O. war ein lebensfrohes Mädchen – das konnte Ahmad O. nicht ertragen – Sie flehte, doch ihr Bruder stach 20-mal zu”, *Hamburger Abendblatt*, 17 Mayıs 2008; Friedrichsen, Gisela, “Doubts About German ‘Honour Killing,’ ” *Der Spiegel*, 5 Şubat 2009.

140 İmzasız, “German Court Convicts Afghan Man for Stabbing Sister”, *Der Spiegel*, İngilizce metin, 13 February 2009.

141 Beikler, Sabine, “Manchmal hilft nur eine neue

Identität // Zwei Mordanschläge gegen Frauen - was die Polizei tun kann, um die Opfer zu schützen”, *Der Tagesspiegel* [Berlin], 6 Haziran 2008.

142 İmzasız, “Gedenktafel für ermordete Hatun Sürücü”, *Der Tagesspiegel*, 11 Haziran 2008.

143 İmzasız, “Nach versuchtem Ehrenmord wird Eltern die Vormundschaft entzogen”, DDP News Agency, 17 Temmuz 2008. İmzasız, “ ‘Ehrenmord’ verhindert”, *Frankfurter Rundschau*, 17 Temmuz 2008.

144 Schmale, Oliver, “Nach ‘Ehrenmord’: Gericht weist Klage gegen Ausweisung ab”, AP German Worldstream, 5 Ağustos 2008.

145 Sökefeld, a.g.e.

146 Schollbach, Paula, “Das Schicksal einer jungen Türkin”, *Stuttgarter Zeitung*, 30 Aralık 2002.

147 Kutter, Kaija, “Zwangsheirat erstaunlich häufig”, *die tageszeitung* (ulusal baskı), 9 Haziran 2008. Araştırma Thomas Mirbach, Simone Müller ve Katrin Triebel tarafından yapılmıştır.

148 Kutter, Kaija, “Plakatieren gegen Zwangsheirat”, *die tageszeitung* (ulusal baskı), 18 Ekim 2008; Eusterhus, Eva, “Eine Frage der Ehre, nicht der Liebe”, *Die Welt*, 18 Ekim 2008.

6. Örnek Olay Çalışması: Hollanda

Giriş

Müslümanlar 400-500 caminin hizmet verdiği Hollanda'da yaşayanların 800.000 ila bir milyonunu ya da 17 milyonluk ülke nüfusunun yüzde yedisini oluşturmaktadır. Demografik olarak, Hollanda Batı Avrupa'nın Fransa ve Almanya'dan sonra en büyük üçüncü Müslüman nüfusuna sahiptir, fakat 21. yüzyılın ilk on yılındaki olaylar İslam'ı Batı'da muhtemelen en çok Hollanda toplumunda değişken bir konu haline getirmiştir. Bu olaylar, Müslümanların varlığına mutlak karşıtlığını ilan etmiş olan, ülkede *Şeriatın* sözüm ona ilerleyişine karşı uyarılarda bulunan ve Müslüman olmayan bir Hollandalı tarafından öldürülen göçmen karşıtı politikacı Pim Fortuyn'un (1948-2002) yükselişi de dahildir.

Bu travmatik olayın ardından Fortuyn'un

arkadaşı olan film yapımcısı Theo Van Gogh (1957-2004) Fas doğumlu Berberi köktencisi Muhammed Bouyeri tarafından öldürüldü. Van Gogh, İslam'ı açıkça reddeden Somali doğumlu yazar ve siyasi kişilik Ayan Hirsi Ali ile birlikte *Teslimiyet* adlı kısa bir film yönetmişti. Bouyeri Vahabilik ile bağlantılı Mısırlı bir hareket olan *Tekfir vel Hicra'nın* (Dinî Temizlik ve Göç) destekçisiydi.

2 Kasım 2004'te Van Gogh'un öldürülmesinden iki hafta sonra, Hollanda'da Avrupa'nın en ciddi İslam karşıtı tepkisi meydana gelerek 106 cami ve diğer Müslüman yapılarının yanı sıra bireyler, kundakçılık, vandallık ve tehditlerin belirgin bir karşılıkla birlikte hedefi oldu.¹⁴⁹ Bunun yanında, karşı saldırılarda 13 Hristiyan kilisesi hedef alındı.¹⁵⁰ Van Gogh olayından sonra Müslüman köktencilerden tehditler alan Hirsi Ali, ABD'ye taşındı.

Bu tip vahşi ve zorlu olaylar Hollanda'da İslamcı bir kuşatılma hissi yaratsa da, Hollandalı Müslümanların büyük çoğunluğunun heterodoks ya da laik bakış açılarına sahip Surinamlılar (Güney Amerika'nın kuzey sahilindeki eski Hollanda kolonisinden göç edenler¹⁵¹) ve Türk göçmenlerden oluştuğu ve 2004'teki olaylardan sonra ülkedeki gerilimin azaldığı unutulmamalıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse, Hollanda İngiltere'nin batıdaki radikal İslamcılara karşı savunma cephesi İngiltere olsa bile ılımlı Müslümanları harekete geçirmek için

başlıca "destek" ülkelerinden biri olabilir. Hollanda'nın önemli rolü sadece orada

meydana gelen çarpıcı olaylara göre değil, aynı zamanda çok sayıda Türk ve Kürt Alevisinin yanı sıra önemli bir *Magreb* Berberileri/Amazig topluluğu – çoğu köktencilerden nefret eder ve *Şeriatın* dayatılmasına şiddetle karşı çıkar –

2004 yılında, Hükümet Politikaları için Hollanda Bilimsel Konseyi (*Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* – WRR) ulusal kabineye üç yıllık araştırmaya dayanan *Dynamiek in islamitisch activisme (İslamî Aktivizmin Dinamikleri)* adlı, Hollandalı politikacıları Müslümanları “günah keçisi ilan etmek” ve “sürekli olarak tuzağa düşürmek” ile eleştiren bir rapor sundu.¹⁵² Ancak, WRR’nin tavsiyeleri, demokratik bir yönde ilerlediğine inanılan Müslümanlarla uyumu savunması bakımından aşırı bulunabilir. Diğer konuların yanında, WRR Hollanda’yı ve Avrupa Birliği’ni Müslüman Kardeşlerin Mısır merkezini ve Lübnanlı Hizbullah hareketini tanımaya ve bunlarla müzakerelere başlamaya çağırıştır. Bu tartışmanın Mısırlı MK üzerindeki ağırlığı büyük ölçüde ABD’de dikkatlerin MB’nin seçim siyasetine stratejik yönelimine doğru yöneldiği benzer ve sonuçsuz tartışmaya benzemiş, fakat MK’nın nihai hedefi olan kökten İslamcı bir devlet kurma ile ilgili çok fazla analiz yapılmamıştır. Bugüne kadar hiçbir etkisi olmayan bir öneride WRR, Hollanda’da İslamcı bir ya da daha fazla İslamcı siyasi partinin kurulmasını bile istemiştir.

2007 yılında biri sosyal demokrat İşçi Partisini (*Partij van der Arbeid* – PvdA): temsil eden ve Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı görevine getirilen Fas doğumlu Berberi/Amazigh asıllı Ahmed Ebutalib olan iki Müslüman Hollanda kabinesinde bakan olarak görevlendirilmiştir.

barındıran tek Avrupa ülkesi olmasına da bağlıdır. Alevileri *Örnek Olay Çalışması: Almanya* bölümünde incelemiştik; bu bölümde ve diğer *Örnek Olay Çalışmalarında* ise Berber/Amaziglerin durumunu ele alacağız.

Müslüman olmayan Hollandalıların tepkisinin büyük bölümünün hükümetin uzun zamandır bağlı olduğu ve Müslümanların kendi ayrımcılıkları yüzünden başarısız olduğu görülen çok kültürlülük politikasına bağlı olmasından kaynaklanan hayal kırıklığını yansıttığı öne sürülebilir. Dolayısıyla, İslam inancı yaygın olarak tartışılırken, bu çelişkinin alt metni etkisiz ya da başka türlü başarısız olan hükümet politikalarının özgeciliği konusundaki hayal kırıklığıyla yakından bağlantılı olabilir.

1970’lerdeki büyük Surinamlı akınından önce, Türk göçmenler 1960’ların ortasında Hollanda’ya yerleşmeye başladı. 2004 yılında Hollanda’da 52’si Büyük Amsterdam bölgesinde, 36’sı Büyük Utrecht’te, 34’ü Büyük Lahey’de (Den Haag) ve 57’si Büyük Rotterdam (Rijnmond) bölgesinde olan toplam 436 cami bulunuyordu. Bunların üyelerinin %50’sini Türkler, %35’ini Faslılar ve %15’ini Surinamlılar oluşturuyor. Ancak, Amsterdam’da önde gelen demografik unsur Faslılar olup, onu ikinci sırada Surinamlılar, üçüncü sırada ise Türkler takip etmektedir.¹⁵³ Hollanda aynı zamanda uzun süredir yerleşik fakat küçük bir topluluk olarak Hollanda vatandaşlığı almış, Hollanda kültürüne alışmış ve daha yeni işçi sınıfı göçmenlerinden daha iyi fırsatlara sahip olan Endonezyalı Müslümanlara da ev sahipliği yapmaktadır.¹⁵⁴ Fakat Hollanda’daki çoğu Endonezyalı Hristiyan’dır. Balkan Müslümanları da ağırlıklı olarak 1990’lardan itibaren Hollanda’ya gelmeye başlamıştır.

Tarihsel Arka Plan: Şeriatın Hollanda’da bir Mesele Olarak Doğuşu

Almanya gibi Hollanda da gelecekte AKP’nin yanı sıra Millî Görüş ve Süleymancıların ideolojisi doğrultusunda daha agresif bir Şeriat yanlısı duruş benimseyebilecek olan Türk hükümetine bağlı Diyanet’in faaliyetleriyle uğraşmak zorundadır. Fakat ülkenin önemli bir Alevi topluluğu da var. Doğrusunu söylemek gerekirse, Hollanda’da 140 caminin kontrolünü elinde bulunduran Diyanet burada geçmişten bu yana Almanya’dakinden daha büyük bir etkiye sahiptir; zira Millî Görüş ve Süleymancılar Hollanda’da daha güçlü girişimlerde bulunmuştur. Hatta, Millî Görüş Hollanda’da Almanya’dakinden daha militan bir duruşa sahiptir.¹⁵⁵ Hollanda’daki Millî Görüş ülkenin kuzeyindeki daha ılımlı kanat (Millî Görüş-Noord) ile güneydeki daha köktenci kol (Millî Görüş-Zuid) arasında bölünmüştür. Millî Görüş-Noord’un eski yöneticisi Hacı Karacaer, Amsterdam camii projesinden (hala tamamlanamadı) kovulmuştur.

Son olarak, Müslümanların Ahmedi

karşıtları, Müslüman mesih ya da *mehdinin* 19. yüzyılda Hindistan’da Mirza Gulam Ahmed (1835-1908) olarak ortaya çıktığına inanan Kadyaniler adlı grubu içermektedir. Lahoriler olarak bilinen ikinci grup ise kurucunun bir *mehdi* olmasa da reformcu olduğuna inanmaktadır. Lahori Ahmedileri Hollanda’da iyi temsil edilmektedir ve Müslüman topluluğa ait meselelerde etkindir. Her iki gruptaki Ahmediler de Müslüman panoramasının çelişkili bir unsurdur; çünkü Pakistan’da bastırılmış ve *tekfir*e (kafir ilan edilme) maruz bırakılmış ve Mekke’ye hac ziyareti yapmaları yasaklanmıştır; fakat diğer yandan bunlar Muhammed Peygamberin doğum gününün kutlanması (*mevlid*) ve türbelerde dua edilmesi gibi yaygın Müslüman uygulamalarını eleştirmektedir. Bu tutum Ahmedilerden başka Vahabiler tarafından da benimsenmiştir. Ahmedilik de Vahabizm de Hollanda’ya Surinamlı Hint Müslümanları tarafından getirilmiştir.

Ahmedilerin Lahori grubu katı kuralları olan Sünniliğe yaklaşmıştır; çünkü bunlar Pakistan’da laik eğitime bağlılıkları ve siyasi iktidarın cazibesine şüpheci yaklaşımları sayesinde üstün bir sosyal statüye sahiptir. Yine de, Ahmediler *mehdinin* yakın zamanda ortaya çıktığı yönündeki Kadiyani inancı nedeniyle Müslüman çoğunluk tarafından reddedilmektedir. Şiiler, M.S. 868 yılında doğup beş yaşındayken “esrareniz” bir şekilde kaybolan 12. “gizli” imam Hasan İbn Ali’nin gelecekte *mehdi* olarak geri döneceğine inanır. Sünnilere de

sonunda bir *mehdinin* geleceğine inanması tavsiye edilirken, buna inanmak zorunlu değildir ve *mehdiyi* belli bir tarihsel kişilikle özdeşleştirmezler. Köktenci Şiiler *mehdinin* uzak değil de yakın gelecekte ortaya çıkacağını tahmin ederken, böyle bir kişinin son zamanlarda ortaya çıktığını iddia etmezler; çünkü *mehdinin* gelişine “son günlerin”, dünyanın vahiysel sonunun işaretleri de eşlik edecektir.

Genel İstihbarat ve Güvenlik Servisi (*Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst – AIVD*)¹⁵⁶ ve Terörizm Soruşturmaları Ulusal Koordinatörlüğü (*Nationaal Coördinator Terrorismebestijding – NCTB*),¹⁵⁷ Hollanda’da Sünni Müslümanlığının Vahabi merkezli köktenci ve şiddetli yorumlamalarının ortaya çıktığı yönünde buyurucu raporlar yayınladı. Bu belgeler genellikle Vahabizm’den “siyasi bakımdan daha doğru” olan “Selefizm” kavramıyla bahsetmektedir. Belgeler, AIVD’nin cümleleriyle şunları vurgulamaktadır: “Hollanda’daki Müslüman köktencilüğünün en başarılı olduğu nokta Fas kökenli genç Hollanda vatandaşlarına ve kökenleri Orta Doğu ve Somali’ye dayanan diğer göçmen toplulukların gençlerine ve sonradan Müslümanlığı

seçen beyazlara ulaşmaktır”. Kurum 1980’lerden itibaren Suudi kuruluş ve vakıfların ülkede camiler yaptığını ve bu camilerin “1990’ların ortalarından bu yana Hollanda’daki İslamî topluluk içerisindeki ultra-ortodoks tartışmaya hakim olduğunu” ifade etmektedir.

AIVD Hollanda’da finansmanı Suudiler tarafından sağlanan köktencilği Amsterdam’daki El Tevhid camii ve Eindhoven’daki El Furkan camiinden sonra Lahey’deki Es Sunna camii ve Tilburg’da bir camii ile bağlantılı olup Hollandaca baş harfleri ISOOK olan Eğitim ve İlim Yayma İslam Vakfı üzerinden tanımlamaktadır. AIVD’ye göre, “1990’ların ortalarından beri bu camiiler Mısır, Suriye ve Sudan kökenli olup eğitimlerini Suudi Arabistan’da almış... ya da en azından Suudi... din dogmalarına aşina olan... Arapça konuşan din adamlarının ideolojik yönetimi altındadır”. Es-Sunna camiinin imamı Cüneyd Favaz kendini Theo Van Gogh ve Ayan Hirsi Ali’ye karşı şiddet dolu vaazıyla ön plana çıkarmıştır. Babası da Suriye kökenli olan ISOOK imamı Şuayb Selam ise çok eşliliği,

Ijmuiden Camii, Kuzey Hollanda

Rotterdam Camii

resmîresmî kayıt dışında *nikâh* ile evliliği ve *Şeriatın* üstünlüğünü savunan ve aynı zamanda Müslümanları Hirsi Ali’ye karşı kışkırtan vaazlar vermiştir.

AIVD bu ortamda şunların da farkına varmaktadır: “dinî uygulamalar yönünde büyük eğilim gösteren davranışların benimsenmesi – örneğin, ‘katı’ İslamî kıyafetler giymek, belli vücut dilleri kullanmak ve cinsiyet ayrımcılığı gözetmek. Bu yaşam tarzını benimseyen grup ‘gerçek’ köktenci İslamcıların çekirdeğinden çok daha büyüktür; bunun nedeni, bunu herhangi bir kemikleşmiş inançları olmaksızın ‘kayıtsız’ bir yaşam şekli olarak görmeleridir. Burada birçok genç Müslüman arasında belirgin olan bir olguya işaret edelim: basit olması nedeniyle, köktencilik kolay ve dolayısıyla çekici bir onay şekli haline geliyor.

AIVD kökten İslamcıların şu anda Hollanda’da ulaşmaya çalıştıkları ve hepsi de İngiltere’de görülen *Şeriat* kışkırtıcılığına benzeyen amaçları için kullandıkları aşağıdaki taktikleri inceledi:

“• Civardaki, mahalledeki ya da genel İslamî topluluktaki insanları kendi davranış standartlarını sınırlamaları için zorlama. Kadınlar, eşcinseller, daha liberal düşünceli ve inancı olmadığından şüphelenilen kişiler en çok bu taktikle engellenir. “• Civardaki, mahalledeki ya da genel İslamî topluluktaki kişileri sadece kendi inanç grubuna ve bazen sadece kendi etnik inanç grubuna sadakat göstermeleri için zorlama. “• Civardaki, mahalledeki ya da genel İslamî topluluktaki kişileri demokratik yasal düzenin kurumlarından bazılarını ya da tümüne katılmamak için ikna etme ya da sindirme. Örneğin, oy kullanmalarını engellemek için tehdit ya da ikna taktikleri kullanma. “• Civardaki, mahalledeki ya da genel İslamî topluluktaki kişileri demokratik yasal düzenin kurumlarında çalışmamak ya da bunlara hizmet vermemek için ikna etme ya da sindirme. Örneğin, bir kamu

görevine gelmelerini engellemeye çalışma.

“• Dinî ya da etnik topluluklar arasındaki ilişkileri kasten bozmaya çalışma ya da başka türlü toplumsal gerginlikler yaratma. Örneğin, farklı görüşlere sahip kişilerle temas etmekten vazgeçirme ve düşmanca duygular işleme. Bu tutum bazen İslamî topluluğa karşı gerçek bir tehdidin olduğuna yönelik hislerle harekete geçirilir”. Benzer şekilde NCTB de ortaya çıkan köktenci İslam “kültürünün çoğunlukla Hollandalı Müslümanların geleneksel kültüründen saptığını” gözlemlemiştir. Uygulamada, bu durum özellikle bazı Faslı gençlerin ailelerindeki ılımlı, yerleşik Fas Müslümanlığına karşı baş kaldırmasına yol açmıştır.

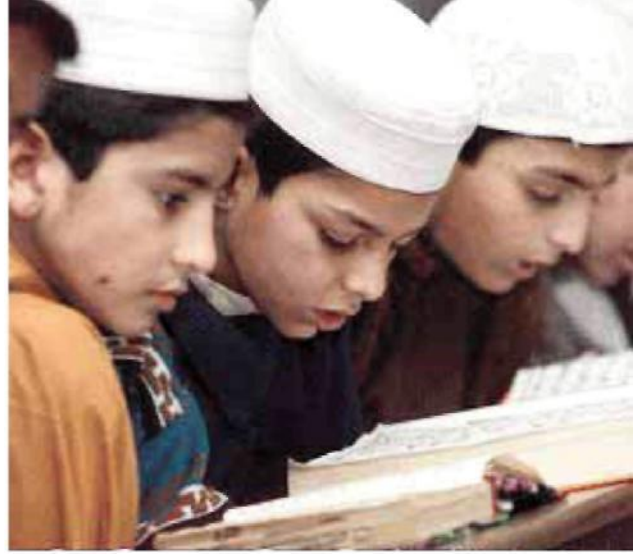
Hollanda’daki Şeriat Dalgasına Yönelik CIP Araştırması

Centre for Islamic Pluralism *Şeriat* kışkırtması ve 2008’in ikinci yarısında Hollandalı Müslümanlara karşı tutumlarla ilgili saha araştırmasını Leiden Üniversitesinde dersler veren İrfan El Alevi’nin özel desteğiyle Stephen Schwartz ve Kemal Hasani yönetiminde tamamladı. Amsterdam ve Leiden’de kapsamlı toplantı ve tartışmalar şeklinde görüşmeler yapıldı. İmamlar, topluluk ve iletişim temsilcileri, sosyal görevliler ve sıradan cemaat üyelerinin yanı sıra akademik uzmanlar ve gazetecilerle röportajlar yapıldı.

(1) Aile/eğitim

Hollanda’da 1989 yılından itibaren açılmaya başlayan İslamî ilk ve orta okulların sayısı şu anda 40. Bu okullar etnik köken yerini din temelinde düzenlenmiştir ve içerisinde Faslı, Türk, Surinamlı ve diğer Müslüman çocuklar bir arada eğitim görmektedir.¹⁵⁸

Müslüman okullarına yapılan devlet yardımı, Hollanda’nın farklı dinî topluluklara – ilk başta Katolik ve Protestanlar – içerisinde mesleki medya eğitiminin de yer aldığı

Üstte: İslamî bir ilk okulda erkek öğrenciler

Solda: Nijmegen, Hollanda'daki Hidayat İslamî ilk okulunun penceresi

eğitsel, tıbbi ve medya imkanları sunulmasını içeren köklü “ayrıştırma” (verzuiling) politikasının bir uzantısını temsil etmektedir. “Ayrıştırma” ilk olarak Hollandalı siyasi parti ve işçi sendikalarının Katolik ve Protestanlar için de ayrı ayrı desteklediği daha genel bir ortama genişletilmişti. Yahudi ve Müslümanlar daha küçük topluluklar olmaları nedeniyle “ayrıştırmaya” daha sınırlı bir şekilde dahil edilmiştir; bunların hiçbirisi ayrı bir parti ya da işçi grubu olarak örgütlenmese de, Yahudiler, Müslümanlar, Budistler ve Hümanistlere ek olarak Evanjelistler gibi daha küçük Hristiyan mezhepleri de kendi özel medya kuruluşları için devlet denetimli yardımlardan faydalanmıştır.

Hristiyan “ayrıştırmayı” 1960’lı yıllarda Hollanda kültüründeki dinselliğin önem kaybetmesiyle hızla düşüşe geçti; fakat bilhassa Müslümanlar, kanundaki Hristiyan seleflerinden faydalanmaya devam etti. Genellikle soyadıyla bilinen Hollandalı yazar Herman Pleij, 1999 yılında şunları söylemişti: “Hollanda 1960’lara kadar dünyanın en ayrıştırılmış ülkesiydi. İlginç olanı, birbirimizin beyinlerini patlatmadık. Buna karşın: barışçıl

ve son derece sağlam bir toplum oluşturdu”.¹⁵⁹ Fakat öne sürmüş olduğumuz gibi, 19990’lı yıllarda Hollanda kamuoyu Müslümanlar ve genel olarak çok kültürlülük için “ayrıştırmının” başarısızlıkla sonuçlandığına, zira Müslümanların hem ekonomik statü hem de tutum bakımından toplumun uçlarında kaldığına kanaat getirmiştir. 2003 yılında, muhafazakar Hristiyan Demokratlar Birliği (*Christen Democratisch Appèl – CDA*) partisinden Hollanda Başbakanı Jan Pieter Balkenende, “ayrıştırma” ile kurulmuş İslam okullarını asimilasyonun önündeki bir engel olarak eleştirmiş ve o sırada Halkın Özgürlük ve Demokrasi Partisi’nden (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie – VVD*) milletvekili seçilmiş olan Hirsi Ali tarafından desteklenmiştir.

Bir gazete araştırmasına göre, Müslüman devlet okulu “ayağında” kullanılan İslamî eğitim materyalleri *Şeriat* yanlısı ya da başka türlü tartışmalı başlıklar içermiyordu. İslamî devlet okullarındaki dersler dinin genel anlamda pozitif yönlerine yoğunlaşmış, fakat *Kuran’ın* Arapça’dan diğer dillere tercümesi (resmî resmî Türk Müslümanlığında tamamen geçerliyken birçok Arap ve diğer

tutucu Müslümanlar tarafından karşı çıkmaktadır) ve baş örtüsü ve kot pantolon giyme gibi tartışmalı konulara da yer vermiştir.¹⁶⁰ İslam “ayağındaki” devlet okulları aynı zamanda, kendimiz de gözlemlediğimiz gibi çoğunlukla işkence cezası ve Batı karşıtı propagandalar içerebilen cami eğitimine bir alternatif olarak şiddetle savunulmaktadır.¹⁶¹ Kasım 2008’de, İşçi Partili Eğitim Bakanı Ronald Plasterk¹⁶² hem kızların hem de velilerin ilk ve orta okullarda *çarşaf* ya da *burka* ve *nikab* giymesinin yasaklanmasını teklif etti. Plasterk bu örtüleri “kadınların aleyhinde” ve “entegrasyonu güçleştirici” olarak tanımladı. 2008 sonunda,¹⁶³ Hollanda Eğitim Bakanlığı İslamî ilk ve orta okulların yüzde 86’sının yapılmayan işler, okul servisi ve izinsiz öğrenci gezileri için sahte fatura düzenleyerek mali dolandırıcılığa karıştığını, yarısında ise eğitim kalitesinin “zayıf” görüldüğünü, Müslüman olmayan okullarda ise “kötü eğitim” oranının sadece yüzde 11 olduğunu iddia etti. Hollanda Devlet Bakanlığı Müslüman okullarının resmîleşmî Okullar Müfettişliğinin yakın denetimine tabi tutulması kararını verdi.

NCTB mevcut durumu takdire bir açıklıkla tanımlamaktadır. Van Gogh’un öldürülmesinde belirgin olan hoşnutsuzluk ve Hirsi Ali’ye karşı tehditlere ek olarak, radikalleştirilen “erkek ve kızlar karşı cinsle el sıkışmayı reddetmeleri ve kızların okulda türban takmak istemesi yüzünden çevreleriyle çatışıyor. Eşit Muamele Komisyonuna (*Commissie Gelijke Behandeling*) bu konuda sunulan tartışmaların sayısındaki artış da bu gelişmeyi göstermektedir.¹⁶⁴ Eşit Muamele Komisyonu ABD, İngiltere ve diğer yerlerdeki karşılıklarına benzer bir ayrımcılık karşıtı resmîleşmî kurumdur.

Hollanda’daki Faslı Müslüman gençlik bu nedenle rakip etkiler arasında sıkışmış yeni bir nesil olarak yaygın tanım bulan bir örneklem oluşturmaktadır. Bunlar:

- Fas kraliyet makamları tarafından meşrulaştırılan ve ağırlıklı olarak ılımlı, modern ve Tasavvuf merkezli olan baskın bir Fas Müslümanlığı geleneği;
- buna karşın, ılımlılar ve özellikle Berberi/Amazig kökenli birçok insan – Fas’ta muhtemel bir sayısal çoğunluğa sahip grup – tarafından bile anti-demokratik ve Amazigh kültürü baskıcı bir şekilde sınırlandıran bir rejim olarak görülen bir Fas siyasi sistemi;
- ve göçmenler arasında yabancı dinî ve etnik sadakatleri en aza indirmeyi hedefleyen bir Hollanda popüler kültürü.

Hollanda’daki Faslı gençlerin durumu Hollandaca yayın yapan aylık dergi *Mzine*’de yayınlanan reklamlarla gösterilmektedir. *Mzine* sayıları çok sayıda örtüsüz genç Müslüman kadın resmîleşmî ve “Entegrasyon için İlham Kaynağı” başlıklı 2008 güzellik yarışması gibi etkinliklerin yanı sıra İslamî köktencilik üzerine tartışmalar ve Müslümanların Amsterdam polis gücü ve Hollanda ordusuna alınmasıyla ilgili reklamları içermektedir. Aynı zamanda, dergide alkolsüz kozmetik ürünleri, *helal* bebek gıdaları, Mecca Cola, MacArabia *helal* hazır yiyecekler (döner) ve en önemlisi özenle hazırlanmış *türbanı* ile Suriye’de üretilen Helal Barbie bebek gibi İslamî tüketici mallarına yer veriliyor.¹⁶⁵

2007 yılında Amsterdam’da Hollandalı Hema mağazasının Arap versiyonu El Hema açıldı. İkinci bir El Hema ise 2008 yılında Rotterdam’da faaliyete girdi. Öne çıkan ürün, *türbanlı* bir Barbie bebektir.¹⁶⁶ Hollanda’daki İslam diğer ticari kaygılardan da etkilenmektedir. Hollanda’nın büyük bir mali hizmet kooperatifi olan Rabobank, “faizsiz” ev satın alımları için yapılan tekliflere yanıt olarak “İslamî finans” ürünleri sunacağını ilan etti. Bunun yanında, Müslümanlar Hollanda’da *helal* etin ülke için bir ihracat kaynağı haline gelen İslamî kesim sayesinde fazla üretime neden olduğunu belirtti.

(2) Müslüman olmayan devletlerde Şeriatın kurumsallaştırılması ("Paralel Şeriat")

Hollanda'daki "ayrıştırma" daha kapsamlı ve maliyetli olması bakımından sadece İngiltere'dekilerden değil, Müslümanları bu tür özel resmî yapılar dahil etmek için herhangi bir ayrıntılı çabaya girişmeyen Almanya'dakilerden de önemli ölçüde farklıdır. Hollanda hükümeti Müslümanlar için İletişim Kurumunu (*Contactorgaan Moslims en Overheid* – CMO) Müslümanların çıkarlarının temsilcilerinden biri olarak kabul ederken, CMO ılımlılar tarafından Şeriat yanlısı olarak görülmektedir. CMO'nun bünyesinde *Millî Görüş*, Hollanda'daki Faslı Müslüman Örgütler Birliği (*Unie voor Marokkaanse Moslim Organisaties in Nederland*, UMMON) ve Hollanda İmamlar Birliği (*Vereniging Imams Nederland*, VIN) bulunmaktadır. CMO aynı zamanda Amsterdam'daki Taiba Jama camiini yöneten ve köktenci Pakistan-Deobandlı görüşle bağlantılı olan Dünya İslam Misyonu (*Stichting World Islamic Mission Nederland*) adlı Surinam-Hintli bir grubu da bünyesinde bulundurmaktadır.¹⁶⁷ "Ayrıştırmacı" sistemde benzer bir modelde, Hollanda camilerinde hizmet edecek imamların eğitimi devlet tarafından karşılanmaktadır.

Fas hükümetine bağlı Faslı İmamlar Birliği (*Marokkaanse Imam Bond* ya da MIB) Hollanda'daki Faslı diaspora üzerinde sınırötesi bir otorite olarak yabancı ülkelerdeki Türk diasporası üzerindeki DİTİB etkisine benzer bir etkiye sahiptir. Bazı Hollandalı Faslılar Hollanda'daki din adamlarının Fas makamlarıyla ilişkiye girmesinin Hollanda-Fas Müslümanlarının dinî hayatını etkilediğinden şikayet etmektedir. Örneğin, Ekim 2008'de¹⁶⁸ 40 civarın imam istişare için aniden Fas'a geri çağrıldı. Hollanda'daki Faslılar Kooperatif Birliği adlı

(*Samenwerkingsverband van Marokkanen in Nederland* ya da SMN) bir topluluğun üyeleri bu eylemden şikayetçi oldu. SMN yöneticisi Ferid Azarkan şu açıklamayı yaptı: "İmamların maaşını camiler ödüyor. Fakat Fas hükümetinin etkisi o kadar esneyebiliyor ki

imamlar Rabat [Fas'ın başkenti] onları çağırınca hemen bavullarını toplayıp gidiyorlar".

Daha sonra Hollanda'daki sol ve sağ görüşlü Müslüman olmayan siyasetçiler de benzer yorumlar yaptı. İşçi Partisi milletvekili Jeroen Dijsselbloem şunları söyledi: "Bana talimat için geri çağrıldıkları söylendi. Fas'ın Hollanda'da çalışan Faslılara bu şekilde müdahale etmesi kabul edilemez. Birçoğu bunu istemiyor, entegre olmak istiyor". CDA'lı Madeline van Toorenburg ise bu hareketi Fas hükümetinin Hollanda'daki Faslılar üzerine uyguladığı haksız baskının göstergesi olarak kınadı. Fakat Hollanda'daki Faslı ve diğer Müslümanlar MIB ve DİTİB'e karşı muamelede çifte standart olduğundan yakınmaktadır; zira MIB Hollandalı-Faslı Müslümanların halk tarafından "çifte sadakat"le eleştirilmesine neden olurken Hollandalı Türk Müslümanlar için benzer bir eleştiri yapılmıyor.

Hollanda'daki Faslı topluluk içerisinde MIB'nin rolü Faslı Araplar ile Berberiler/Amazigler arasında da bir çekişme nedenidir. Hollanda'daki MIB imamları, Berberi cemaatlerine hizmet edenler dahil olmak üzere, sadece Araplardan meydana gelmektedir. Güvenilir istatistikler bulunmamasına rağmen, sık sık ifade edilen ve bizce de inandırıcı olan bilgilere göre Hollanda'daki Faslı Müslümanların en az yarısı Rif dağı bölgesinin Amaziglerinden meydana gelmektedir. *Örnek Olay Çalışmaları: Fransa ve İspanya* çalışmamızda da anlatıldığı gibi Fransız ve İspanyol Müslümanları arasında da benzer ya da daha yüksek bir Berberi nüfus temsili muhtemeldir. Avrupa'daki Faslıların dahil olduğu tüm olaylarda Beberi göçmen nüfusu anavatanlarındaki gerçekliği yansıtmaktadır.

Berberiler/Amazigler, bir nevi Türkler karşısında Kürtler gibi bağımsız bir devlete sahip değildir, fakat Hollanda, Fransa ve İspanya'daki Müslüman topluluklarda gösterilen bir ülke bayrağı benimsemiştir. (Kürt bayrakları Almanya'da ya da Hollanda'da

siyasi gösteriler dışında nadiren görülmektedir.) Son olarak, bize verilen bilgilere göre, Kürtler gibi Kabyle Amazigler de *Şeriat* yerine kendi örfi hukuklarına bağlılıklarıyla bilinmektedir. Batı’da Berberi hukuk sistemlerine ilişkin sistematik bir analiz yapılmamış olsa da, Berberilerin örfi hukuka bağlılıkları Hollanda, Fransa ve İspanya’daki Faslı ve Cezayirli Müslümanlar arasına *Şeriat* kışkırtıcılığının nüfuz etmesinin önünde bir engel teşkil edebilmektedir. Fakat Berberi örfi hukukunun Kürt örfi hukukundan belirgin ve umut verici bir farkı, Berberi örfi hukukunun Avrupa’da sözde “namus” cinayetleri işlememesidir. Berberiler Afrika’da sözde “namus” cinayetleri işleyebilirken, Avrupa’da uzlaşma geleneklerini benimsemişlerdir. Berberiler kadınları sünnet de etmemektedir. Fakat Berberi örfi hukuku İslam’daki geleneksel miras haklarını ve boşanmış kadınlara malların paylaşılmasını reddetmektedir.

CMO’ya alternatif olarak, İslam Temas Grubu (*Contact Groep Islam — CGI*) Hollanda’daki iki başlıca heterodoks Müslüman eğilimi bir araya getirmektedir: Ahmedilerin Lahori grubu ve Alevileri Hollanda’daki Faslı Cami Organizasyonları Konseyi (*Raad van Marokkaanse Moskeeorganisaties Nederland — RMMN*) ve Hollanda Müslüman Konseyi (*Nederlandse Moslim Raad — NMR*) gibi daha küçük kurumlar. Hem CMO hem de CGI kendi medya kuruluşlarına sahiptir: CMO Hollanda İslamî Yayın Organizasyonu’nu (*Nederlandse Islamitische Omroep — NIO*) yönetirken, CGI üye grubu NMR Hollanda Müslüman Yayın Hizmetleri’ni (*Nederlandse Moslim Omroep — NMO*) işletmektedir.

Ekim 2007’de, Centre for Islamic Pluralism NMO’nun iddiaya göre kökten İslamcılar tarafından ele geçirilmesini kınadı.¹⁶⁹ Hollanda medyası NMO’nun devrilmesinin resmîresmî bir denetleme kurumu olan Medya Komisyonunun (*Commissariat voor de Media — CvdM*), NMO’nun “ortodoks” NIO ile

birleşerek Müslümanların Hollanda’da tek bir yayın kuruluşuna sahip olması yönündeki kararının bir sonucu olduğunu ifade etti. NMO daha önce Alevi hareketinin Hollandalı üyeleri tarafından yönetiliyor ve yönetiminde Ahmedi mezhebinin temsilcileri de bulunuyordu; fakat Alevi ve Ahmedi personelin NMO’dan kovulduğu bildirildi. CIP’nin Hollanda’da daha sonra yaptığı bir araştırma, bu tip ihraçların olmadığını ortaya çıkardı ve Dutch Nova TV ağında başlayan devralma raporu 2009 yılında bir mahkeme kararı ile düzeltildi.

Yine de Hollanda hükümeti Müslüman olmayan makamlar ile Müslümanlar arasındaki ilişkileri basitleştirmek amacıyla tüm grupları bünyesine alan tek bir Müslüman organizasyon kurma konusunda Alman federal iktidarınınkine benzer bir duruş benimsemiştir. *Örnek Olay Çalışması: Almanya* bölümünde de belirtildiği gibi, Müslüman olmayan liderlere verilecek tek bir “telefon numarasının” olması amaçlanmaktadır. Ne yazık ki, Almanya’da olduğu gibi, böylesi bir gereksinim Vahabi, Deobandi ve Sünnilik gömleğini giyen Müslüman Kardeşler (MK) gibi diğer köktenci gruplar ve Aleviler ve Berberiler gibi heterodoks ruhani ve etnik topluluklar arasındaki önemli farklılıkları göz ardı etmektedir. Bunun yanında, göçmen uzmanlarına olumlu gelebilecek fakat bizim radikal İslam’ın yenilmesinde bir engel olarak gördüğümüz homojenleştirmeye yönelik benzer bir eğilim Fransa ve İspanya’da da görülmektedir.

2006’nın sonlarında, CDA’lı Hollanda Adalet Bakanı Piet Hein Donner, iki yıl önceden İngiltere ve Almanya’da benzer tartışmaları öngören bir gürültü kopardı. Donner bir dergiye verdiği röportajda lakayt bir yorumla Hollanda’nın parlamentoda üçte iki çoğunluğun desteğini almışçasına *Şeriat*i benimseyebileceğini söyledi.¹⁷⁰ Donner’in yorumu ne Hollandalı Müslümanlar için bir hukuk sistemine gönderme yapıyordu, ne de çok sayıda İslamofobik yorumcunun öne sürdüğü gibi *Şeriat*ın hem Müslüman olan

hem de olmayan kişilere dayatılabileceğini söylüyordu. Fakat Donner aynı zamanda Müslüman köktencilerin entegrasyonu ilerletmek için Hollanda parlamentosuna hizmet ettiğini görmekten memnuniyet duyacağını da ifade etti. Donner daha sonra sadece demokrasinin niteliği üzerine spontane bir meditasyon yaptığını ve insanları Şeriat karşı uyarmak istediğini söyledi.

Donner'in anlaşılmasız ifadelerinden sonra, kendi partisinden olanları da içeren Hollandalı parlamenterler onu Şeriat karşı bir duruş sergilemeye davet etti. İşçi Partisi temsilcisi Joeren Dijsselbloem şunları söyledi: "Adalet Bakanı enerjisini bu kavramların demokrasimizin bir parçası olabileceği yönünde görüşler ortaya atmak yerine bu tutumlarla mücadeleye harcamalıdır". Donner'in mensubu olduğu CDA partisi Hollanda anayasasına aykırı ilkelere sahip siyasi partilerin yasaklanmasına yönelik bir yasa çıkardı. Dow Jones International News, Hollanda'da açıkça faaliyet gösteren bir İslamcı parti olmamasına rağmen bu yasa teklifinin bu tür partileri yasaklayabileceğine işaret etti. Aynı haber servisi, Theo Van Gogh'un katili Bouyeri'nin gelecekte "Parlamento bir Şeriat mahkemesi olacak ve başkanın tokmağı İslamî [ceza] kararları onaylamak için vurulacak" sözünü hatırlattı.

Bu söylem, İngiltere'deki radikallerin benzer abartılı iddialarıyla aynıydı ve her iki ülkede de köktencilerin tartışmalı bir şekilde gülünç yağıcılıkları İslam karşıtlarının ve İslamcılarının paylaştığı bir fantezi olan yönetimin Müslümanlarca devralınması için yem sağladı. Piet Hein Donner çok zaman geçmeden, sınır dışı edilmeyi bekleyen 11 göçmenin de öldüğü Schiphol havaalanındaki hapishane yangınıyla ilgili kısmı sorumluluğu üstlenmesinden sonra görevinden istifa etti. Fakat Şeriatı Hollanda için uygun bir yasal standart olarak yakıştırmaları, onun bu tip tartışmalarda aldığı ilk rol değildir. Donner 2004 yılında Hollanda hapishanelerindeki tüm Müslüman kadın muhafızlar ve mahkumların tek tip türban takmasını emrettiğinde de bir yaygara kopmuştu. Donner tek tip baş örtüsünün kadın hapishane görevlileri için yasal olan münferit baş

örtülerinden daha güvenli olduğunu ileri sürmüştü. Son olarak da kurumsal baş örtüsü t a k ı l m a s ı n ı emretmişti.¹⁷¹ 2007 yılında, yani Şeriat tartışmasından kısa süre sonra Donner, çalışmamızın yapıldığı sırada halen yürütmekte olduğu Çalışma ve Piet Hein Donner Sosyal Güvenlik Bakanı sorumluluğunu üstlendi.

Donner'in 2006 yılındaki niyeti, Leiden Üniversitesine bağlı Modern Dünyada İslam Araştırmaları Enstitüsü'nün (ISIM) Hollanda'daki önde gelen İslam araştırmacılarından olan Annemarike Stremelaar tarafından Müslümanları Hollanda toplumuna daha iyi entegre edebilmenin bir yolunu arama girişimi olarak desteklendi. Dr. Stremelaar CIP araştırmacılarına verdiği röportajda Donner'in yalnızca Amerikan hukuk deyişiyle "göçmenlerin yaşam alanını" genişletmeye çalıştığını söyledi.

Bunun yanında, Dr. Stremelaar Hollanda'daki Müslümanların bastırılmış Şeriat isteklerinin aksine camilerin yapılmasında, özellikle de Rotterdam'da yapılması planlanan Esselam camii gibi büyük dinî yapıların inşasında daha büyük sorunların yattığına işaret etti. Londra için önerilen Deobandi misyoner hareketi Teblig-i Cemaat (TC) destekli ve 12.000 kişinin ibadet yapmasına imkan vermesi planlanan Merkez mega-camii olayında olduğu gibi (2012 Oyunlarına ev sahipliği yapacak Olimpik Köyün yanındaki alanda), Rotterdam camii Avrupa'nın en büyük camisi olarak tanıtıldı. Ancak, Batı Avrupa'daki herhangi bir yapının Avrupa Türkiye'si ya da Rusya'daki camilerin büyüklüğünü aşması düşündürücüdür. Londra Merkez camii gibi Rotterdam Esselam camisine de yerel Müslümanların yanı sıra Müslüman olmayanlar karşı çıkmıştır. Rotterdam'da, Müslüman göstericiler Esselam camiinin Dubai merkezli El-Maktum Vakfı tarafından kontrol edilecek olmasını protesto ederek

gereğinden fazla Arap etkisine ve caminin muhasebesindeki şeffaflık eksikliğine karşı korkularını ifade etmiştir.¹⁷²

Dr. Stremelaar camilerin olmaması durumunda dinî ibadetin yer altına, garajlara, evlere, küçük ticari tesislere ve benzer özel alanlara kayacağı yönündeki yaygın cami inşaatı tartışmalarını dile getirdi. Bu konuyla ilgili iki uç durum gelişti; İngiltere’de ılımlı Müslümanlar mevcut cami satışının topluluk ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte olmadığını ileri sürerken, Fransa ve İspanya’da da birçoğu mevcut olmakla birlikte Almanya’da gayri resmîresmî “ibadet alanları”nın sayısında belirgin bir artış gözlemlendi. Alman politika uzmanları da dinî törenleri yarı gizlilikten kurtarmak için camilerin yapılmasını teşvik etti. Gayri resmîresmî ibadet alanları çoğunlukla İnternet reklamları da dahil olmak üzere halka tanıtılıyor; ancak minareleri, İslamî mimari özellikleri ya da Müslüman olmayan halkça tanınmasını kolaylaştıracak başka işaretleri taşıyor. Hollanda İngiliz örneğinden çok Alman örneğiyle benzerlik gösteriyor.

AIVD istihbarat idaresi “paralel Şeriat” amaçlı yeni bir radikal kampanya başlatılacağını tahmin ediyor.¹⁷³

“b. Düşünülen taktikler: “• Siyasi partiler, adli sistem ve sendika, meslek birlikleri, öğrenci kuruluşları ve gizlileri de dahil danışma organları gibi diğer sosyal örgütler içerisinde gizlice sızarak etki kazanmaya çalışma.”¹⁷⁴

“• Sosyal uyumu kasten bozmaya ya da örneğin yanlış söylentiler ya da komplo teorileri yayarak tansiyonu yükseltmeye çalışma.

“• Belli bir topluluk ya da mahalle içerisinde Şeriat odaklı bir hukuk sistemini ikna ya da korkutmayla kabul ettirmeye çalışma.

“• Uzun vadede ele geçirme amacıyla siyasi partiler ya da diğer sosyal örgütler içerisinde güç kazanmaya çalışma. “• Siyasi makamları elinde bulunduranları korkutma, rüşvet ya da Müslüman kökenliyse kafir ya da hain olarak suçlama yoluyla etkilemeye çalışma”. “Belli bir topluluk ya da mahallede Şeriat odaklı bir hukuk sisteminin” tehlikesine – hepsinden önemlisi, ayrılıkçılık ve Şeriat bölgelerini besleyeceğine – işaret eden AIVD, “*paralel Şeriat*” tarafından sunulan sorunu makul ve doğru bir şekilde özetlemiştir. Hollandalıların bu tür topluluk oluşumları hakkındaki kaygıları, yukarıdaki *Örnek Olay Çalışması: İngiltere* ve aşağıdaki *Örnek Olay Çalışması: Fransa* bölümlerinde belirtilen “gidilemez” bölgeler hakkındaki yorumları yansıtmaktadır. Bütün bunlara rağmen, Hollanda siyasetinin esasen çoğulcu ilkelerine dayanarak AIVD “demokratik yasal düzen sınırları içerisinde bazı köktencilik şekillerine izin verilebilir” diyor.

AIVD Amerikalıların kendini gönüllü olarak ayırma dedikleri “yalnızlık politikası”nın “bu düzene böyle bir tehdit oluşturmayacağı” uyarısıyla devam ediyor. Demokratik bir toplumda vatandaşlar kendi yaşam tarzlarını sürdürme ve birbirleriyle ve devletle ilişkilerini nasıl sürdüreceklerine karar verme özgürlüğüne – belli limitler dahilinde olsa da – sahiptir. Fakat toplumdan çekilmeleri başkalarının temel hak ve özgürlüklerini tehlikeye atıyorsa, sınırı aştıkları ve demokratik hukuk düzenini tehlikeye soktukları anlamına gelir.

“Bu bilgiler ışığında, *hoşgörüsüz* yalnızlık politikasının bazı şekilleri belli tehditler sunmaktadır: kişinin kendi grubu için *karşılıksızlık* ve *paralellik*. Karşılıksızlık ayrımcılık, tahrik ve nefret tohumları ekme ile ifade edilir. Paralellik ise devletin otoritesini tanımaz, laik kanunlardan önce dinî kanunları dayatmaya çalışır ve devlet otoritesi yerine bu sistemin hüküm sürdüğü yerleşim bölgeleri yaratmak ister.

“Bazı koşullarda, adli

müdahaleyle bu tür yalnızlık politikalarını engellemek mümkündür ve devlet yasaklar getirebilir. Örneğin, karşılıksız yalnızlık politikası fiili ayrımcılığa, tahrike ve nefret ifadelerine yol açtığına.¹⁷⁵ Ya da paralellik fiilen alternatif bir adalet sistemini dayatmayla sonuçlandığında”.

Köktencililiğin bizim gözlemimize göre sınırlı kapsamda olmasına rağmen Hollanda devletinin radikal faaliyetlerle asimilasyon yoluyla mücadele etme çabaları devam etmektedir. Ekim 2008’de,¹⁷⁶ yukarıda bahsedilen Terörizm Soruşturmaları Ulusal Koordinatörlüğü (NCTB) otoriteleri Vahabi köktendincilerinin vaazlarına “Hollanda toplumunun faydalı eleştirileriyle” daha fazla eğilmeye çağıran bir yazı yayınladı. NCTB bu kişilerle işbirliği yapmanın onları yerleşik sisteme daha yakından bağlayacağını ve “daha şiddetli” Vahabilerin (Hollanda devlet söyleminde halen “Selefiler” adı verilir) etkisini sınırlandıracağını öne sürmüştür. Bu tutumu dehşete düşürücü ve zarar verici buluyoruz.

(3) Cezai yönler

AIVD “sanılan İslamî köktenciliklerini hayalcilik, nihilizm, holiganizm, vandalizm ya da suçlulukla haklı çıkarmaya çalışacak ‘uç’ gruplar olduğunu” da belirtmiştir. Mevcut kökten İslamcı gündem, kuruma göre, “Civardaki, mahalledeki ya da genel İslamî topluluktaki insanları bazı sivil itaatsizlik şekillerine sevk etme”yi içermektedir. Örneğin, vergi ödememe, çocukları okuldan alma, bir çocuk yardımı ya da kredisi alırken yanlış bilgi verme ve polisten bilgi saklama”. Bu alışkanlıklar İngiltere ve ABD’deki Vahabi Müslümanları arasındaki suça yönelik tavırları özetliyor. Hapishanelerdeki Hollandalı Müslümanların büyük bir çoğunluğunu Fas kökenlilerin oluşturduğu söyleniyor.

(4) Kadınlara Yaklaşım

Grup içi ilişkilerde önemsiz olaylar ve ayrıntılar Hollanda’da önemi azımsanmayacak

tartışmalara yol açtı. 2006 yılında *Şeriatın* Hollanda’da bir hukuk standardı olarak kabul edilebileceği yönündeki yorumlarının neden olduğu sert alışverişle aynı anda Piet Hein Donner Lahey’deki bir camiye ziyareti sırasında Kraliçe Beatrix’in elini sıkımayı tutucu *Şeriat* nedeniyle reddeden Hollandalı imamı da savunuyordu.¹⁷⁷ (Fakat Hollandalı kraliçenin bu tür bir yasağa Ortodoks Yahudi hahamlarla yaptığı görüşmelerden alışkın olması beklenebilirdi.) Türkiye’deki Nurcu hareketten ilham aldığını iddia eden Rotterdam İslam Üniversitesi rektörü Ahmet Akgündüz, kadının dövülmesini savunmasıyla ünlü oldu.

Hollanda’daki Müslümanlar arasında sözde “namus” cinayeti sorunu Ayan Hirsi Ali’nin yazılarında ve diğer açık oturumlarında dramlaştırılmıştır.

2003 yılında yerel bir Hollanda gazetesi, sözde “namus” cinayetlerini ne yazık ki İngilizce materyaller hazırlamayan Utrecht’teki Hollandalı Movisie kuruluşu için araştıran Türk kökenli bir kadın olan Sezai Aydoğan ile yapılan önemli bir röportajı yayınladı.¹⁷⁸ Makale Almelo’dan 18 yaşındaki Zarife’nin (soyadı gizli tutuluyor) babası tarafından “namus” gerekçesiyle vurulmasından kısa süre sonra yayınlandı. Aydoğan o sıralarda Hollanda’da her yıl 20 kızın sözde “namus” cinayetine kurban gittiği tahmininde bulunarak Türkler, İranlılar, Afganlar, Pakistanlılar, Somalililer ve Surinam-Hintliler arasında kadınların hareketlerinin kısıtlandığının gözlemlendiğini ifade etti.

Aydoğan ile röportaj yapan kişi 1999’da Veghel kasabasında bir okulda 17 yaşındaki Ali D.’nin 19 yaşındaki Hasan K.’yı kız kardeşi ile yaşadığı duygusal ilişki nedeniyle vurması olayının Hollanda’daki etkisini anlattı. Saldırganın ailesi kurbanı onaylamıyordu, çünkü kurban Türkiye’de düşük bir sosyal statüye sahipti. Ancak, Hasan K. saldırıdan canlı olarak kurtuldu. Kurbanın erkek olmasına rağmen, olay bir kızın namusuna saldırı iddiasıyla gerçekleştirilmişti.

Aydoğan sözde “namus” cinayetlerinin Müslüman din ilkelerinden ilham alamayacağını belirtirken, şunları söyledi: “İslam toplumu cinsiyet ayrımını vurguladığı için namus cinayetlerine vesile olan bir atmosfer yaratıyor. Ancak, namus dinden önce geliyor”.

2003 yılında kendisi de Almelo’lu olan Clementine van Eck adlı Amsterdam Üniversitesi araştırmacısı tarafından yapılan bir çalışma Türk Müslümanları arasındaki “namus” cinayeti olgusunu derinlemesine ele aldı.¹⁷⁹ Van Eck sözde “namus” cinayetlerinin Türkiye’de bir ayda altı kez meydana geldiğini, fakat Almanya’da, Hollanda’da, Fransa’da, Belçika’da, İsveç’te ve Danimarka’da da görülmektedir. Van Eck birçok örnek olay çalışmasını bir araya getirerek inceledi ve şu şartı ekledi: “*Şeriatın* (İslamî hukuk) Türkler arasında gerçekleştirilen namus cinayeti önermemesine ve affetmemesine rağmen, dindar Türkler bir namus cinayeti işlediklerinde inançlarına başvuruyor”.

Adını failinden alan bir olayı anlatan araştırmacı, “Bazı namus cinayeti faileri İslam’ın namus cinayetini affetmeyeceğinin farkında” diyor. [Kemalettin] Utlu örnek olay çalışmasında psikolog raporuna göre: ‘Utlu Kuran’ı düşünüyor. Kendine Müslüman Türklerin eşleri bir şey yaptığında Kuran’ın kendilerinden onu öldürmelerini nasıl iddia edebileceklerini soruyor. Bu kural Kuran’ın hiçbir yerinde yazmıyor.’ “20 yaşındaki Türkiye doğumlu Kemalettin Utlu, genç kız arkadaşının bir kız arkadaşını kürtaj olmasından sonra öldürdü. Van Eck, Utlu olayında kurbanın asıl hedef olmadığını ve suçun “yanlış kişinin öldürüldüğü bir ‘namus’ cinayeti” olduğunu, fakat failin diğer olaylarda olduğu gibi bunda da kurban ve arkadaşları tarafından namusunun kirletildiğine inandığını belirtti. Van Eck böylece önemli bir noktaya parmak bastı: “Üçüncü kişilerin öldürüldüğü namus cinayetleri nadirdir. Fakat öldürülme korkusu son derece gerçek. İnsanlar genç bir kadınla ilişki kurmadan önce onun Türk değerler sisteminde tehlikeli olup olmadığını iki kez düşünüyor”.

2005 yılında Hollanda’daki Türk ve Kürt organizasyonları sözde “namus” cinayetlerine

karşı Yardım Organizasyonları Kooperatifi (*Samenwerkende Hulporganisaties – SHO*) aracılığıyla ülke çapında bir imza kampanyası başlattı. İmza kampanyasına diğer siyasi kişiliklerin yanı sıra Ayan Hirsi Ali ve Nebahat Albayrak da katıldı.¹⁸⁰ 2007 yılında sözde “namus” cinayetleriyle ilgilenen ve pilot projesi Lahey’de yapılacak bir ulusal yanıt merkezinin kurulmasına ilişkin plan açıklandı.¹⁸¹ Merkez gerektiği gibi kuruldu ve aynı yılın sonunda vaka raporlarının sayısında belirgin bir artış meydana geldi. Hollanda makamları sadece 2007 yılında ölümlerle birlikte 470 adet “namusla ilgili şiddet” vakası kaydetti.¹⁸²

Zorla evlilik de Hollanda medyasında yer buldu. 2004 yılında 25 AB ülkesi zorunlu evlilikler, kadınların sünnet edilmesi ve ev içi şiddet üzerine görüşmek amacıyla Rotterdam’da bir araya geldi.¹⁸³ Ertesi yıl, Hollanda Yabancı İlişkileri Danışma Komisyonu (*Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken – ACVZ*) Zorunlu Evlilik (*Tot het huwelijk gewongen*) başlıklı bir rapor yayınladı.¹⁸⁴ ACVZ araştırması da diğer yerlerdeki benzer belgeler gibi zorunlu evlilikler ile görücü usulü evlilikler arasında, ikincisinde rıza olabileceği varsayılarak, bir ayrım yapmıştır. ACVZ zorla evlendirilmenin de sözde “namus” cinayeti gibi Türkler, Kürtler, Faslılar, Surinamlı-Hintliler, Somalililer, İranlı Kürtler ve Afganlar dahil Hollanda’daki neredeyse tüm Müslüman topluluklarında ve muhtemelen Müslüman olmayan Çinlilerde görüldüğünü ortaya çıkardı. (Balkan Müslümanları’nın büyük bölümü bu sorunu aşmış görünmektedir.) Fakat ACVZ zorla evlendirme vakalarının sayısını belirleyememiştir. İngiltere’deki gibi kurbanların çoğu okul çağındaki kızlardı. ACVZ Hollandalı diplomatları göçmen başvurularında denetim yoluyla zorla evliliklere karşı harekete geçmeye çağırdı. Fakat aynı zamanda yukarıda *Örnek Olay Çalışması: İngiltere* bölümünde anlatıldığı gibi İngilizlerin Pakistan’daki müdahalelerine ve İngiliz hükümetinin Zorla Evlilik Biriminin spesifik öykünmesine benzer bir modeli desteklemiştir. ACVZ Hollanda’da zorla evlilikleri yasaklayacak yasaların çıkarılması çağrısında bulunmuştur.

2007 yılında Amsterdam şehrinde zorunlu evliliklerle ilgili özel bir araştırma projesi başlatılmış,¹⁸⁵ 2008 yılında ise Rotterdam yerel İslamî gruplarla birlikte çalışarak geleneğe karşı bir kampanya başlatmıştır.¹⁸⁶ 2008'in sonunda Amsterdam Üniversitesi'nden iki Hollandalı antropolog Edien Bartels and Oka Storms zorunlu evliliklerin Amsterdam'da yaşayan Türkler ve Faslılar arasında belirgin biçimde azaldığını bildirmiştir¹⁸⁷. Görücü usulü evlilikler Kürtler, Pakistanlılar ve Hindular arasında halen görülmekte, fakat bunlar üzerinde bir toplum baskısı oluşmaktadır. Afganlar bu uygulamanın kayıtsız şartsız kabul edildiği tek gruptur. Bunun yanında, Müslümanlar arasındaki evlilikler bir kural olmayı sürdürürken etkin kimlik önemini yitirmeye başlamış, Türkler ile Faslılar arasındaki evlilikler daha yaygın hale gelmeye başlamıştır.

Kadınların sünnet edilmesi Hollanda'da göze çarpan bir uygulama değildir. Şubat 2009'da Harlem'de yaşayan Faslı bir adam, beş yaşındaki kızının genital organını kestiği için tutuklandı. Hollandalı bir medya kaynağı¹⁸⁸ 2007-08 yıllarında çocuk istismarı hatlarına Hollanda'da kadın sünneti yapıldığını iddia eden 44 bildirim gönderildi. Başka bir kaynak ise¹⁸⁹ Harlem'deki savcının otoritelerin böylesi durumlarda bir deneyiminin bulunmadığını söylediğini, Hollanda Sağlık, Refah ve Spor Bakanlığının ise ülkede henüz bir kadın sünneti şikayeti duyulmadığını açıkladığını ifade etti. Aynı ayın başlarında İşçi Partili Sağlık Bakanı Jet Bussemaker, Somali, Sudan ve Etiyopya gibi kadın sünneti riski yüksek ülkelerden gelen Hollanda vatandaşlarının anavatanlarına seyahat ederken bu uygulamadan uzak duracaklarını taahhüt eden bir yemin imzalamalarını ve taahhüdün ihlali durumunda cezai yaptırımlar uygulanmasını içeren bir düzenleme yapılması çağrısında bulundu.

NOTLAR

149 European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia*, n.s., 2006.

150 Van Donselaar, Jaap ve Rodrigues, Peter R., *Ontwikkelingen na de moord op Van Gogh*, Anne Frank Stichting, Amsterdam ve Universiteit Leiden, Leiden, 2004.

151 Hollanda Batı Hint Adalarında küçük Müslüman topluluklara sahip fakat Hollanda'daki İslamla ilgisi çok olmayan altı adanın (Aruba ve Hollanda Antilleri) kontrolünü halen elinde bulundurmaktadır.

152 İmzasız, "WRR: stop islam-bashen", *Algemeen Nederlands Persbureau* (Dutch Press Agency – ANP), 10 Nisan 2006.

153 Vermeulen, a.g.e.

154 Vermeulen, a.e.

155 Vermeulen, a.e.

156 Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst – AIVD, *The Radical Dawa in Transition*, n.p., 2007.

157 Ministry of Internal Affairs and Governmental Relations, Nationaal Coördinator Terrorismedebestijding, *Salafism in the Netherlands*, n.p., [2007].

158 Vermeulen, a.g.e.

159 Koopman, Paul, "Huiver voor islamitische zuil is misplaatst en on-Nederlands", *De Twentsche Courant Tubantia* [Twente, Hollanda], 15 Kasım 2003.

160 Van Soest, Aaldert, "Lespakket zou te weinig ingaan op de angst die er bestaat voor de islam - 'Lespakket islam preek voor eigen parochie,'" *De Twentsche Courant Tubantia*, 11 Eylül 2007.

161 İmzasız, "Vogelaar wil onderzoek onderwijs in moskeeën", ANP, 26 Haziran 2008.

162 İmzasız, "Burqa and nikab banned from higher education", *The Amsterdam Times*, 28 Kasım 2008.

163 İmzasız, "Negen op tien islamitische scholen sjoemelt met geld", ANP, 13 Kasım 2008.

164 *Salafism in the Netherlands*, a.g.e.

165 Bali, Amel, "100% Halal, 100% Business", *Mzine* [Waalwijk, Hollanda], Mayıs 2008.

166 İmzasız, "El Hema store opened", *The Rotterdam Times*, 31 Ekim 2008.

167 Dünya İslam Misyonu web sitesi: www.walidin.com.

168 İmzasız, "Morocco recalls fifty imams", *The Amsterdam Times*, 31 Ekim 2008.

169 İmzasız, "Public Broadcaster in Hands of Radical Muslims", 13 Ekim 2007, at www.nisnews.nl/

170 İmzasız, "Donner hekel toon integratiedebat", ANP, 12 Eylül 2006; İmzasız, "Parliament Asks Dutch Min[ister] To Defend Remark On Islamic Law", *Dow Jones International News*, 14 Eylül 2006.

171 İmzasız, "Geen hiërarchie in Grondwet", *Utrechts Nieuwsblad* [Utrecht], 19 Mayıs 2004.

172 İmzasız, "Crisis around new mosque deepens", *The Rotterdam Times*, 11 Temmuz 2008.

173 *The Radical Dawa in Transition*, a.g.e.

174 "Sızmacılık" 1930'larda ortaya çıkmış, gizli bir gündemle düşman örgütlerin içine sızma anlamına gelen siyasi-ideolojik bir terimdir. Hollanda partilerine ve örgütlerine İslamcı "sızmacılık" ise "ayırıştırma" kapsamındaki ayrı oluşumlara artık ihtiyaç kalmamasına neden olacaktır.

175 Burada tekrar hatırlatmak gerekir ki Hollanda'da ve Avrupa genelinde hukuk felsefesi nefret konuşmalarını ve nefret suçlarını suç olarak görürken ABD hukuku yalnızca nefretle işlenmiş suçları cezalandırır.

176 De Haas, Joost, "Luister naar wens radicale moslims": Pleidooi in rapport NCTb", *De Telegraaf* [Amsterdam], 10 Ekim 2008.

177 İmzasız, "Donner hekelt toon integratiedebat", a.g.e.

178 Van Schuppen, Henk, "Fatale flirt: Lonkende blik kan al genoeg zijn om de familie-eer te schaden", *De Twentsche Courant Tubantia*, 2 Mart 2003. Movisie Hollandaca web sitesi www.movisie.nl.

179 Van Eck, Clementine, *Purified by Blood: Honour Killings Among Turks in the Netherlands*, Amsterdam University Press, 2003.

180 İmzasız, "Landelijke actie Turken en Koerden tegen eerwraak", ANP, 29 Kasım 2005

181 İmzasız, "Landelijk expertise centrum eerwraak",

ANP, 8 Mart 2007.

182 İmzasız, "Meer eerwraak door emancipatie vrouwen", ANP, 13 Aralık 2007.

183 İmzasız, "Landen van EU pakken misbruik vrouwen aan", *Provinciale Zeeuwse Courant* [Rotterdam], 8 Temmuz 2004.

184 İmzasız, "Tot het huwelijk gedwongen", ANP, 8 Eylül 2005.

185 İmzasız, "Onderzoek naar gedwongen huwelijken in Amsterdam", ANP, 5 Aralık 2007.

186 İmzasız, "Rotterdam vestigt aandacht Europa op huwelijksdwang", ANP, 14 Mayıs 2008.

187 İmzasız, "Gedwongen huwelijken steeds minder normal", ANP, 5 Kasım 2008.

188 İmzasız, "Man arrested for genital mutilation", Radio Netherlands Worldwide English, 7 Şubat 2009.

189 İmzasız, "Netherlands: Man arrested for circumcising daughter", 7 Şubat 2009, <http://binnenland.nieuws.nl/> adresinden erişilebilir

ECFR ve Avrupa'daki Diğer Uluslararası Örgütler (FIOE, EMN, EMU)

Bu araştırma Avrupa'daki Müslümanlar için *Şeriatı* formül olarak sunmada Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi'nin (ECFR) faaliyetlerinden sıklıkla bahsetmektedir. Grubun yayınladığı iki ciltlik *fetva* incelendiğinde, bunlardan faiz geliri içeren ev kredilerinin Müslümanlar için caiz olup olmadığını belirteni hariç çok azının Müslümanların gayri-Müslimlerle ilişkilerini yansıttığı göze çarpmaktadır.

ECFR'nin İlk Fetva Koleksiyonu

ECFR tarafından yayınlanan ilk koleksiyonun içindeki 43 *fetva* çoğunlukla ılımlı görünen bir dille yazılmıştır. Buna eşlik eden ECFR tavsiyeleri, İslam'ın yaşanılan ülkelerdeki kanunlara itaat edilmesi ve özellikle iş hayatında devlet desteği ya da sosyal yardımlara başvurmadan kaçınılması yönündeki emrini tekrar onaylamaktadır. Aynı zamanda, 1 *Numaralı fetva* bir Müslüman gayri-Müslim ülkede "Müslüman kimliği olmadan" yaşıyor ve hayatını devam ettirmek için başka bir çözüm bulamıyorsa, Müslümanların gayri-Müslim topraklarını terk etmek zorunda olduğunu belirtmektedir. Bu argüman, bir Müslüman'ın "dini, kendisi ve ailesi için korktuğu bir ortamda" bulabileceği öngörüsüne dayanmaktadır. Aynı metin, gayri-Müslim ülkelere göç etmeyi "dinin emirlerine itaat etmeyi daha mümkün kılan bir ortam" olması durumunda "umulan ve istenen" bir olay olarak göstermektedir.

İlk koleksiyondaki diğer *fetvalar* ise tutucu bir tarzla çeşitli konuları ele almaktadır. Bu konulardan biri de Müslümanların "kurtarılmış" cemaatine ait tanımdır – İslamî köktencilğin genel konularından biridir; tövbe etmek ve İslam'dan dönen kişilerin ölüm cezasına çarptırılması. Bu sonraki sorun

ECFR tarafından bet bir şekilde ele alınmamış, dinden dönenlerin idam edilmesine sadece bir İslam devletinin karar verebileceği ve yerel grupların ve camilerin buna karışmaması gerektiğini belirtmiştir. Aynı *fetvada* (No. 4) ECFR ilk İslam alimlerinin dinden dönen birini dinden dönme çağrısı yapmazsa, Müslümanları bölmeye çalışmazsa ve Yaradanı, Muhammed Peygamberi ve inananları aşağılamazsa idam etmeye karşı çıktığını ifade etmektedir. Ancak, ECFR son olarak "din değiştirmenin" bazı Batılı ülkelerin idam cezası verdiği "vatana ihanet" ile benzer bir suç olarak görülmesi gerektiğini ve İslam'dan ayrılma durumlarında da idamın hukuka uygun olabileceğini belirtmektedir. Bu *fetvanın* özü, Avrupa'da geçerli olan ve uluslararası anlaşmaların din özgürlüğüyle ilgili hükümleriyle doğrudan çatışmaktadır.

İlk serinin bir diğer *fetvası* ise (No. 5) yeni bir Sünni Müslüman'ın ("mühtedi") İslam hukukunun dört geleneksel Sünni ekolünden birini seçme zorunluluğuyla ilgilidir. ECFR ise dört ekol tarafından oluşturulan emsalleri yok etmeye çalışan Vahabi hareketinin köktenci ve reformcu tutumunu yansıtarak bunun gerekli olduğunu reddetmektedir. İlk serideki 6 *Numaralı fetva* Müslüman kadınlara kendilerini gayri-Müslimlerden ve ibadetini yapmayan Müslümanlardan ayırmak için *türban* takmayı buyurmaktadır. Bu emir gayri-Müslim toplumlarda tehlikeli bir ayrımcılığı temsil etmektedir.

İlk serinin diğer *fetvaları* ise şu konuları ele almaktadır:

- köpekler pis midir (İslam hukukunun Maliki ve Hanefi ekollerine göre değildir);
- Namazı yönetebilmek için gereken

özellikler;

- cenaze namazı;
- bağışların yönetimi;
- İslamî olmayan kurumlarda banka hesaplarına ödenen küçük faizlere ilişkin kurallar;
- camilere yapılan bağışlar;
- hayır kurumlarının çıkarttığı faizsiz kredi kartlarının kullanımı (bazıları Kuveyt, Katar ve Suudi Arabistan bankaları tarafından desteklenmektedir);
- alkol ve domuz eti ikram eden restoranlarda çalışma;
- kâr ile yatırım yapma;
- formalite evlilikleri;
- “dinî” nikâh tanımı;
- doğum sırasında kocanın da bulunması;
- kürtaj;
- annelerin doğum sonrasında dinlenme hakkı;
- erkeklerin eşlerine İslam inancıyla ilgili kurslara gitmeyi yasaklayıp yasaklayamayacağı;
- bir Müslüman erkeğin sadece eşinin kazancıyla geçinip geçinemeyeceği;
- kadınların banka hesabı açtırma hakkı;
- kadınların kocaları hastayken misafir ağırlaması;
- Karı-koca ilişkilerinde farklı İslamî gelenek yorumları;
- babanın çocuklara disiplin vermedeki görevi;
- Müslüman erkeklerle evli gayri-Müslim kadınların gayri-Müslim aileleriyle yakın ilişkilerini sürdürme hakkı;
- gıdalardaki domuz yan ürünleri;
- Müslüman olan kişinin bir Müslüman adı almak zorunda olup olmadığı;
- evli kadınların kocaları dışındaki erkeklerle konuşup konuşamayacakları;
- bisiklete binmenin bir kızın bekaretini tehlikeye atıp atmayacağı;
- küçük çocuklara okulda basit danslara katılma izni verilmesi;

- havai fişek satın alma ve kullanma;
 - mastürbasyon;
 - Müslümanların Batılı hükümetlerin düzenlediği seçimlere katılması;
 - ceset yakma işlerinde Müslüman sağlık personelinin çalıştırılması.
- Bunların hiçbirisi katı ya da baskıcı bir nitelik

sergilememektedir.

Fakat ilk *fetva* koleksiyonu cinsiyet ilişkilerinde de birçok konuyla ilgilenmektedir. Bunlar:

No. 19: Bir koca, karısının evlilikten önceki bekareti hakkında yalan söylediğini tek başına belirleyebilir mi? ECFR bu konu hakkındaki desteksiz iddialara karşı çıkmaktadır.

No. 21: Kadınların kocalarının izni olmadan saçlarını kestirme hakkı. ECFR, değişim eş için çok şaşırtıcı olacaksa saç şeklinin değiştirilmesine karşı çıkmaktadır.

No. 29: Batıda yaşayan Müslüman bir kadının çözülemez aile kavgalarında başvuracağı merci. ECFR bu tip sorunların bu çalışmada da anlatılan ve aile sorunlarını çözmek için kadınlara hizmet eden Batılı kamu kurumlarıyla ciddi şekilde çatışan “aile mahkemelerine” götürülmesini söyler.

No. 32: Kocanın eşinin bir kadın arkadaşını ziyaret etmesini yasaklama hakkı. ECFR erkeklerin eşlerinin ailelerine zarar gelmesinden ya da evliliği riske atmasından korktuğu bazı kadın arkadaşlarıyla görüşmesini yasaklama hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Sözde “namus” cinayetlerini tartışırken de belirttiğimiz gibi, bu dinî görüş uygunsuz olduğu iddia edilen bu tür arkadaşlıklara karşı şiddet eylemlerini haklı çıkarmak için kullanılabilir. İlk ECFR koleksiyonunun bazı *fetvaları* tutucu bir hoşgörüsüzlük yansıtırsa da Batı’nın sosyal ve hukukî düzenine müdahale ettiği söylenemez.

No. 33 Dürzi cemaatine mensup kişilerin dinden dönmüş kişiler olduğunu ve dindar Müslümanların bunlarla birlikte yemek yememesini emreder.

No. 36 düğünlerde kadın ve erkeklerin bir arada olmasına karşı çıkar.

ECFR’nin İkinci Fetva Koleksiyonu

İkinci ECFR koleksiyonu 37 *fetvadan* meydana gelir.

İlk koleksiyonda olduğu gibi, bunların çoğu ılımlı bir tarzda yazılmıştır ve çok azı Müslümanların gayri-Müslim hukuk makamlarıyla ilişkileriyle ilgilidir; fakat, Batı bağlamında sorun teşkil eden köktenci tutumlar sergilemektedir. Bazıları ilk koleksiyondaki *fetvaları* tekrar etmekte ya da pekiştirmektedir.

İkinci koleksiyonun “dinler arası diyalog” ile ilgili olan 1 Numaralı *fetvası*, yumuşak görünümüne rağmen bazı tutucu görüşler içermektedir. Müslümanlar ile “tanrı, peygamber ve ahiret kavramlarını kabul eden semâvi dinlerin” mensupları arasındaki ilişkileri meşru kılmaktadır – sadece *Kuran*’da anlatılan orijinal Kitap Ehli’nden (*Ehl-ül Kitab*) kalan topluluklar olan Yahudiler ve Hristiyanlarla tartışma anlamına gelir. Fakat, Suudi Arabistan Kralı Abdullah Temmuz 2008’de Madrid’de düzenlediği dinler arası görüşmelere daha önce ECFR üyelerinin çoğunluğu gibi tutucu Müslümanlar tarafından saygıdeğer bulunmayan Budistler, Konfüçyüsçüler ve Taocular gibi grupların temsilcilerinin katılımını da sağlamıştır. Konferans sırasındaki ciddi sorunlara ve konferansın faydası hakkındaki şüphelere rağmen, Temmuz 2008 Madrid dinler arası görüşmeleri önemli bir Müslüman otoritesinin tek tanrılı olmayan dinlere karşı tutumunda tarihi ve aleni bir değişim olduğunu göstermiştir.

İkinci koleksiyondaki *fetvaların* diğerleri ise şu konularla ilgilidir:

- kadınların cami ve hayırseverlik kurumları, diğer İslamî örgüt faaliyetleri gibi kamu görevlerini icra etme ve devlet dairelerinde çalışma hakkı;
- Mekke ile coğrafi ilişkisi belli olmayan bir binada namaz yönünü (*kible*) belirleme;

• Avrupa’da yaşayan Müslümanlar için ikisi gün ortası (*öğle* ve *ikindi*) ve ikisi akşam (*akşam* ve *yatsı*) olan farz ibadetleri öğlen bir, akşam bir vakit olmak üzere birleştirme. İlk örnekteki uygulama kış mevsiminde günlerin kısılması nedeniyle, ikinci örnekteki uygulama ise yazın uzun günlerinde namaz vakitlerini takip etmenin güçleşmesi nedeniyle haklı bulunmaktadır – fakat ECFR bunun alışkanlık haline getirilmemesi konusunda uyarmaktadır;

- *zekat* verme (zorunlu bağış);
- yardımların kaynağı domuz eti ya da alkol üretimi olmadığı sürece gayri-Müslimlerden bağış kabul edilmesine izin verme;
- Batılı banka hesaplarında kazanılan faizin İslamî hayır kurumlarına aktarılmasına izin verme;
- Ramazan’da imsak ve iftar vakitlerini belirleme yöntemi;
- kurbanlık hayvanın yaşıyla ilgili kurala uyma;
- ölmüş bir kadının servetini, kadının varlıkları olarak varislerine dağıtma;
- laboratuvar ortamında döllenme için toplanmış embriyoların doğal hamilelik nedeniyle gereksiz hale gelmesi durumunda imha edilmesine izin verme;
- zina işleyen bir erkek ile kadının evlenmesine ve evlendikten sonra günahsız sayılmasına izin verme;
- kadının kocasına eşit olduğunu resmîresmî olarak onaylama;
- Batı’da gayri-Müslim yargıçlarca karara bağlanmış boşanmaların meşruluğu;
- bir kadının dindar olmayan kocasını boşama hakkını destekleme;
- Müslümanların gayri-Müslim akrabalarından miras almasına izin verme;
- Müslümanların gayri-Müslim akrabalarının cenazesine katılmasına izin verme;

- Hiç Müslüman mezarlığı yoksa Müslümanların gayri-Müslim mezarlıklarına gömülmesine izin verme;
- bir akdi imzaladıktan sonra bozmayı yasaklama;
- spor aktivitelerine katılımı teşvik etme;
- çalışanların işverene ait tesisleri kendi kullanımları için değiştirmesini yasaklama;
- cami, okul ve diğer İslamî kurumların yanı sıra kişilere ait ev, araç ve iş yerlerinin sigorta ettirilmesine ve sağlık sigortası yaptırmaya izin verme. Hayat sigortası konusu ötelenmiş ve Müslümanların “İslamî kooperatif sigortası” programları kurması teşvik edilmiştir;
- bol miktarda tüketildiğinde sarhoşluğa neden olmaması şartıyla, az miktarda alkol içerdiği iddia edilen içeceklerin tüketimine izin verme;
- İslamî kurallara göre kesilmemiş etlerin tüketimini yasaklama;
- sarhoş etmeyen alkolden elde edilmiş sirkeyi tanımlama ve gıdalarda kullanılmasına izin verme;
- bir kadının bir erkeğe karşı aşkını meşru olmayan yollardan göstermemesi şartıyla günah olarak görmeme;
- M.S. 13. yüzyılda yaşamış İbn Taymiyya ve İbn Kayyim adlı ünlü tutucuların görüşlerine uygun olarak, Müslümanların gayri-Müslim din bayramlarına katılmasını yasaklama, fakat gayri-Müslimlere iyi dileklerde bulunmalarına izin verme. Aynı zamanda, *fetva* gayri-Müslimlerin ulusal ya da diğer dinî olmayan bayramlarına katılım konusunda herhangi bir sınırlama getirmemektedir;
- organ bağışına izin verme. İkinci koleksiyonun Batılı hukuk

standartlarıyla çatışan fetvaları şunlardır:

No. 12, kadınların evlenmek için yasal velisi olan bir erkekten izin alma zorunluluğu. ECFR geleneksel *Şeriat* uzmanlarının bu şartı kızların buluş çağına ulaşmasından önce tartışılır bulunduğunu kabul etmektedir. Diğer yandan ECFR, velilerin “kızları için en iyisini istediklerini ve aldatıcı ve kötü kalpli (metinde aynen böyle) talipler yerine iyi erkeklerle evlenmelerini istediğini” tatlı bir dille ifade etmektedir; özellikle bu çalışmada anlatılan kadın suiistimalinin yaygınlığı göz önüne alındığında, bunun her durumda kabul edilmesi zordur. ECFR ayrıca bu velilerin olmaması durumunda velilik görevini caminin üstlenmesi gerektiğini, fakat erişkin kadınların evlilik kararlarını bir veliye bildirmek zorunda olmadığını söylemektedir. Yine de, sorunun kendisi ECFR zihniyetiyle Batılı hukuk ve toplum normları arasındaki boşluğu ortaya koymaktadır.

No. 13, Müslüman erkeklerin dört kadınla evlenme hakkının onaylanması. Çokeşliliğin Müslüman dünyanın büyük bölümünde geçerliliğini yitirmesine ve Batı’da en azından *hükmen* yasaya aykırı olmasına rağmen, ECFR bu konuda klasik bir tutucu savunma geliştirmiştir.

No. 16, Kadınların boşanma davası açması. ECFR bir kadının evlilik sözleşmesinde böyle bir şart bulunması durumunda boşanma davası açabileceğini belirtmektedir. Diğer durumlarda ise boşanma davası açmak erkeklere özgü bir hak olarak desteklenmekte ve kadınların boşanması yargı makamlarına bırakılmaktadır.

No. 24, İnsanlar arasında boksun yasaklanması (cansız modelle yapılması hariç). ECFR *Şeriatın* Müslümanlara ve aynı zamanda Müslüman olmayan bir ülkede yasal olarak zorlanamayacak olmasına rağmen gayri-Müslimlere boksu yasakladığını iddia etmektedir.

No. 26, Ev alımlarında krediye

izin verilmesi. Bu *fetva*, bu çalışmanın 3. bölümünde kapsamlı olarak anlatılan tartışmanın sonucunda ev alımları konusunda çıkarılan *fetvadır* ve son derece uzun ve ayrıntılıdır. *Fetva* malikin kullanmayacağı bir ev alırken, ikinci bir ev alırken ya da ipoteği gereksiz kılacak miktarda varlığının olduğu durumlarda ipotek vermesini özellikle yasaklamaktadır. No. 32, *Kadınların yüzerken bedenlerinin görünmesi.* Bu *fetva* Müslüman kadınlara yüzerken, erkeklerin bulunmaması şartıyla gayri-Müslim kadınların yanında göbekte diz arasındaki bölgeyi açma izni vermektedir. Bunun yanında, erkeklerin olduğu yerde yüzmeyen gayri-Müslim kadınların erdemli olarak görülmesi gerektiğini ve Müslüman kadınlar tarafından İslam davet edilmesini söylemektedir. Bize göre bu sonraki görüş normal sosyal ilişkilere aşırı dinci bir müdahaledir.

No. 34, *Karşı cinsle bir araya gelmenin yasaklanması.* *Fetva* evli olmayan erkek ve kadınların yalnız buluşmasını ve fiziksel temasta bulunmasını yasaklarken, kadınların kocaları dışındaki erkeklerle buluşurken yüzleri ve elleri hariç tüm bedenlerini örtmesini istemektedir. *Fetva* toplu görüşmelerde kadın ve erkeklerin ayrılması çağrısı da yapmaktadır. Bu tip uygulamalar Batı’da yasak olmasa da, Batı gelenekleriyle açık bir çatışma halindedir. No. 35, *Kadınların evden çıkarken kocalarına haber verme ve yanında bir büyüğüyle (mahrem) gezme zorunluluğu.* Önceki *fetva* gibi bu görüş de Batı’daki kadın hakları kurallarından tamamen farklılık göstermektedir.

İkinci koleksiyondaki bir *fetva* (No. 36) da Kudüs’ün herhangi bir kısmının işgal edilmesi ya da Filistin topraklarının Arap olmayanlara satılmasına

karşıdır. Bu *fetva* Kudüs’ün Arap olsun olmasın tüm Müslümanların ve Müslüman ya da Hristiyan tüm Arapların malı olduğunu söylemesi bakımından ilginçtir. (Arapça konuşan ve Arap ülkelerinde yaşamış bazı Yahudilerin kendilerini “Arap Yahudileri” olarak tanımladığı gerçeğini yok saymaktadır.) Bu *fetva* Müslümanların Batılı hukuk sistemleriyle ilişkilerini tehdit etmese de, ECFR’nin Filistin konularında radikal bir duruşa doğru yöneldiğini kesin bir biçimde ortaya koymakta ve ECFR’nin Arap hakimiyetinde olduğu yönündeki görüşü desteklemektedir.

ECFR, Avrupa’daki İslamî Kuruluşlar Federasyonu’nun (FIOE) desteğiyle kurulmuştur. 1989 yılında kurulan FIOE, birçok Avrupa ülkesinde küçük kuruluşlara sahiptir, fakat “Avrupa düzeyindeki en büyük İslamî örgüt” olma iddiasındadır; bize göre bu iddianın çok bir anlamı yoktur. FIOE İngilizce ve Fransızca içeriği minimum düzeyde olan bir web sitesine sahiptir. Federasyonun özellikle *Örnek Olay Çalışmalarında* anlatılan çeşitli ulusal organizasyonlarla karşılaştırıldığında Avrupa’daki Müslümanların yaşamında gerçekte ne kadar etkili olduğu şüphelidir.

Merkezi Brüksel’de bulunan ve tartışmalı aydın Tarık Ramazan ile ilişkili benzer bir çatısal organizasyon olan Avrupa Müslümanlar Ağı (EMN) ise kendisini bir “düşünce kuruluşu” olarak tanımlamaktadır. EMN zorunlu evliliklere karşı bir kampanya yürütmesine ve Filistinlilerin “pasif direnişine” destek vermesine rağmen, tutucu Müslüman çevreden destek görüyor.

Merkezi Köln’de bulunan Avrupa Müslüman Birliği (EMU), Granada, Berlin, Saraybosna ve İstanbul’da şubeleri olan oldukça farklı bir başka organizasyon. EMU’yu biraz inceledik ve esas olarak ılımlı Müslüman bir organ olduğunu gördük. EMU’nun amaçları açık bir şekilde Batılı sosyal ve hukukî normlara müdahale etmemeye dayanmaktadır. Avrupa’da *Şeriat* esaslı ya da başka bir ayrı hukuk sistemi kurulmasına yönelik hiçbir iddiası bulunmamaktadır.

Sonuç ve Tavsiyeler

CIP'nin Batı Avrupa'da *Şeriat* ile ilgili araştırmasında araştırmacılar, sonuç olarak hükümet makamlarının, akademisyenlerin ve medyanın kullanımına yönelik tavsiyeler üreten birçok sonuca ulaştı.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz ilk sonuç, Avrupa'daki gayri-Müslimler arasında kıtanın karşı konulamaz bir İslam kuşatması altında olduğuna yönelik yaygın bir imaj olsa da, Avrupalı Müslümanların önemli bir bölümü özel, ayrı bir hukuk standardı olarak bir tür *Şeriat*'in benimsenmesi de dahil olmak üzere köktencilğe karşıdır. Batılı hükümetler Müslümanlar arasındaki köktencilik karşıtı eğilimleri desteklemelidir. Ancak, gözlemlerimize göre, Batı Avrupalı hükümetler bunun tam tersi sonuçlar vererek köktencileri devlet işlerine meşru ortaklar olarak dahil edip köktencilik karşıtı eğilimleri dışarıda bırakan önlemler almıştır.

Bu nedenle, bu belgenin başında sorulan sorulara yedi adet tavsiyeyle birlikte aşağıdaki yanıtları sunuyoruz.

Şeriat yanlıları radikal ideolojiyi nasıl ilerletiyor ve/ya da terörist komplolara kamuflej görevi yapıyor?

- Radikal *Şeriat* ideolojisi Batılı İslam sosyal çevrelerinde teröristleri toplamak ve kışkırtmak için vazgeçilmez bir unsurdur; zira bu tür fikirler Müslümanların gayri-Müslim komşularından ayrılmasını ve Batılı kurumların reddedilmesini istemektedir. Radikal *Şeriat* ya da “paralel *Şeriat*” provokasyonu yapan gruplar, terörist operasyonlara dahil edilmek ve bu operasyonların organizasyonu, hazırlığı ve tamamlanması için kaçınılmaz olarak dostane ortamlar gibi hizmet etmektedir.
- Batı'daki radikal İslam provokasyonu,

Hem *Şeriat*ı ele alışı hem de terörizmi desteklemesi bakımından, bize göre sosyal ve siyasi sıkıntıların değil, çoğunlukla Vahabilik, Deobandizm, Türkiye'deki “ılımlı” köktencilik ve Müslüman Kardeşlerin öğretileri gibi güçlü ya da sorunlu devletlerden finansman desteği almış spesifik ideolojilerin bir ürünüdür. Radikalleşmeyi dindirmek ve terörizmi önlemek için mali bağlantıları koparmak ve Müslüman topluluklar içerisinde bu ideolojileri yenmek gerekir; iddia edilen sıkıntılarla ilgili diyalog geliştirmek de meşru ya da gayrimeşru olabilen yerel ayrımcılık şikayetleri için ikincil derecede de olsa faydalıdır. Radikal ya da “paralel *Şeriat*” yanlıları faaliyetlerine kadınların, laik Müslümanların, ılımlıların ve gelenekçilerin karşı çıkmasıyla ya da bunların faaliyetleriyle nasıl mücadele ediyor?

- ECFR ve EMN gibi gruplar kadınlarla ilgili konuları ele alırken iyileştirilebilir bir üslup ve açıkça ılımlı argümanlar benimsese de, söylemlerinde kadınları dışarıda bırakma ve laik Müslümanları, ılımlıları ve gelenekçileri kesinlikle yok sayma eğilimindedir. Avrupa İslam'ında *Şeriat* provokatörleri kadınlardan başka diğer radikal olmayan unsurlara da İslam'dan dönmesi muhtemel kişiler olarak davranmaktadır.
- Karşılık olarak, adı geçen beş Batı Avrupa ülkesinde de Müslüman kadınlar ve Almanya, Hollanda, Fransa ve İspanya'daki ılımlılar radikallere karşı muhalefet organize etmişlerdir. Almanya ve Hollanda'daki ılımlılar

Türk devletinin laikliği ve Müslüman göçmenler ve torunları arasındaki Alevi savunuculuğu sayesinde daha avantajlı konumdadır. Hollanda, Fransa ve İspanya’da çoğunluğunu Berberlerin oluşturduğu Müslüman topluluklarda ılımlılar ya hiç organize değildir ya da minimum düzeyde organize olmuştur, fakat Fransa’da devletin laikliği desteklemesi nedeniyle açık bir alternatif teşkil etmektedir. İngiltere’de radikallere karşı ılımlı muhalefetin temelini oluşturabilecek gelenekçiler ise ülke içerisinde düzensiz ya da dağınık haldedir. Ailelerin karar almadan önce dinî

liderlere danışması ya da *Şeriat* sitelerine soru göndermesi sıklaştı mı?

- Dinî liderlere ve internet sitelerine gönderilen *Şeriat* soruları Avrupalı genç Müslümanların kendi istedikleri gibi doğaçlama din eğitimi almasının popüler bir yöntemi gibi görünürken, sıradan Müslüman ebeveynlerin karar almada yardım için buralara başvurduğuna dair fazla kanıt bulamadık. Köktenci olmayan Müslümanların çoğunluğu aile ve diğer konularla ilgili kararlarını dinî otoritelere danışmadan, anavatanlarından getirdikleri ya da göçmen ebeveynlerinden aldıkları dinî alışkanlıklara göre almaktadır.

İslam hukukunu esas alan gönüllü topluluk aracılığı adil muamelenin garanti edilebildiği uygulanabilir bir kavram mıdır?

- Her ikisi de yukarıda *Örnek Olay Çalışması: Almanya* bölümünde anlatılan Arnavutluk Katoliklerinin namus kavgalarını sonlandırmak için yaptığı aracılık ve Alevilerin anlaşmazlıkları “halk mahkemelerinde” çözmesi örneklerinde dinî kişilikler topluluk aracılığında olumlu bir rol oynayabilmektedir. Topluluk aracılığı gerçekten gönüllüyse ve yerleşik,

Müslüman olmayan bir aile hukuku ya da sosyal refah kurumları tarafından denetlenirse, Batı Avrupalı Müslümanlar için makul bir kurum olabilir. Batı’da yaşayan Müslümanların çoğunluğu arasında bu tür aracılık yapılması yine de bazı riskler taşımaktadır. Bunlardan biri Müslüman olmayan devlet makamlarının azınlık uyumu gerekçesiyle yerleşik standartları yeterince uygulayamamasıdır. Bir başka ve daha büyük tehlike ise bu tür süreçlerin İngiltere’de Deobandi radikallerinin hakimiyetindeki *Şeriat* boşanma mahkemelerinde gördüğümüz gibi aşırı dincilerin eline geçmesidir.

- Batı’da topluluk aracılığının ılımlı kaynakları Türk ve Kürt Müslümanlarının Alevi toplulukları içerisinde mevcuttur ve bu tür uygulamalar Hollanda, Fransa ve İspanya’daki Berberler arasında gerçekleşme potansiyeline de sahiptir. Ancak, gayri-Müslim makamların *Şeriatın* Berber topluluğu alternatifleri hakkında bilgi sahibi olmadığını kaygıyla belirtmek isteriz.

- İngiltere örneğinde, İngiliz Müslümanlarının çoğunluğunu bünyesinde barındıran Barelvi cami ve topluluklarının din temelli aracılıkta ılımlı seçenekler sunma kapasitesi hakkında devletin bilgisizliği karşısında dehşete kapılıyoruz.

- “Yerleşik” İslam kültürünün genel atmosferine dalmış heterodoks Müslüman kimlikleri temsil eden Aleviler ve Berberler, Batı Avrupa’da “azınlık içinde azınlık” olarak yok sayılmakta ve “resmîresmî” makamların yanı sıra köktenci Müslüman liderce yapılan ayrıma maruz kalmaktadır.

Batı’da eğitim görmüş ve Batı’da yaşayan Müslüman (*Şeriat* karşıtı) hukukçuların mesleki bir lobi oluşturması nasıl

desteklenebilir?

- İngiltere örneğinde açıkça gördüğümüz gibi yerleşik, gayri-Müslim hukuk sistemlerinde çalışan Müslüman kaynağı olmaktadır. Bu hukukçular Batı'nın resmîresmî kurumlarından yok denecek kadar az bir destek görmüştür. Bu yüzden aşağıda

Tavsiye 2'yi oluşturduk. *Şeriat* Batı hukukuyla daha uyumlu çalışacak şekilde modernleştirilebilir mi? *Şeriatın* katı kişisel din konuları yöneten hali dışındaki herhangi bir şekli Batılı Müslüman yaşamında bir yere sahip midir?

- Geleneksel *Şeriat* ile modern Batı hukukunun bir kombinasyonu olarak "ılımlı *Şeriat*" kavramı bazı Türkiye'deki "ılımlı köktenciler" ya da İran'daki bazı ideolojik kişilikler tarafından geliştirilmiştir. *Şeriatın* Müslüman ülkelerde bu yolla modernleştirilip modernleştirilemeyeceği ise Müslüman ve gayri-Müslim uzmanlar arasında tartışılmaya değer bir konudur. Buna karşın, bu anlayış Batı Avrupalı makamların dikkatini meşgul etmek zorunda değildir; zira bize göre, bu tip *Şeriat* deneyleri Batı'da uygulanmamalıdır. "Paralel *Şeriatın*" bir şekli olarak "İslamî finans" konusu hala kapsamlı bir tartışma gerektirmektedir.

Devlet ya da diğer resmîresmî makamların verdiği karşılıklar ne kadar başarılı ya da başarısız oldu? Neden?

- Batı Avrupalı hükümetler genellikle radikal İslam ve bilhassa *Şeriat* provokasyonuna karşılık verememiştir. Diplomatik açıdan konuşmak gerekirse, bu politika çıkmazının birinci nedeni, hakim Sünni topluluk liderlerini Batı Avrupa'daki İslam'ın tek geçerli temsilcileri olarak kabul etme yanlışlığı ve buna ek olarak yukarıda bahsedilen "azınlık içinde azınlık" taraftarlarının dışlanmasıdır.
- Batı Avrupalı otoritelerin her biri kendi ülkelerinde "devlet eliyle" ya da "resmîresmî" bir İslam'ın kurulmasını etkin bir şekilde başarmıştır. İslam'daki çoğulculuğu ve çeşitliliği yok sayan bu tür bir politika,

hukukçular "paralel *Şeriat*" senaryolarına ve genel olarak radikal İslam'a karşı önemli bir muhalefet

Hıristiyanlık ya da Yahudilikle resmîresmî ilişkilerde hiçbir zaman uygulanmamıştır ve uygulanmayacaktır. Batı Avrupalı hükümetler Kissinger tarzı bir yaklaşımla her Avrupa ülkesinde İslam için "tek bir telefon numarası" arayışına son vermelidir. Müslümanların Batı Avrupa'ya asimilasyonu ve entegrasyonu birden fazla iletişim hattı kullanılarak başarılabacaktır.

Taha Caber El-Elvani tarafından ortaya konan ve bu araştırmanın 3. bölümünde anlatılan İslamlaştırmayı kolaylaştırıcı küresel birleşimden her Avrupa ülkesinde "resmîresmî İslam" anlayışına geçmek küçük bir adımdır. Batı Avrupa'da tek bir "resmîresmî İslam" olması durumunda, ekonomik kaynaklardaki üstünlükleri göz önünde bulundurulduğunda, bu sistemin Suudi destekli ve diğer köktencilerin hakimiyetinde olacağı kesindir. Suudi Arabistan'daki Vahabi din tekelinin sonunun yaklaşmasına ve bu durumun Batı Avrupa'daki köktenci etkinin azaltılmasına yardımcı olma ihtimaline rağmen, Müslüman topraklarında böylesi bir değişimin meydana gelmesini beklemek gibi bir politika olamaz.

Bazı gayri-Müslimler Batı Avrupa'da radikal İslam'ın doğuşuna Müslümanların İngiliz, Hollandalı, Alman, Fransız ve İspanyol gibi tek tip yerleşik yerel kimlikleri benimsemesinde ısrar ederek karşılık vermiştir. Bu yaklaşımın da radikallerin hakimiyetinde bir "resmîresmî İslam" yaratacak yanlış homojenliğe yönelik dayatmanın aynısını içermesi nedeniyle başarısız olmaya mahkum olduğunu düşünüyoruz. Batı Avrupalı Müslümanlar bugün iki yanlış ve aynı derecede katı alternatifle karşı karşıya kalmış görünüyor: Avrupa tarzı "devlet İslam'ı" şeklinde yekpare asimilasyon ya da yekpare çok kültürlülük.

Tek tip asimilasyon Fransa, Almanya ve Hollanda'da yüzeysel olarak başarılmışsa da, İngiltere ve İspanya'da layıkıyla tanımlanması bile mümkün olmamıştır. İngiliz ve İspanyol kültürlerinin kendisi bile tek tip değildir – Glasgow'da yaşayan Müslümanlardan İskoç, Cardiff'te yaşayanlardan Galli olmaları mı istenecek?

Tavsiyeler

TAVSİYE 1: Alevi topluluğunda aracılık Alman ve Hollanda hükümetlerinin resmî resmî desteğiyle yapılmalıdır. Avrupalı hükümet ve üniversite araştırmacıları Berber/Amaziglerdeki aracılık süreçlerine ilişkin seçenekleri etraflıca inceleyip çözümlemeli, fakat bu konu büyük bir politika araştırmasının konusu olmalıdır. Batı Avrupalı hükümetler bu “azınlık içinde azınlıkların” İslam ile ilgili tüm resmî resmî tartışmalarda temsil edilmesini sağlamalıdır.

TAVSİYE 2: *Şeriat* sızması ve radikal İslam karşıtı resmî resmî ve sivil kurumlar *Şeriat* karşıtı Müslüman hukukçulara ulus-ötesi bir meslek birliği ya da lobisi oluşturup sürdürmede yardımcı olacak yoğun çalışmalar yürütmelidir.

TAVSİYE 3: Gelenekçi Müslümanların görüşüne katılıyoruz: Batı ülkelerine göç eden Müslümanlar, yerleştikleri ülkelerin kanunlarına uymak ve geleneklerini kabul etmek zorundadır ve onlar için *Şeriat* kati surette ibadet, abdest, diyet, oruç, sadaka, erkek sünneti ve cenaze konularıyla sınırlandırılmalıdır. Batı Avrupa’da yaşayan Müslümanlar, Müslüman kadınların *Şeriat* senaryoları yerine Batı tarzı nikâh ve aile hukuku ile suiistimalden daha iyi korunacağını tanımalı ve kabul etmelidir.

TAVSİYE 4: Bizim önerimiz, Barelvilik, Alevilik ve Berber/Amazig kimliğinin yanı sıra ılımlı ve gelenekçi Sünnilik, Şiilik ve Mutasavvıflık ya da ruhani İslam gibi köktencilik karşıtı eğilimlerin tanınması ve desteklenmesine

yönelik, esasen çoğulcu bir entegrasyon stratejisidir. Radikal İslamcılar bu tip bir politikayı Batı’nın Müslümanları bölme çabası olarak suçlayacaktır; radikaller buna karşı yapay ve hatta şiddetli bir biçimde Müslümanlar arasında birlik önermektedir. İslam’ın yüzlerce yıllık tarihinde köklenmiş bir çeşitlilik olduğunu kabul etmek gerektiğini düşünüyoruz. Metodolojik bir ilke olarak otoritelerin karışıklık yaratmak yerine analitik ayrımlar yapabileceğini kabul ediyoruz. Batı Avrupa’da bir “resmî İslam” oluşturulmasına karşıyız, fakat Rusya’da ve Habsburg sonrası devletlerde mevcut olan “resmî İslam”ın olumlu sonuçlarının ve iki değişken arasındaki zıtlıkların tarihsel bir incelemeden geçmesi gerektiğine inanıyoruz.

TAVSİYE 5: Batı Avrupalı hükümetler asimilasyon, entegrasyon ve yerleşim bölgelerinin ve Kuzey Amerika tarzı eritme potası örneğinin değişken karakterini anlamalıdır. ABD ve Kanada’ya göç eden Avrupalı ve Asyalıların yanı sıra 19. ve 20. yüzyıllarda ABD’de yaşayan Latin Amerikalılar ve bugün hala bazı gruplar arasında radikal faaliyetler gözlemlese de, bugün ABD’de hiç kimse bir “Kore mahallesinin” gayri resmî kültürel ayrımcılığına rağmen Amerikan kimliğini tehdit ettiğini iddia etmez. Batı Avrupalı hükümetler, Fransa’da olduğu gibi, dışlayıcı yerleşim bölgeleri oluşturmakla zorunlu asimilasyon arasında gidip gelmek yerine göçmen toplulukları akıllıca entegre etmeye çalışmalıdır.

TAVSİYE 6: Batı Avrupa’da ya da Müslüman olmayan herhangi bir yerde ayrı bir hukuk standardı olarak “paralel *Şeriat*” olmamalıdır. Dinî kişilikler de dahil olmak üzere

Müslüman göçmenlere yerleşmek istedikleri gayri-Müslim ülkelerin kanunlarına itaat edecekleri yönünde yazılı ve kutsal bir yemin ettirilmelidir. Bu tip bir kural koymak adildir, sosyal istikrarı geliştirir ve göstermeye çalıştığımız gibi, geleneksel Müslüman hukuk görüşüne uygundur.

TAVSİYE 7: Batı Avrupa’daki Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi (ECFR),

Cemaat-i Tebliğ, Türk Diyaneti, Millî Görüş, Magreb devlet din kurumları ve diğer yabancı İslamî kurumlar yakından izlenmelidir. Suudi Arabistan, Pakistan, Türkiye ve İran’ın radikal İslamcı gruplara mali destek vermesi yasaklanmalıdır

